

การศึกษาการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ กรณีเครือข่ายอุปถัมภ์ กรณีศึกษา

สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนครนายก

STUDY OF THE IMPLEMENTATION OF THE FOSTER FAMILY PLACEMENT PROJECT
IN THE CASE OF RELATIVES FOSTERING CASE STUDY OF THE OFFICE OF SOCIAL
DEVELOPMENT AND HUMAN SECURITY, NAKHON NAYOK PROVINCE

ภัสราพร กลิ่นหอม

การศึกษาการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ กรณีเครือญาติอุปถัมภ์ กรณีศึกษา
สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนครนายก

ภัสราพร กลิ่นหอม

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายและการจัดการสาธารณะ
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ปีการศึกษา 2567
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

STUDY OF THE IMPLEMENTATION OF THE FOSTER FAMILY PLACEMENT PROJECT
IN THE CASE OF RELATIVES FOSTERING CASE STUDY OF THE OFFICE OF SOCIAL
DEVELOPMENT AND HUMAN SECURITY, NAKHON NAYOK PROVINCE

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of MASTER OF PUBLIC ADMINISTRATION
(Public Policy and Management)
Faculty of Social Sciences, Srinakharinwirot University
2024
Copyright of Srinakharinwirot University

สารนิพนธ์

เรื่อง

การศึกษาการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ กรณีเครือญาติอุปถัมภ์ กรณีศึกษา
สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนครนายก

ของ

ภัสราพร กลิ่นหอม

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายและการจัดการสาธารณะ
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

(รองศาสตราจารย์ นายแพทย์ฉัตรชัย เอกปัญญาสกุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการสอบปากเปล่าสารนิพนธ์

..... ที่ปรึกษาหลัก ประธาน
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชญาณ์ นักพ็อน) (รองศาสตราจารย์ ดร.สุธินี อุตถากร)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.กัลยา แซ่อั้ง)

ชื่อเรื่อง	การศึกษาการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ กรณีเครือญาติอุปถัมภ์ กรณีศึกษา สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนครนายก
ผู้วิจัย	ภัทราพร กลิ่นหอม
ปริญญา	รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
ปีการศึกษา	2567
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร. ปรีชญาณ์ นักพ่อน

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการศึกษาการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์กรณีเครือญาติอุปถัมภ์และศึกษาแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ กรณีเครือญาติอุปถัมภ์ กรณีศึกษา สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนครนายก โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 9 คน ประกอบด้วย นักสังคมสงเคราะห์ชำนาญการ ครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์จำนวน 8 ครอบครัว เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง และการใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า อุปสรรคและข้อจำกัดการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ กรณีเครือญาติอุปถัมภ์ กรณีศึกษาสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนครนายก มีติหน่วยงานรัฐ คือ การเข้าถึงข้อมูลและการติดตามผลและเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบเป็นบุคลากรใหม่ และมีปัจจัยบางอย่างที่ทำให้ครอบครัวหลุดจากระเบียบเงื่อนไขการเป็นครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์โดยไม่ได้แจ้งเจ้าหน้าที่ก่อนถึงระยะลงไปตามติดตาม อีกทั้งในเรื่องการติดต่อสื่อสาร เพื่อติดตามสถานะของผู้อุปการะและเด็ก การเปลี่ยนแปลงเบอร์โทรศัพท์โดยไม่แจ้งหน่วยงาน และการย้ายที่อยู่ของครอบครัวอุปถัมภ์โดยไม่มีข้อมูลอัปเดต และในมิติของครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์ พบว่า มีข้อจำกัดด้านเศรษฐกิจ ข้อจำกัดด้านช่องว่างความเข้าใจระหว่างวัย และข้อจำกัดด้านทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน สำหรับแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ กรณีเครือญาติอุปถัมภ์ มีติหน่วยงานรัฐ พบว่า ควรมีการจัดอบรมเพื่อเป็นแนวทางให้ครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์ และสำหรับแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ กรณีเครือญาติอุปถัมภ์มีติครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์ คือ 1) การสนับสนุนปรับเงินอุดหนุนให้สอดคล้องกับช่วงวัยทางการศึกษา การปรับเงินอุดหนุนให้สอดคล้องกับช่วงวัยและการะการการศึกษา 2) การสนับสนุนเครื่องอุปโภค-บริโภคเพิ่มเติม จากการศึกษาพบว่าผู้ดูแลหลายครอบครัว โดยเฉพาะผู้สูงอายุหรือครอบครัวที่มีรายได้น้อย มักเผชิญกับความไม่แน่นอนของรายได้ ทำให้การจัดหาเครื่องอุปโภค-บริโภคที่จำเป็นต่อเด็กเป็นไปอย่างจำกัด 3) การส่งเสริมความรู้ทักษะ และการอบรมครอบครัวครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์ เป็นการสนับสนุนทางความรู้และทักษะ ในการเลี้ยงดูเด็กยุคใหม่ โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมวัยรุ่น การสื่อสารระหว่างวัย และเสริมทักษะการดูแลตนเองในชีวิตประจำวัน

คำสำคัญ : ครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์, อุปสรรคและข้อจำกัด, การดำเนินงาน

Title	STUDY OF THE IMPLEMENTATION OF THE FOSTER FAMILY PLACEMENT PROJECT IN THE CASE OF RELATIVES FOSTERINGCASE STUDY OF THE OFFICE OF SOCIAL DEVELOPMENT AND HUMAN SECURITY, NAKHON NAYOK PROVINCE
Author	PASRAPORN KLINHOM
Degree	MASTER OF PUBLIC ADMINISTRATION
Academic Year	2024
Thesis Advisor	Associate Professor Dr. Preechaya Nakfon

This research aimed to study the implementation of the foster family placement project in the case of kinship fostering and to study the development guidelines for the implementation of the foster family placement project in the case of kinship fostering, a case study of the Office of Social Development and Human Security, Nakhon Nayok Province. The research was conducted using qualitative research using in-depth interviews with 9 key informants, consisting of a social worker expert and 8 kinship foster families. The research instrument used was a semi-structured interview form and content analysis. The results of the research found that the obstacles and limitations to the implementation of the foster family placement project in the case of kinship fostering, a case study of the Office of Social Development and Human Security, Nakhon Nayok Province, in the government agency dimension, were access to information and follow-up, and the responsible officers were new personnel. There were also some factors that caused the families to drop out of the conditions of being a kinship foster family without informing the officers before the follow-up period. In addition, there were communication to follow up on the status of the foster parents and children, changing the phone number without informing the agency, and moving the address of the foster family without updating the information. In the dimension of kinship foster families, there were economic limitations, limitations in terms of understanding between generations, and limitations in self-help skills in daily life. For the development guidelines for the implementation of the foster family placement project in the case of kinship fostering the government dimension found that there should be training to provide guidelines for foster families and for the development of the implementation of the foster family placement project in the case of foster families. The dimension of foster families is as follows: 1) Support to adjust the subsidy to be in line with the educational age range, adjust the subsidy to be in line with the age range, and educational burden. 2) Support for additional consumer goods. The study found that many family caregivers, especially the elderly or low-income families, often face income uncertainty, which limits the provision of necessary consumer goods for children. 3) Promoting knowledge, skills, and training for foster families is to support knowledge and skills in raising modern children, especially in issues related to adolescent behavior, intergenerational communication, and enhancing self-care skills in daily life.

Keyword : Foster family Obstacles and constraints Operations

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้สามารถดำเนินไปจนสำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี ด้วยความอนุเคราะห์คำแนะนำ ข้อเสนอแนะ ตลอดจนแนวทางในการวิเคราะห์ประเด็นต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและมีหลักการจาก รองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชาญาณ นักพ่อน อาจารย์ที่ปรึกษา ซึ่งท่านได้กรุณาให้คำแนะนำอย่างละเอียดในทุกขั้นตอน โดยเฉพาะในการปรับปรุงและเพิ่มเติมเนื้อหาในแต่ละบทของงาน จนข้าพเจ้าสามารถพัฒนาผลงานชิ้นนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.สุธินี อัคราการ ประธานกรรมการสอบ และ อาจารย์ ดร.กัลยา แซ่อึ้ง กรรมการบริหารหลักสูตร ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำเพิ่มเติมอย่างลึกซึ้ง และมีประโยชน์ยิ่ง จนทำให้ข้าพเจ้าสามารถพัฒนาผลงานวิชาการนี้ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด นครนายก ที่ให้ความอนุเคราะห์ด้านข้อมูล และขอขอบพระคุณ นักสังคมสงเคราะห์ชำนาญการ ที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการลงพื้นที่เก็บข้อมูล และขอขอบพระคุณ ครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์ ทั้ง 8 ครอบครัว ที่ให้ความร่วมมือและแบ่งปันข้อมูลอย่างจริงใจ ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้

ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณ ครอบครัว ได้แก่ คุณย่า คุณพ่อ คุณแม่ และพี่สาว ที่คอยส่งเสริม สนับสนุนให้ข้าพเจ้าได้มีโอกาสศึกษาต่อในระดับปริญญาโท และเป็นกำลังใจสำคัญที่ผลักดันให้ข้าพเจ้ามุ่งมั่นตั้งใจจนสามารถเดินทางมาถึงเป้าหมายนี้ได้ และขอขอบพระคุณญาติผู้ใหญ่ คนรักและเพื่อนๆทุกคน ที่อยู่เคียงข้างให้กำลังใจเสมอมา ให้คำปรึกษาและคอยช่วยเหลือกัน จนทำให้การทำงานชิ้นนี้เป็นไปได้อย่างราบรื่น

สุดท้ายนี้ขอขอบคุณตัวเอง ที่แม้จะมีช่วงเวลาที่เหนื่อยล้าและท้อแท้จากการทำวิจัย แต่สุดท้ายก็ไม่ยอมแพ้ กลับมาตั้งใจสู้อีกครั้ง และขอบคุณน้องแมวทั้ง 3 ตัว ที่คอยเฝ้าทำงานอยู่ข้างกายในทุกคำคืน ช่วยเติมเต็มความสุขและความอบอุ่นในระหว่างการทำวิจัยชิ้นนี้ ด้วยความพยายามของข้าพเจ้านั้นส่งผลทำให้ข้าพเจ้าประสบความสำเร็จไปอีกหนึ่งก้าวของชีวิต เปรียบเสมือนดังคำที่ว่า “เมื่อถึงเวลาที่เหมาะสม ดอกไม้ย่อมเบ่งบานฉันใด ความพยายามที่สะสมมาก็จะนำมาซึ่งผลลัพธ์อันงดงามฉันนั้น”

ภัสราพร กลิ่นหอม

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์การศึกษา.....	4
1.3 ขอบเขตในการศึกษา	4
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
1.5 นิยามศัพท์	5
บทที่ 2 ข้อมูลพื้นฐาน	6
2.1 ข้อมูลทั่วไป	6
2.2 ข้อมูลเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่ศึกษา	7
2.3 ภารกิจงานปฏิบัติงานของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด นครนายก	8
2.4 ประเภทของครอบครัวอุปถัมภ์	9
2.5 คุณสมบัติของครอบครัวอุปถัมภ์.....	9
2.6 ประโยชน์ของครอบครัวอุปถัมภ์.....	10
2.7 ขั้นตอนการดำเนินงานจัดบริการครอบครัวอุปถัมภ์	11
2.8 กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง	12

2.8.1 อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child: CRC)	12
2.8.2 ระเบียบกรมประชาสงเคราะห์ ว่าด้วยการสงเคราะห์เด็กแบบครอบครัวอุปถัมภ์ พ.ศ. 2544.....	13
2.8.3 พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546	14
2.9 แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์	16
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	19
3.1 ผู้ให้ข้อมูลหลัก.....	19
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	20
3.3 กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล	20
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	20
บทที่ 4 ผลการวิจัย	22
4.1 การดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์	22
4.1.1 ขั้นตอนการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์	22
4.1.2 อุปสรรคและข้อจำกัด	23
4.1.2.1 อุปสรรคและข้อจำกัดมิติของรัฐ	23
4.1.2.2 อุปสรรคและข้อจำกัดมิติของครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์	31
4.2 ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวเครือญาติ อุปถัมภ์	37
4.2.1 ข้อเสนอมิติรัฐ	37
4.2.2 ข้อเสนอมิติของครอบครัวอุปถัมภ์.....	37
บทที่ 5 สรุปผล ข้อเสนอแนะ และแนวทางการพัฒนา	43
5.1 สรุปผล.....	43
5.1.1 สรุปผลขั้นตอนการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์	43

5.1.2 อุปสรรคและข้อจำกัดการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์	45
5.1.2.1 อุปสรรคและข้อจำกัดมิติของรัฐ	45
5.1.2.2 อุปสรรคและข้อจำกัดมิติของครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์	46
5.2 หลักการทางวิชาการที่นำมาใช้	47
5.2.1 แนวคิด “Project Operation” (การดำเนินงานของโครงการ)	47
5.2.1.1 การนำแนวคิด Project Operation วิเคราะห์การศึกษาอุปสรรคและข้อจำกัดการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์	48
5.2.2 แนวคิดการบริหารจัดการ (Management Concept)	50
5.2.2.1 การนำแนวคิดการบริหารจัดการ (Management Concept) วิเคราะห์แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์กรณีเครือญาติอุปถัมภ์	50
5.3 ข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนา	52
5.3.1 ข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ กรณีเครือญาติอุปถัมภ์	52
5.3.1.1 มิติหน่วยงานรัฐ	52
5.3.1.2 มิติครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์	53
บรรณานุกรม	55
บรรณานุกรม	58
ประวัติผู้เขียน	60

สารบัญตาราง

ตาราง 1 ขั้นตอนการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์ 8 ขั้นตอน	22
ตาราง 2 สรุปผลการศึกษาอุปสรรคและข้อจำกัดในการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ กรณีเครือญาติอุปถัมภ์	28
ตาราง 3 สรุปอุปสรรคและข้อจำกัดการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ กรณีเครือญาติอุปถัมภ์ มิติเครือญาติอุปถัมภ์	34
ตาราง 4 สรุปแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ กรณีเครือญาติอุปถัมภ์ มิติเครือญาติอุปถัมภ์	40

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การดำเนินชีวิตของเด็กและเยาวชนภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและโลกที่ผันผวน การพัฒนาเด็กและเยาวชนให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องอาศัยการพัฒนาทักษะ ทั้งทางวิชาการ สังคม และอารมณ์ เสริมสร้างความรู้ และสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่เด็กและเยาวชน เพื่อให้เด็กและเยาวชนสามารถเติบโตขึ้นอย่างเข้มแข็ง ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา พร้อมเข้าไปมีส่วนร่วมสำคัญ ในการพัฒนาประเทศ เพื่อให้เด็กและเยาวชนสามารถใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นท่ามกลางความแตกต่างหลากหลายในสังคมโลกและสังคมออนไลน์ได้ (กรมกิจการเด็กและเยาวชน, 2567) ซึ่ง เด็ก หรือ เยาวชน ถือได้ว่าเป็นอนาคตของชาติ การเลี้ยงดูเพื่อปลูกฝังเด็ก ๆ นั้น จึงเป็นสิ่งสำคัญที่สามารถขัดเกลาให้เติบโตมาเป็นกำลังพลที่ดีและมีคุณภาพของประเทศ (มูลนิธิเจริญโภคภัณฑ์พัฒนาชีวิตชนบท, 2564) ดังนั้นสิ่งที่สำคัญสำหรับเด็ก คือ ครอบครัว ซึ่งมีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อชีวิตของทุกคน เป็นสถาบันที่เล็กที่สุดและเป็นรากฐาน ที่สำคัญของสังคม มีบทบาทหน้าที่ในการหล่อหลอม และขัดเกลาความเป็นมนุษย์ให้แก่สมาชิกของครอบครัว ด้วยการอบรมเลี้ยงดูให้ความรัก ความเอื้ออาทร ความช่วยเหลือเกื้อกูล พร้อมทั้งปลูกฝัง คุณธรรมจริยธรรมค่านิยมและถ่ายทอดวัฒนธรรมของ สังคมให้แก่สมาชิกในครอบครัว การทำบทบาทหน้าที่ของครอบครัว ในการอบรมเลี้ยงดูเด็กให้ดีจึงนับว่ามีความสำคัญ (รุ่งรัตน์ สุขะเดชะ ,2563)

แนวปฏิบัติด้านการเลี้ยงดูทดแทนสำหรับเด็กของสหประชาชาติ พ.ศ. 2552 กำหนดให้รัฐมีบทบาทนำในการสร้างหลักประกันให้ครอบครัวและเสริมสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยแก่การเลี้ยงดูเด็ก เพื่อให้เด็กสามารถคงอยู่กับพ่อแม่ หรือได้รับการเลี้ยงดูโดยเครือญาติในกรณีที่เหมาะสม ด้วยเหตุนี้ รัฐจึงต้องพัฒนากลไกและเครื่องมือ เพื่อให้ผู้มีอำนาจหน้าที่ได้ประเมินสถานการณ์ของเด็กและครอบครัว โดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็ก และเพื่อให้เด็กและครอบครัวได้มีส่วนร่วมอย่างมีความหมายในการประเมินนั้น ทั้งยังสร้างหลักประกันว่า เด็กจะไม่ถูกแยกออกจากครอบครัวโดยไม่จำเป็นหนึ่ง หากพบว่า "ครอบครัวไม่สามารถให้การเลี้ยงดูเด็กอย่างเหมาะสม ทอดทิ้ง หรือสละการเลี้ยงดูบุตร แม้ว่าได้รับการสนับสนุนอย่างเพียงพอแล้ว รัฐมีหน้าที่ให้การคุ้มครองสิทธิเด็กคนนั้นในการได้รับการเลี้ยงดูทดแทนอย่างเหมาะสม" โดยจะพิจารณาให้รูปแบบการเลี้ยงดูที่ใกล้เคียงกับครอบครัว เช่น ครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์ และครอบครัวอุปถัมภ์ เป็นทางเลือกลำดับแรก ส่วนการเลี้ยงดูในรูปแบบสถาบัน เช่น สถานสงเคราะห์

ซึ่งมีข้อจำกัดต่อพัฒนาการของเด็กควรเป็นทางเลือกสุดท้าย (องค์การสหประชาชาติ, 2552) ดังนั้นบทบาทของรัฐคือ การกำกับควบคุมเพื่อสร้างหลักประกันให้เด็กทุกคนภายใต้การเลี้ยงดูทดแทนได้รับความปลอดภัย มีความเป็นอยู่ที่ดี และมีพัฒนาการอย่างสมบูรณ์ (องค์การสหประชาชาติ, 2552) ทั้งนี้ประเทศไทยได้ร่วมเป็นภาคีในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child-CRC) ซึ่งเป็นตราสารด้าน สิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศของสหประชาชาติ โดยอยู่บนรากฐานของสิทธิมนุษยชน ที่ยึดหลักการไม่เลือกปฏิบัติ เพื่อ ประโยชน์สูงสุดของเด็ก และให้การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิของเด็กใน 4 ด้าน คือ สิทธิด้านการอยู่รอด สิทธิด้านการ พัฒนา สิทธิด้านการปกป้องคุ้มครอง และสิทธิด้านการมีส่วนร่วม ทั้งนี้ การดูแลเด็กในลักษณะของครอบครัว โดยเน้นการ ป้องกันไม่ให้เกิดการแยกเด็กออกจากครอบครัว และเพื่อสร้างหลักประกันสิทธิขั้นพื้นฐานให้เด็กทุกคนได้รับการเลี้ยงดูและเติบโตอย่างมีคุณภาพ สอดคล้องกับ วิสัยทัศน์ ในยุทธศาสตร์การคุ้มครองเด็กแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2564 ซึ่งกำหนดให้ “เด็กมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีมีความสุข ปลอดภัย อยู่ในครอบครัว ชุมชน และสังคมแวดล้อมที่คุ้มครองและดูแล” เป็นต้น

เด็กและเยาวชน เป็นกลุ่มเป้าหมายหลักของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ในการให้การคุ้มครองพัฒนาศักยภาพ และการจัดสวัสดิการสังคม เด็กทุกคนจะเจริญเติบโตได้ดีที่สุดในครอบครัวที่ปลอดภัยและเอาใจใส่ สิ่งสำคัญที่จะทำให้เด็กเจริญเติบโตได้อย่างมีคุณภาพและมีความสุข คือ การได้รับความรัก ความผูกพันจากผู้ดูแลและการเสริมสร้างพัฒนาการด้านสมองให้สมบูรณ์แข็งแรง อีกทั้งมีการส่งเสริมให้เด็กทุกคนในประเทศไทยเติบโตในสภาพแวดล้อมที่อบอุ่นและปลอดภัย เป็นหลักการพื้นฐานของวิสัยทัศน์ในยุทธศาสตร์การคุ้มครองเด็กแห่งชาติ (กรมกิจการเด็กและเยาวชน, 2565)

กรมกิจการเด็กและเยาวชน โดยศูนย์อำนวยการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม มีหน้าที่ในการดำเนินงาน ตามยุทธศาสตร์ชาติ ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคมให้กับเด็กและเยาวชนในประเทศไทย รวมถึงเป็นไปตามนโยบายของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ 5x5 แก้ปัญหาวิกฤติ ประชากรปี 2568 ด้านการส่งเสริมสถาบันครอบครัว และสถาบันการศึกษาให้มีความเข้มแข็งโดยการ ดำเนินงานจัดหาครอบครัวทดแทนที่เหมาะสมให้กับเด็กกำพร้า เด็กถูกทอดทิ้งทุกคนที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย โดยสามารถแบ่งออกเป็นสองรูปแบบ คือ การจัดหาครอบครัวบุญธรรม และการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ ซึ่งการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์นั้นเป็นการจัดหาครอบครัวทดแทนชั่วคราวให้กับเด็กกำพร้า หรือเด็กที่ถูก ทอดทิ้งไว้กับผู้ที่เป็นเครือญาติของเด็กหรือผู้ที่มีใช้เครือญาติที่ให้การเลี้ยงดูเด็กอยู่ก่อนแล้ว ซึ่งมีหน่วยงาน ในสังกัด

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ทั่วประเทศร่วมดำเนินการจัดสวัสดิการการเงินอุดหนุน ช่วยเหลือค่าเลี้ยงดูเด็กในครอบครัวอุปถัมภ์ให้กับเด็กที่พึ่งได้รับการสงเคราะห์แบบครอบครัวอุปถัมภ์ โดยเด็กกลุ่มดังกล่าวส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่กับบุคคลที่เป็นเครือญาติ เช่น ปู่ย่า ตายาย ลุงป้า น้าอา ฯลฯ แต่อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์จะเป็นวิธีหนึ่งที่ช่วยให้เด็กที่ถูกทอดทิ้งหรือ เด็กกำพร้า ได้มีที่พักพิงและได้รับการดูแลจากครอบครัวอย่างใกล้ชิดและอบอุ่น แต่ครอบครัวอุปถัมภ์หลายครอบครัวก็ยังอาจถูกทำลายจากหลายปัจจัยที่อาจจะส่งผลกระทบต่อค่าเลี้ยงดูเด็กในครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์ ดังนั้น การเก็บข้อมูลการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ กรณี เครือญาติอุปถัมภ์ จะทำให้เข้าใจถึง อุปสรรคและข้อจำกัดการดำเนินงาน ทั้งในมิติหน่วยงานรัฐ และเครือญาติที่รับเป็นครอบครัวอุปถัมภ์ เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ กรณี เครือญาติอุปถัมภ์ ตอบสนองความต้องการของครอบครัวอุปถัมภ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การให้บริการครอบครัวอุปถัมภ์ถือเป็นส่วนหนึ่งของบริการด้านสวัสดิการสังคมที่มีบทบาทสำคัญในการคุ้มครองและพัฒนาเด็ก ซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าของประเทศในอนาคต บริการครอบครัวอุปถัมภ์นี้ได้เป็นเพียงการจัดหาที่อยู่อาศัยให้แก่เด็กที่ขาดผู้อุปการะเลี้ยงดูเท่านั้น แต่ยังเป็นการแสดงออกถึงความตระหนักรู้ของรัฐและสังคมในเรื่องสิทธิขั้นพื้นฐานของเด็ก การได้รับการเลี้ยงดูในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม มีความรัก ความอบอุ่น และการเอาใจใส่จากครอบครัว เป็นปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นต่อการพัฒนาทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาของเด็กอย่างรอบด้าน นอกจากนี้ การให้บริการครอบครัวอุปถัมภ์ยังสะท้อนถึงความรับผิดชอบร่วมกันของสังคมในการดูแลและปกป้องเด็กกลุ่มเปราะบาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่เด็กต้องพลัดพรากจากครอบครัวเดิมด้วยเหตุผลต่างๆ เช่น ความยากจน ความรุนแรงในครอบครัว หรือการถูกทอดทิ้ง การส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาครอบครัวอุปถัมภ์ให้สามารถเลี้ยงดูเด็กได้อย่างมีคุณภาพจึงเป็นภารกิจที่รัฐต้องดำเนินการควบคู่กับการเสริมสร้างศักยภาพของเด็ก เพื่อให้เด็กเติบโตขึ้นเป็นพลเมืองที่ดี มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีศีลธรรม และมีศักยภาพในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพในอนาคต

1.2 วัตถุประสงค์การศึกษา

1.2.1 เพื่อศึกษาการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ กรณี เครือญาติอุปถัมภ์

1.2.2 เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ กรณี เครือญาติอุปถัมภ์

1.3 ขอบเขตในการศึกษา

1) ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาครั้งนี้มีขอบเขตด้านเนื้อหาครอบคลุมการศึกษา ใน 2 ประเด็นหลัก

1) การดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ กรณี เครือญาติอุปถัมภ์ โดยเป็นการศึกษาแนวทางการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนโครงการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ กรณี เครือญาติอุปถัมภ์ ของ สนง.พมจ.นครนายก ตลอดจน อุปสรรคและข้อจำกัดการดำเนินงาน ทั้ง ในมิติด้านหน่วยงานรัฐ มิติของเครือญาติและที่ไม่ใช่ญาติในการที่รับเป็นครอบครัวอุปถัมภ์

2) แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ กรณี เครือญาติอุปถัมภ์ การศึกษาครั้งนี้ครอบคลุมการวิเคราะห์อุปสรรคและข้อจำกัดกระบวนการดำเนินโครงการในแต่ละขั้นตอนทั้งในมิติของรัฐ มิติของเครือญาติและที่ไม่ใช่ญาติในการที่รับเป็นครอบครัวอุปถัมภ์ เพื่อเสนอแนวทางให้สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด นครนายกนำไปปรับใช้กับกระบวนการดำเนินโครงการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2) ขอบเขตด้านพื้นที่

จังหวัดนครนายก ได้แก่ อำเภอเมืองนครนายก อำเภอบ้านนา อำเภอองครักษ์ และ อำเภอปากพลี

3) ขอบเขตด้านประชากร

1) เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานในสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด นครนายก ตำแหน่งนักสังคมสงเคราะห์ชำนาญการ 1 คน

2) ผู้อุปการะเด็กครอบครัวอุปถัมภ์ที่มีภูมิลำเนาในพื้นที่จังหวัดนครนายก จำนวน 8 ครอบครัว

4) ขอบเขตด้านระยะเวลา

เดือนมกราคม พ.ศ.2568 ถึง เดือนพฤษภาคม 2568

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เพื่อสามารถนำผลการศึกษาและแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ กรณี เครือญาติอุปถัมภ์ ไปใช้ในการพัฒนาการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนครนายก

1.5 นิยามศัพท์

ครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์ หมายถึง การจัดให้เด็กได้รับการเลี้ยงดูที่ไม่ใช่พ่อแม่ โดยกำเนิด ได้แก่ ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา พี่ ฯลฯ ที่ให้การอุปการะเด็กซึ่งเป็นบุตรหลานของตน ตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุ 18 ปีบริบูรณ์ ที่เป็เด็กกำพร้า บิดามารดาเสียชีวิต หรือ บิดามารดาทอดทิ้ง หรือ บิดามารดาไม่สามารถเลี้ยงดูบุตรได้ด้วยเหตุผลความจำเป็นอย่างใดอย่างหนึ่ง จึงทำให้เด็กได้รับความลำบากและไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยลำพังและต้องอยู่ในความอุปการะเลี้ยงดูของครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์

โครงการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ หมายถึง โครงการที่จัดตั้งขึ้นเพื่อหาครอบครัวที่มีความพร้อมในการดูแลเด็กที่ขาดพ่อแม่ หรือเด็กที่ไม่สามารถอยู่กับครอบครัวเดิมได้ชั่วคราว โดยครอบครัวอุปถัมภ์จะทำหน้าที่เลี้ยงดู ให้ความรัก ความอบอุ่น และการดูแลเหมือนเป็นสมาชิกในครอบครัว

การดำเนินงาน หมายถึง การกระทำหรือกิจกรรมต่างๆ ที่ดำเนินไปตามแผนหรือกระบวนการที่วางไว้ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้า

อุปสรรคการดำเนินงานโครงการจัดหาครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์ หมายถึง ปัญหาและข้อขัดข้องที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินโครงการที่มุ่งให้ญาติพี่น้องของเด็ก (เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา) เป็นผู้รับหน้าที่ดูแลเด็กที่ไม่สามารถอยู่กับพ่อแม่ได้ ทั้งนี้อุปสรรคดังกล่าวอาจส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของการดูแลเด็ก หรือความยั่งยืนของการอุปถัมภ์

ข้อจำกัดการดำเนินงานโครงการจัดหาครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์ หมายถึง ขอบเขตหรือเงื่อนไขที่เป็นข้อจำกัดในการดำเนินงานของโครงการ ซึ่งอาจส่งผลให้การดำเนินโครงการไม่สามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ หรือไม่สามารถบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ได้อย่างครบถ้วน

แนวทางการพัฒนาการดำเนินโครงการจัดหาครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์ หมายถึง แนวคิด วิธีการ หรือข้อเสนอแนะที่มุ่งเน้นการปรับปรุงบทบาทหน้าที่ กลไกการดำเนินงานของภาครัฐ ทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ เพื่อให้โครงการนี้สามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อความต้องการของเด็กและครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์

บทที่ 2

ข้อมูลพื้นฐาน

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ กรณี เครือญาติอุปถัมภ์ ของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนครนายก เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ กรณี เครือญาติอุปถัมภ์ ของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนครนายก สำหรับบทนี้จะเป็นการสืบค้นข้อมูลทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการศึกษา ผู้วิจัยได้จำแนกการนำเสนอเป็น 9 ส่วนดังนี้

2.1 ข้อมูลทั่วไป

2.2 ข้อมูลปรากฏการณ์ที่ศึกษา

2.3 ภารกิจการปฏิบัติงานของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนครนายก

2.4 ประเภทของครอบครัวอุปถัมภ์

2.5 คุณสมบัติของครอบครัวอุปถัมภ์

2.6 ประโยชน์ของครอบครัวอุปถัมภ์

2.7 ขั้นตอนการดำเนินงานจัดบริการครอบครัวอุปถัมภ์

2.8 กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์

2.1 ข้อมูลทั่วไป

ในปัจจุบัน การคุ้มครองเด็กที่อยู่ในภาวะยากลำบากหรือขาดผู้อุปการะ ถือเป็นภารกิจสำคัญที่ทั้งรัฐและสังคมให้ความสำคัญ โดยแนวทางหนึ่งที่ได้รับการส่งเสริมคือ การจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์เพื่อเลี้ยงดูเด็กแทนการอยู่ในสถานสงเคราะห์ ซึ่งรูปแบบที่เหมาะสมกับบริบทไทย คือ “ครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์” เนื่องจากปัจจุบันประเทศไทยเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ สะท้อนถึงความสัมพันธ์ทางสายเลือดและความผูกพันที่มีอยู่เดิม โดยกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้ผลักดันโครงการจัดหาครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์ในระดับพื้นที่ทั่วประเทศ เพื่อให้เด็กสามารถเติบโตในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย ได้รับความรัก ความอบอุ่น และได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานตามพัฒนาการอย่างเหมาะสม โดยโครงการจัดหาครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์เป็นนโยบายด้านสวัสดิการเด็กของภาครัฐ ที่มีจุดมุ่งหมายในการส่งเสริมให้เด็กที่ขาดผู้ดูแลหรืออยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการถูกทอดทิ้ง ได้มีโอกาสเติบโตในครอบครัวที่มีความรัก ความอบอุ่น และความปลอดภัย

2.2 ข้อมูลเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่ศึกษา

สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนครนายก เดิมใช้ชื่อว่า สำนักงานประชาสงเคราะห์จังหวัดนครนายก สังกัดกรมประชาสงเคราะห์กระทรวงมหาดไทย และต่อมาได้โอนมาสังกัดกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม เมื่อวันที่ 23 กันยายน 2536 โดยให้บริการด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์แก่ประชาชนที่ประสบปัญหาสังคม พิ้นฟูและพัฒนากลุ่มผู้ด้อยโอกาสทุกประเภท อาทิ เด็ก เยาวชน สตรีคนพิการ ผู้ติดยาเสพติด และผู้สูงอายุ ในปี 2545 ได้มีการจัดตั้งกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 ซึ่งมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2545 สำนักงานประชาสงเคราะห์จังหวัดได้ย้ายไปสังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ภายใต้ชื่อใหม่ว่า สำนักงานพัฒนาสังคมและสวัสดิการจังหวัดนครนายก และภายหลังได้เปลี่ยนเป็นสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนครนายก ตามกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการสำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ พ.ศ. 2545 และ(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 25547 เป็นราชการส่วนภูมิภาค สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยกลุ่มงานที่ดำเนินงานเกี่ยวกับการอุปการะเด็กแบบครอบครัวอุปถัมภ์ ได้แก่ กลุ่มการพัฒนาสังคมและสวัสดิการ โดยจะมีนักสังคมสงเคราะห์ชำนาญการ ซึ่งปฏิบัติงานด้านการสงเคราะห์ ค้ำครองสวัสดิภาพ ตลอดจนการส่งเสริมและพัฒนาเด็ก เยาวชน ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 ปฏิบัติหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือเด็กที่อยู่ในความอุปการะดูแลของครอบครัวอุปถัมภ์ ให้ได้รับการเลี้ยงดูและเติบโตในบรรยากาศของครอบครัวอย่างเหมาะสมตามวัยพัฒนาการ (สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดนครนายก , 2567)

โดยสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนครนายกได้ให้ความสำคัญกับการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์อย่างต่อเนื่อง โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้เด็กที่อยู่ในภาวะเปราะบางหรือเสี่ยงต่อการถูกทอดทิ้ง สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมของครอบครัวที่มีความรัก ความอบอุ่น และความเข้าใจภายใต้การสนับสนุนจากภาครัฐ จากข้อมูลการดำเนินงานในปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 พบว่า มีครอบครัวเครือญาติที่ได้รับการจัดสรรให้ดูแลเด็กในฐานะครอบครัวอุปถัมภ์ จำนวนทั้งสิ้น 42 ครอบครัว ซึ่งถือเป็นจำนวนที่สะท้อนถึงความพยายามในการขยายบทบาทของครอบครัวในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการดูแลเด็กที่ขาดผู้อุปการะโดยตรงอย่างจริงจัง การจัดหาครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์ในพื้นที่นี้ ดำเนินไปตามขั้นตอนการประเมินความพร้อมของครอบครัวโดยเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่การพิจารณาความ

เหมาะสมของที่อยู่อาศัย รายได้ ความมั่นคงในชีวิต รวมถึงทัศนคติและความสามารถในการดูแล
เด็กตามพัฒนาการอย่างเหมาะสม อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานในพื้นที่ยังคงเผชิญกับข้อจำกัด
บางประการ ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีผลโดยตรงต่อคุณภาพของการดำเนินงานตามโครงการจัดหา
ครอบครัวยุติยาติอูปถัมภ์ ดังนั้นการศึกษาปรากฏการณ์การดำเนินงานตามโครงการจัดหา
ครอบครัวยุติยาติอูปถัมภ์ในจังหวัดนครนายก จึงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อเข้าใจถึงกระบวนการ
รูปแบบการดำเนินงาน และปัจจัยที่เป็นอุปสรรคและข้อจำกัดต่อการดำเนินงานโครงการฯ และ
วิเคราะห์การดำเนินงานตามโครงการดังกล่าวอย่างเป็นระบบ โดยมุ่งสำรวจ ขั้นตอนการ
ดำเนินงานในแต่ละขั้นตอน ตั้งแต่การรับเรื่อง การประเมินครอบครัว การจัดส่งเด็กเข้าสู่ครอบครัวยุติยา
ติอูปถัมภ์ การติดตามดูแล และการประเมินผลสัมฤทธิ์ของครอบครัวยุติยาติอูปถัมภ์ รวมทั้งศึกษาปัจจัยที่
เป็น อุปสรรคและข้อจำกัด ในมิติรัฐและครอบครัวยุติยาติอูปถัมภ์ เพื่อให้เกิดความเข้าใจ
ภาพรวมของการดำเนินงานจริงในพื้นที่ และเพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาการดำเนินโครงการ
ให้มีความเหมาะสม สอดคล้องกับบริบทของจังหวัด โดยผลจากการศึกษา จะสามารถนำมาใช้เป็น
ข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาเชิงนโยบาย ทั้งในระดับจังหวัดและส่วนกลาง เพื่อปรับปรุงแนว
ทางการจัดหาครอบครัวยุติยาติอูปถัมภ์ให้มีประสิทธิภาพ ยั่งยืน และเอื้อต่อคุณภาพชีวิตของเด็กที่ได้รับการ
ดูแลให้ดียิ่งขึ้นในระยะยาว

2.3 การปฏิบัติการปฏิบัติงานของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด นครนายก

- 1) จัดทำนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ใน ระดับ
จังหวัด รวมทั้งรายงานสถานการณ์ทางสังคม และเสนอแนะแนวทางแก้ไข
- 2) ประสานและจัดทำแผนงาน โครงการและกิจกรรมด้านการพัฒนาสังคมและ ความ
มั่นคงของมนุษย์ในระดับจังหวัด ให้เป็นไปตามนโยบายของกระทรวง
- 3) ส่งเสริมและประสานการดำเนินงาน การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ตามภารกิจและ เป้าหมาย
ของหน่วยงานในกระทรวง
- 4) ส่งเสริม สนับสนุน และประสานการดำเนินงานกับองค์กรเครือข่ายในจังหวัด ทั้ง
ภาครัฐและภาคเอกชน
- 5) ส่งเสริมและประสานงานการช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาทางสังคม รวมทั้ง การส่งต่อให้
หน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ที่มีหน้าที่และอำนาจในการจัดสวัสดิการสังคม
- 6) กำกับดูแล และสนับสนุนการปฏิบัติงานของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคง
ของมนุษย์จังหวัดสาขา และหน่วยงานในสังกัดกระทรวง ให้ดำเนินการตามกฎหมาย นโยบายของ

กระทรวงและติดตามและประเมินผล/ แผนการปฏิบัติราชการของกระทรวงใน ความรับผิดชอบของส่วนราชการและหน่วยงานสังกัดกระทรวงในระดับจังหวัด (สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนครนายก , 2567)

2.4 ประเภทของครอบครัวอุปถัมภ์

1. ครอบครัวอุปถัมภ์ระยะยาว (Long Term Foster Care) เป็นครอบครัวซึ่งเป็นญาติพี่น้องกับเด็ก ที่อุปการะเลี้ยงดูเด็ก ซึ่งเรียกว่า “ครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์” (Kinship Care) หรือครอบครัวที่ อุปการะเด็กที่ไม่ใช่ญาติของเด็ก เช่น ผู้รับจ้างเลี้ยงเด็ก เพื่อให้เด็กได้อยู่ในความดูแลของ ครอบครัวนั้นต่อไป โดยไม่ต้องส่งเด็กเข้ารับการอุปการะในสถานสงเคราะห์ หากครอบครัวผู้อุปการะเด็กมีฐานะความเป็นอยู่ยากจน ประสบปัญหาความเดือดร้อนด้านเศรษฐกิจ และค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูเด็ก ครอบครัวอุปถัมภ์นั้นจะได้รับการช่วยเหลือเงินช่วยค่าเลี้ยงดูเด็ก ในอัตราเดือนละ ไม่เกิน 2,000 บาท ต่อการเลี้ยงดูเด็กในครอบครัว จำนวน 1 คน หากอุปการะ เลี้ยงดูเด็กมากกว่า 1 คน ในครอบครัว สามารถช่วยเหลือเงินช่วยค่าเลี้ยงดูเด็กได้เดือนละไม่เกิน 4,000 บาท ตามระเบียบและหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้อง

2. ครอบครัวอุปถัมภ์ระยะสั้น (Short Term Foster Care) เป็นครอบครัวซึ่งรับเด็กจากสถานสงเคราะห์ไปเลี้ยงดูชั่วคราว ในระหว่างที่บิดามารดายังไม่พร้อมเลี้ยงดูบุตร หรือเด็กที่อยู่ในระหว่างการจัดหาครอบครัวบุญธรรม เพื่อให้เด็กได้เติบโตในบรรยากาศของครอบครัวและมีพัฒนาการที่สมบูรณ์ทุกด้าน (กลุ่มงานครอบครัวอุปถัมภ์ ,2568)

2.5 คุณสมบัติของครอบครัวอุปถัมภ์

ตามระเบียบกรมประชาสงเคราะห์ว่าด้วยการสงเคราะห์เด็กแบบ ครอบครัวอุปถัมภ์ พ.ศ. 2544 ข้อ 7)

1. มีอายุตั้งแต่ 25 ปีบริบูรณ์ แต่ไม่เกิน 60 ปีบริบูรณ์ เว้นแต่อธิบดีหรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย จะพิจารณาเห็นชอบสมควร และมีอายุต่ำกว่าเด็กไม่น้อยกว่า 15 ปี
2. มีที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่ง และที่อยู่นั้นจะต้องถูกลักษณะ อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี
3. มีอุปนิสัย ความประพฤติเหมาะสมที่จะเลี้ยงดูเด็ก
4. มีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ
5. มีเจตนาที่ดีจะให้การอุปการะเลี้ยงดูเด็ก
6. มีเวลาเลี้ยงดู และได้รับความเห็นชอบจากสมาชิกทุกคนในครอบครัวที่จะรับเด็กไปอุปการะ หรือปกครองดูแล

7. มีทรัพย์สินและรายได้ที่แน่นอน หรือฐานะมั่นคง เว้นแต่อธิบดีจะพิจารณาเห็นว่าหากให้การช่วยเหลือผู้อุปการะหรือปกครองดูแลตามระเบียบของทางราชการ ก็สามารถอุปการะและปกครองดูแลเด็กได้ตลอดไป

8. ไม่มีประวัติเคยกระทำความผิดตามกฎหมายอาญาจนได้รับโทษจำคุก เว้นแต่ความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ และไม่มีพฤติกรรมก้าวร้าว รุนแรงต่อผู้อื่นหรือประพฤติผิด ศีลธรรมและจารีตประเพณีอันดีงาม

9. เป็นผู้ที่มีความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการเลี้ยงดูเด็ก จิตวิทยาเด็ก และพัฒนาการเด็ก

2.6 ประโยชน์ของครอบครัวอุปถัมภ์

การให้บริการครอบครัวอุปถัมภ์ถือเป็นส่วนหนึ่งของบริการด้านสวัสดิการสังคม ซึ่งบริการ ครอบครัวอุปถัมภ์นี้เป็นการแสดงออกอย่างหนึ่งถึงความตระหนักในสวัสดิการของเด็กและแสดงถึงความรับผิดชอบของสังคมที่มีต่อเด็ก โดยการส่งเสริม สนับสนุน พัฒนา สงเคราะห์ อบรม ชักจูง ให้เป็นพลเมืองที่ดีมีประสิทธิภาพ เพื่อเป็นประโยชน์ทั้งต่อตัวเด็ก ต่อผู้ปกครอง และประโยชน์ต่อการพัฒนา ประเทศในระยะยาว ซึ่งประโยชน์ที่จะได้รับ ได้แก่

1. ประโยชน์ต่อเด็ก : ครอบครัวเป็นสถาบันแรกซึ่งทำหน้าที่หลักในการดูแลเอาใจใส่เด็กอย่างใกล้ชิด และเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งในการสร้างความมั่นคงทางอารมณ์ นักวิชาการทุกสาขาต่างยืนยันว่า ไม่มีสถาบันใดในสังคมที่จะให้ความรัก ความอบอุ่น การดูแลเอาใจใส่เด็ก และตอบสนอง ความต้องการขั้นพื้นฐานของเด็กได้ดีเสมอด้วยสถาบันครอบครัว การจัดให้เด็กกำพร้า ถูกทอดทิ้ง และเด็กที่ครอบครัวเดิมไม่อาจทำหน้าที่ได้ ให้ได้รับการดูแล ในครอบครัวอุปถัมภ์จึงเป็นวิธีการที่จะช่วยให้เด็กได้รับการตอบสนองทุกด้านที่สอดคล้องตามวัย

2. ประโยชน์ต่อผู้ปกครอง/ผู้ดูแลเด็ก : เงินอุดหนุนช่วยเหลือค่าเลี้ยงดูเด็กในครอบครัวอุปถัมภ์ จะช่วยแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายในการดูแลเด็ก รวมถึงได้รับความรู้ความเข้าใจในการเลี้ยงดูและส่งเสริม พัฒนาการเด็กได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ผ่านการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่

3. ประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ : เด็กและเยาวชน เป็นทรัพยากรของสังคมที่มีความสำคัญยิ่ง เพราะเขาเหล่านี้จะเติบโตเป็นพลเมืองของชาติต่อไป หากสังคมใดมีเด็กที่ขาดความสมบูรณ์ ทางด้านร่างกายและจิตใจ ในอนาคตก็จะเป็นปัญหาแก่สังคมที่จะต้องแก้ไข ฉะนั้นสังคมจึงต้องเห็นความสำคัญ ที่จะต้องให้บริการสวัสดิการแก่เด็กและครอบครัว เพื่อส่งเสริมช่วยเหลือ สนับสนุน พัฒนา สงเคราะห์ อบรม ชักจูง ให้เป็นพลเมืองที่ดีมีประสิทธิภาพ

2.7 ขั้นตอนการดำเนินงานจัดบริการครอบครัวอุปถัมภ์

1) การแสดงความจำนงขอรับอุปการะเด็กแบบครอบครัวอุปถัมภ์ โดยประชาชน สามารถแสดงความจำนงได้หลายช่องทาง ทั้งการติดต่อด้วยตนเอง ณ หน่วยงาน รับคำขอการติดต่อ ในระหว่างเจ้าหน้าที่ออกหน่วยเคลื่อนที่ และภาคส่วนอื่นสามารถประสานแจ้งเบาะแส คัดเลือก และส่งต่อข้อมูลครอบครัวอุปถัมภ์มายังหน่วยงานเพื่อรับคำขอได้

2) การรับเรื่อง/ ตรวจสอบเอกสาร/ สัมภาษณ์ข้อมูลเบื้องต้น ในกรณีที่ประชาชน มายื่นคำขอด้วยตนเอง หน่วยงานจะดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ของหน่วยงาน และกรณีที่ประชาชน แสดงความจำนงผ่านชุมชนและท้องถิ่น ชุมชนและท้องถิ่นนั้น ๆ จะรับเรื่อง ตรวจสอบหลักฐาน และสัมภาษณ์ข้อมูลเบื้องต้นตามแนวทางหรือแบบรับเรื่องเบื้องต้น แล้วส่งต่อข้อมูลครอบครัวอุปถัมภ์ให้กับหน่วยงาน

3) การเยี่ยมบ้าน สอบสภาพความเป็นอยู่ของเด็ก/ประเมินสภาพความเหมาะสม สามารถดำเนินการได้ทั้งโดยหน่วยงานเอง และการดำเนินการร่วมระหว่างหน่วยงานกับภาคส่วนอื่น

4) การอนุมัติให้เป็นผู้อุปการะเด็กแบบครอบครัวอุปถัมภ์ อธิบดีกรมกิจการเด็กและเยาวชน มีคำสั่งมอบอำนาจฯ ให้กับพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ หัวหน้าบ้านพักเด็ก และครอบครัว และผู้ปกครองสถานรองรับ อนุมัติ อนุญาต หรือยกเลิกการอุปการะเด็กแบบครอบครัว อุปถัมภ์

5) แจ้งผลการอนุมัติให้ผู้อุปการะเด็กทราบเป็นลายลักษณ์อักษร หน่วยงานจะต้องจัดทำหนังสือแจ้งผลการอนุมัติให้ผู้ขออุปการะเด็กทราบ ทั้งผลการอนุมัติ และไม่อนุมัติ ตามระเบียบกรมประสงเคราะห์ ว่าด้วยการสงเคราะห์เด็กแบบครอบครัวอุปถัมภ์ พ.ศ. 2544

6) การติดตามการเลี้ยงดูเด็กแบบครอบครัวอุปถัมภ์ ประเมินพัฒนาการเด็กปีละ 2 ครั้ง/ติดตามการเลี้ยงดูเด็ก เป็นการติดตามผลการเลี้ยงดู ความเป็นอยู่ของเด็กในครอบครัวรวมถึงการให้คำแนะนำ ปรึกษาเกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็กและติดตาม พัฒนาการของเด็ก

7) การรายงานการเลี้ยงดูเด็กแบบครอบครัวอุปถัมภ์ กำหนดให้หน่วยงาน มีการติดตามเยี่ยมบ้านและรายงานการเลี้ยงดูเด็กปีละ 1 ครั้ง

8) การยุติการอุปการะเด็กแบบครอบครัวอุปถัมภ์ ด้วยสาเหตุเด็กมีอายุครบ 18 ปีบริบูรณ์ ณ เดือนเกิด เป็นเดือนสุดท้ายที่จะให้การช่วยเหลือเงินอุดหนุนช่วยเหลือค่าเลี้ยงดูเด็กในครอบครัวอุปถัมภ์) หรือเมื่อ ติดตามการเลี้ยงดูเด็กแล้ว พบว่า บิดามารดาเด็กมารับเด็กไปอุปการะเลี้ยงดูเด็กไม่ประสงค์ศึกษา และออกมาประกอบอาชีพมีรายได้เลี้ยงดูตนเองและครอบครัว เด็กมีครอบครัว (โดยการสมรส) ครอบครัวมีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น ฯลฯ ดังกล่าวถือเป็นการเปลี่ยน

วิธีการอุปการะและปกครองดูแล เด็กเป็นอย่างอื่น หน่วยงานจะยุติการอุปการะเด็กแบบครอบครัวอุปถัมภ์ ด้วยสาเหตุดังกล่าว

2.8 กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง

2.8.1 อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child: CRC)

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กซึ่งจัดทำขึ้นโดยองค์การสหประชาชาติ โดยผ่านการพิจารณาของคณะทำงานขององค์การสหประชาชาติและได้รับการรับรองจากประเทศต่าง ๆ ในการประชุมสมัชชาใหญ่สหประชาชาติในปี พ.ศ. 2532 โดยประเทศไทยได้ลงนามเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2535 และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 26 เมษายน 2535 มีสาระสำคัญในการคุ้มครองสิทธิเด็ก การคำนึงถึงผลประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นลำดับแรก รัฐภาคีจะต้องดำเนินมาตรการที่เหมาะสมทั้งด้านนิติบัญญัติ บริหาร และด้านอื่น ๆ เพื่อปกป้องสิทธิ รับผิดชอบ สิทธิ หน้าที่ของบิดามารดา ในอันที่จะให้แนวทางการแนะแนวที่เหมาะสมในการใช้สิทธิของเด็ก ยอมรับว่าเด็กมีสิทธิติดตัวที่จะมีชีวิต และประกันอย่างเต็มที่ให้มีการอยู่รอดและการพัฒนาของเด็ก ซึ่งประเทศไทยเข้าเป็นภาคี และมีเนื้อหาของสิทธิ 4 ด้าน ได้แก่ สิทธิในการอยู่รอด สิทธิที่จะได้รับ การพัฒนา สิทธิที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครอง และสิทธิในการมีส่วนร่วม โดยประเทศไทยได้มี การบัญญัติกฎหมายต่าง ๆ ให้เป็นไปตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก เพื่อมุ่งหวังในการคุ้มครองเด็กให้ ได้รับประโยชน์สูงสุดเพื่อเติบโตไปเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพในการพัฒนาประเทศชาติต่อไป (กมลทิพย์ พิพิธกุล ,2563 อ้างถึง มาตาลักษณ์ เสรมธากุล, 2562) และเน้นความสำคัญกับการให้เด็กได้เติบโตในสภาพแวดล้อมแบบครอบครัว โดยรัฐพึงสร้างหลักประกันว่าเด็กจะไม่ถูกแยกจากพ่อแม่โดยขาดความประสงค์ของพ่อแม่ เว้นไว้เสียแต่การกระทำนั้นจะเป็นไปเพื่อผลประโยชน์สูงสุดของเด็ก และรัฐจะต้องดำเนินมาตรการทั้งด้านนิติบัญญัติ บริหาร สังคม และการศึกษา เพื่อคุ้มครองเด็กจากความรุนแรงในทุกรูปแบบ ในขณะที่ความดูแลของพ่อแม่ ผู้ปกครองตามกฎหมายหรือบุคคลอื่นใด มีการจัดทำแผนงานทางสังคมเพื่อให้การสนับสนุนแก่เด็กและครอบครัว ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองเด็กที่ขาดไร้อุปการะจากพ่อแม่โดยอาจจัดให้เด็กได้อยู่ในความดูแลของครอบครัวอุปถัมภ์ การอุปถัมภ์โดยกาฟาลาห์ของกฎหมายอิสลามหรือการรับบุตรบุญธรรม หรือสถาบันที่เหมาะสมในการดูแลเด็กโดยคำนึงถึงความต่อเนื่องภูมิหลังทางชาติพันธุ์ ศาสนาและวัฒนธรรมหรือภาษาของเด็ก มีการทบทวนการเลี้ยงดูเป็นระยะ รวมถึงการจัดสวัสดิการเด็กและครอบครัว เพื่อให้เด็กได้รับการเลี้ยงดูตามมาตรฐานของการดำรงชีวิตที่เพียงพอต่อการพัฒนาด้านร่างกาย สมอง จิตใจ ศีลธรรมและสังคมของเด็ก ซึ่งจะถือว่าพ่อแม่หรือ

ผู้ปกครองเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบเบื้องต้น และรัฐจะดำเนินมาตรการที่เหมาะสมในการให้ความช่วยเหลือแก่พ่อแม่หรือผู้ปกครอง เพื่อให้สามารถให้การอุปการะเลี้ยงดูเด็กได้ (กรมกิจการเด็กและเยาวชน , 2565 อ้างถึงคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน, 2542)

2.8.2 ระเบียบกรมประชาสงเคราะห์ ว่าด้วยการสงเคราะห์เด็กแบบครอบครัวอุปถัมภ์ พ.ศ. 2544

โดยกรมประชาสงเคราะห์มีบทบาทภารกิจและความรับผิดชอบในการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับเด็กและเยาวชนที่กำพร้า ด้อยโอกาส รวมทั้งเด็กในสภาวะยากลำบาก ด้วยการมุ่งเน้นให้การสงเคราะห์ และพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กในกลุ่มเป้าหมายข้างต้น ให้เติบโตสมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ และมีศักยภาพในการ ดำรงชีวิตอยู่ในสังคม รวมทั้งเพื่อเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญของประเทศ ดังนั้นในการดำเนินการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับเด็กกลุ่มเป้าหมาย กรมประชาสงเคราะห์จึงมุ่งคำนึงถึงหลักปรัชญาการดำเนินงาน สังคมสงเคราะห์ แนวคิด และหลักการของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กโดยตระหนักถึงแนวคิดสำคัญที่ว่า เด็กมีสิทธิที่จะเติบโตท่ามกลางสภาวะแวดล้อมของครอบครัวด้วยบรรยากาศของความ สุข ความรัก และความเข้าใจ เด็กควรได้รับการพัฒนาบุคลิกภาพที่สมบูรณ์สอดคล้องทุกด้าน และจากสภาพเศรษฐกิจและสังคมไทยในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว อันเป็นเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อปัญหาสังคมไทยที่ ตามมาในหลาย ๆ ด้าน รวมทั้งปัญหาของเด็ก ประกอบกับระเบียบกรมประชาสงเคราะห์ ว่าด้วยการ สงเคราะห์เด็กแบบครอบครัวอุปถัมภ์ พ.ศ. 2528 ได้ประกาศ ตารางที่ 1 ใช้บังคับมาเป็นเวลานาน จึงสมควรปรับปรุงแก้ไข ระเบียบขึ้นใหม่ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบัน โดย ข้อที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยคือ ข้อ 6. เด็กที่สมควรจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ระยะยาว ได้แก่ (1) เด็กที่พึงได้รับการสงเคราะห์หรือคุ้มครองสวัสดิภาพ ที่ไม่สามารถจัดหาครอบครัวถาวรให้แก่เด็กได้ (2) เด็กที่พึงได้รับการสงเคราะห์หรือคุ้มครองสวัสดิภาพ ซึ่งอยู่กับผู้อุปการะหรือปกครอง ดูแลเด็กอยู่ก่อนแล้ว และ ข้อ 7. บุคคลที่สมควรได้รับอนุญาตให้เป็นผู้อุปการะและปกครองดูแลเด็กแบบครอบครัว อุปถัมภ์ จะต้องมีความสมบัติดังต่อไปนี้ (1) มีอายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบห้าปีบริบูรณ์ แต่ไม่เกินหกสิบปีบริบูรณ์ และมีอายุต่ำกว่าเด็กไม่น้อย กว่าสิบห้าปี เว้นแต่อธิบดีจะพิจารณาเห็นสมควร (2) มีที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่งและที่อยู่นั้นจะต้องถูกสุขลักษณะ อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี (3) มีอุปนิสัยและความประพฤติเหมาะสมที่จะเป็นผู้อุปการะหรือปกครองดูแลเด็ก (4) มีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ (5) มีเจตนาดีที่จะให้การอุปการะหรือปกครองดูแลเด็ก โดยไม่เคยเลี้ยงดูเด็กอย่างไม่ เหมาะสม รวมทั้งพร้อมจะปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กรมประชาสงเคราะห์กำหนดในการรับเด็กไปอุปการะหรือ ปกครองดูแล (6) มีเวลาเลี้ยงดูเด็ก และ

ได้รับความเห็นชอบจากสมาชิกทุกคนในครอบครัวที่จะรับเด็กไปอุปการะหรือปกครองดูแล (7) มีทรัพย์สินและรายได้ที่แน่นอน หรือฐานะมั่นคง เว้นแต่อธิบดีจะพิจารณาเห็นว่าหากให้ การช่วยเหลือผู้อุปการะหรือปกครองดูแลเด็กตามระเบียบของทางราชการ ก็จะสามารถอุปการะและ ปกครอง ดูแลเด็กได้ตลอดไป (8) ไม่มีประวัติเคยกระทำความผิดตามกฎหมายอาญาจนได้รับโทษจำคุก เว้นแต่ความผิดที่ได้ กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ และไม่มีพฤติกรรมก้าวร้าว รุนแรงต่อ บุคคลอื่นหรือประพฤติดุร้าย ศีลธรรมและจารีตประเพณีอันดีงาม (9) เป็นผู้ที่มีความเข้าใจ เกี่ยวกับวิธีการเลี้ยงดูเด็ก จิตวิทยาเด็ก และพัฒนาการเด็ก

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ระเบียบกรมประชาสงเคราะห์ ว่าด้วยการสงเคราะห์ เด็กแบบ ครอบครัวอุปถัมภ์ พ.ศ. 2544 มีเป้าประสงค์เพื่อการสงเคราะห์และคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก และ เยาวชนที่กำพร้า ด้อยโอกาส รวมทั้งเด็กในสภาวะยากลำบากซึ่งผู้ปกครองไม่สามารถให้การดูแล ได้ด้วยการมุ่งเน้นให้การสงเคราะห์และพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กให้เติบโตสมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ และ มีศักยภาพในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม โดยมีการอุดหนุนเงินช่วยเหลือค่าเลี้ยงดูเด็กแก่ ครอบครัวที่ให้การอุปการะเด็กจนกว่าเด็กจะสามารถพึ่งพาตนเองได้ หรือจนกว่าเด็กจะมีอายุครบ 18 ปีบริบูรณ์ ทั้งนี้ เงินอุดหนุนช่วยเหลือค่าเลี้ยงดูเด็กซึ่งนับว่าเป็นการสนับสนุนทางสังคมแก่เด็ก และครอบครัวยังมี ในปริมาณที่จำกัดมากเมื่อเทียบกับสภาพปัญหาทางเศรษฐกิจของครอบครัว อุปถัมภ์ส่วนใหญ่ ในปัจจุบัน ประกอบกับระเบียบฯ ได้มีการกล่าวถึง สิ่งที่ผู้อุปการะพึงปฏิบัติต่อ เด็ก แต่ไม่ได้มีการ กล่าวถึงหลักเกณฑ์หรือแนวทางที่ผู้อุปการะต้องปรับตัวในการให้การอุปการะ เด็ก จึงควรมีการปรับปรุง ให้สอดคล้องทั้งในมิติของตัวเด็กและครอบครัวที่ให้การอุปการะ ตลอดจนสถานการณ์ปัจจุบันที่มี การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เพื่อเป็นประโยชน์แก่เด็กและ ครอบครัวอุปถัมภ์มากขึ้น (กรมกิจการเด็กและเยาวชน, 2561)

2.8.3 พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546

พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 ในมาตรา 4 กำหนดความหมายของ “เด็ก” ว่า หมายถึง บุคคลที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์ แต่ไม่รวมถึงผู้ที่บรรลุนิติภาวะโดยการสมรส “เด็กกำพร้า” หมายถึง เด็กที่บิดาหรือมารดาเสียชีวิต เด็กที่ไม่ปรากฏบิดามารดาหรือไม่สามารถ สืบหา บิดามารดาได้ และ “ผู้ปกครอง” หมายถึง บิดามารดา ผู้อนุบาล ผู้รับบุตรบุญธรรม และ ผู้ปกครอง ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และให้หมายความรวมถึงพ่อเลี้ยงแม่เลี้ยง ผู้ปกครอง สวัสดิภาพ นายจ้างตลอดจนบุคคลอื่นซึ่งรับเด็กไว้ในความอุปการะเลี้ยงดูหรือซึ่งเด็กอาศัยอยู่ด้วย โดยในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับเด็กในครอบครัวอุปถัมภ์จำเป็นต้องอาศัยสาระสำคัญของ พระราชบัญญัติ คุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 ในหมวดที่ 2 การปฏิบัติต่อเด็ก หมวดที่ 3 การสงเคราะห์

เด็ก หมวดที่ 4 การคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก และหมวดที่ 8 กองทุนคุ้มครองเด็ก โดยมีรายละเอียดตามสาระสำคัญของ พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัย ดังนี้

หมวดที่ 2 การปฏิบัติต่อเด็กมีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติต่อเด็ก ไม่ว่ากรณีใด ๆ โดยให้คำนึงถึงประโยชน์ของเด็กเป็นสำคัญและไม่ให้มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมซึ่งมีการกำหนดมาตราที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติต่อเด็ก ดังนี้

มาตรา 22 มีเนื้อหาเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อเด็กไม่ว่ากรณีใดให้คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญและไม่ให้มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม

มาตรา 23 มีเนื้อหาเกี่ยวกับหน้าที่ของผู้ปกครองในการอุปการะ เลี้ยงดูเด็ก อบรมสั่งสอนและพัฒนาเด็กในการดูแลไม่ให้ตกอยู่ในภาวะที่อาจก่อให้เกิดอันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจของเด็ก

มาตรา 25 มีเนื้อหาเกี่ยวกับข้อห้ามปฏิบัติของผู้ปกครองที่ ห้ามกระทำต่อเด็ก คือ การทอดทิ้ง ห้ามละทิ้งเด็กและละเลยต่อพัฒนาการและการดำรงชีวิตของเด็ก รวมถึงมาตรา 26 ที่กำหนดห้ามบุคคลอื่นกระทำความรุนแรงต่อร่างกายและจิตใจของเด็ก ห้ามละเลยต่อการให้สิ่งจำเป็นแก่การดำรงชีวิตห้ามแสวงหาผลประโยชน์ต่อเด็ก

หมวดที่ 3 การสงเคราะห์เด็ก มีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดลักษณะของเด็กที่สมควรได้รับการสงเคราะห์วิธีการสงเคราะห์เด็กที่เหมาะสม ดังนี้

มาตรา 32 มีเนื้อหาเกี่ยวกับการกำหนดลักษณะของเด็กที่

สมควรได้รับการสงเคราะห์ ได้แก่ เด็กเร่ร่อนหรือเด็กกาวัว เด็กที่ผู้ปกครองไม่สามารถเลี้ยงดูได้ เด็กที่ผู้ปกครองมีความประพฤติไม่เหมาะสมซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อพัฒนาการทางร่างกายจิตใจของเด็ก เด็กที่ถูกทารุณกรรม ถูกแสวงหาผลประโยชน์ และเด็กพิการ เป็นต้น

มาตรา 33 มีเนื้อหาเกี่ยวกับวิธีการให้การสงเคราะห์เด็กที่ เหมาะสมของพนักงานเจ้าหน้าที่หรือผู้มีหน้าที่คุ้มครองสวัสดิภาพเด็กโดยการสงเคราะห์เด็กตามวิธีการที่เหมาะสม

หมวดที่ 4 การคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก มีเนื้อหาสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการ คุ้มครองสวัสดิภาพเด็กที่สมควรได้รับการคุ้มครอง คือ เด็กที่ถูกทารุณกรรม เด็กที่เสี่ยงต่อการกระทำผิดและเด็กที่อยู่ในสภาพที่จำเป็นต้องได้รับการคุ้มครองสวัสดิภาพตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 44 มีเนื้อหาเกี่ยวกับการดำเนินการหาข้อเท็จจริง เกี่ยวกับตัวเด็กรวมทั้งสภาพความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ความเป็นอยู่ การเลี้ยงดู อุปนิสัย และ ความประพฤติของเด็กเพื่อทราบข้อมูลเกี่ยวกับเด็ก และถ้าเห็นว่าจำเป็นต้องคุ้มครองสวัสดิภาพ แก่เด็กโดยวิธีส่งเข้าสถานคุ้มครองสวัสดิภาพหรือสถานพัฒนาและฟื้นฟูก็ให้เสนอประวัติพร้อม ความเห็นไปยัง

ปลัดกระทรวงหรือผู้ว่าราชการจังหวัด แล้วแต่กรณีเพื่อพิจารณาสั่งให้ใช้วิธีการคุ้มครองสวัสดิภาพที่เหมาะสมแก่เด็ก

หมวดที่ 8 กองทุนคุ้มครองเด็ก มีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับค่าใช้จ่ายในการสงเคราะห์คุ้มครองสวัสดิภาพและส่งเสริมความประพฤติเด็ก

มาตรา 68 ให้รัฐบาลจัดสรรงบประมาณเพื่อจัดตั้งกองทุนขึ้นกองทุนหนึ่งในสำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรียกว่า “กองทุน คุ้มครองเด็ก” เพื่อเป็นทุนใช้จ่ายในการสงเคราะห์คุ้มครองสวัสดิภาพและส่งเสริมความประพฤติเด็ก รวมทั้งครอบครัวและเด็กในครอบครัวอุปถัมภ์ตามพระราชบัญญัตินี้ด้วย (กรมกิจการเด็กและเยาวชน, กลุ่มกฎหมาย, 2561) กล่าวได้ว่า พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 ให้ความสำคัญในการปฏิบัติต่อเด็กเพื่อให้มีความปลอดภัยและมีการเจริญเติบโตอย่างเหมาะสม บนฐานของการคำนึงถึง สิทธิของเด็ก ในฐานะสมบัติของประเทศชาติที่ต้องได้รับการสงเคราะห์ คุ้มครอง สวัสดิภาพ ตลอดจน การส่งเสริมและพัฒนาให้เด็กมีการเจริญเติบโต และมีความประพฤติอย่างเหมาะสมปลอดภัย และ ให้ความสำคัญต่อการเจริญเติบโตในบรรยากาศของครอบครัวไม่ว่าจะในรูปแบบใดก็ตาม และ ยังสนับสนุนทุนในการสงเคราะห์คุ้มครองสวัสดิภาพและส่งเสริมความประพฤติเด็กรวมทั้งครอบครัวและเด็กในครอบครัวอุปถัมภ์ให้ได้รับประโยชน์สูงสุดในการเติบโตตามวัยพัฒนาการ (กมลทิพย์ พิพิธกุล, 2563)

2.9 แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์

ความหมายการอุปถัมภ์

องค์การยูนิเซฟ (UNICEF, 2007) ให้คำความหมายว่า “การอุปถัมภ์” คือ การจัดให้เด็กที่ไม่สามารถอยู่กับบิดามารดาได้เข้าอยู่ในความดูแลของครอบครัวอื่น โดยได้รับการคัดเลือกฝึกอบรม และกำกับดูแลจากหน่วยงานที่มีหน้าที่ดูแลเด็ก เพื่อให้เด็กเติบโตในสิ่งแวดล้อมที่มั่นคงและปลอดภัย

พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 “การอุปถัมภ์” คือ การให้เด็กที่ไม่ได้อยู่ในความดูแลของผู้ปกครอง ได้รับการดูแลในครอบครัวอื่นภายใต้การควบคุมของรัฐ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก และจัดให้มีครอบครัวทดแทนชั่วคราว

กรมกิจการเด็กและเยาวชน (2560) “การอุปถัมภ์” เป็นการนำเด็กที่ขาดแคลนหรือถูกทอดทิ้งเข้าสู่การดูแลของครอบครัวบุคคลอื่น โดยเฉพาะครอบครัวที่มีศักยภาพ ผ่านการอบรม คัดกรอง และติดตามจากหน่วยงานรัฐ เป็นกลไกสำคัญของการคุ้มครองเด็กในชุมชน กล่าวโดยสรุปการอุปถัมภ์ หมายถึง รูปแบบการดูแลเด็กที่ไม่สามารถอยู่กับครอบครัวเดิมได้ โดยจัดให้เด็กอาศัย

ในครอบครัวบุคคลอื่น ไม่ว่าจะเป็นญาติหรือไม่ใช่ญาติ ภายใต้การกำกับของหน่วยงานรัฐหรือองค์กรสาธารณะ จุดมุ่งหมายเพื่อคุ้มครองเด็ก ให้ได้รับการดูแลในสิ่งแวดล้อมที่มั่นคงและส่งเสริมพัฒนาการ

ความหมายครอบครัวอุปถัมภ์

ศูนย์อำนวยการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม (2561) ได้ให้ความหมายของ ครอบครัวอุปถัมภ์ ว่าเป็นการจัดหาครอบครัวให้แก่เด็กที่มีอายุตั้งแต่แรกเกิดถึง 18 ปีบริบูรณ์ซึ่งเป็น เด็กในความอุปการะของสถานสงเคราะห์หรือเด็กกำพร้าถูกทอดทิ้ง ตลอดจนเด็กที่ครอบครัว ประสบปัญหาไม่สามารถให้การเลี้ยงดูเด็กได้ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อจัดหาครอบครัวที่เหมาะสมให้แก่ เด็ก กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ จัดเด็กให้เข้าไปอยู่กับครอบครัวที่เหมาะสม เพื่อให้เด็กกำพร้าถูกทอดทิ้ง ได้มีโอกาสอยู่กับครอบครัว ได้รับความรักความอบอุ่น การอบรมเลี้ยงดูที่เหมาะสมและได้รับการศึกษา เพื่อให้เด็กมีความเป็นอยู่อย่างเด็กปกติทั่วไปในบรรยากาศของความเป็นบ้านหรือครอบครัว อันถือเป็นบ้านทดแทน ซึ่งเหมือนหรือใกล้เคียงความเป็นบ้านที่แท้จริงของเด็กมากที่สุด

กมลทิพย์ พิพิธกุล (2563) ครอบครัวอุปถัมภ์ หมายความว่า ครอบครัวที่ผู้อุปการะเด็ก ประสงค์จะทำหน้าที่ในการเป็นผู้ปกครองเพื่อให้การอบรมเลี้ยงดูเด็กที่พึงได้รับการสงเคราะห์ หรือ คุ้มครองสวัสดิภาพ ไม่ว่าจะเป็นเด็กกำพร้า เด็กที่ถูกทอดทิ้ง เด็กที่บิดามารดาเสียชีวิต หรือ ผู้ปกครอง ประสบปัญหาไม่สามารถให้การเลี้ยงดูได้ โดยผู้อุปการะมีความเป็นญาติพี่น้องตามสายโลหิตหรือไม่ใช่ญาติ ซึ่งต้องได้รับการอนุมัติจากอธิบดีกรมกิจการเด็กและเยาวชน หรือผู้ว่าราชการจังหวัด โดยผู้อุปการะมีหน้าที่ในการอุปการะเลี้ยงดูเด็กอย่างเหมาะสม มีความเป็นอยู่อย่างเด็กปกติทั่วไป ในบรรยากาศของความเป็นบ้านหรือครอบครัว อันถือเป็นบ้านทดแทนซึ่งเหมือนหรือใกล้เคียง ความเป็นบ้านที่แท้จริงมากที่สุด ทั้งนี้ หากผู้อุปการะเด็กแบบครอบครัวอุปถัมภ์มีฐานะยากจน ประสบปัญหาเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูเด็ก สามารถขอรับความช่วยเหลือในรูปแบบค่าเลี้ยงดู หรือ เครื่องอุปโภคบริโภคสำหรับเด็กจากหน่วยงานรัฐและเอกชนได้ ทั้งนี้จะได้รับความช่วยเหลือ จนกว่า ครอบครัวจะสามารถพึ่งพาตนเองได้ หรือเด็กอายุครบ 18 ปีบริบูรณ์

กล่าวโดยสรุป “ครอบครัวอุปถัมภ์” คือครอบครัวที่มีความสนใจในการรับเด็กที่ขาดโอกาสทางครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นเด็กกำพร้า เด็กถูกทอดทิ้ง หรือเด็กที่ผู้ปกครองไม่สามารถเลี้ยงดูได้ เข้ามาดูแลในสภาพแวดล้อมของครอบครัวทดแทน โดยผู้อุปการะอาจเป็นญาติหรือไม่ใช่ญาติก็ได้ และต้องผ่านการอนุมัติจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ ครอบครัวอุปถัมภ์มีหน้าที่เลี้ยงดูเด็กให้

มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ใกล้เคียงกับเด็กทั่วไป หากครอบครัวขาดแคลน ยังสามารถขอรับการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชนได้จนกว่าเด็กจะอายุครบ 18 ปี หรือครอบครัวจะสามารถพึ่งพาตนเองได้

ความหมายครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์

กรมกิจการเด็กและเยาวชน (2560) ให้ความหมายว่า “ครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์ คือ การที่ญาติของเด็ก เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา หรือพี่น้อง รับเด็กไว้ดูแลในลักษณะชั่วคราวหรือถาวร แทนการอยู่กับผู้ปกครองโดยตรง เพื่อให้เด็กได้เติบโตในสภาพแวดล้อมที่คุ้นเคย และคงไว้ซึ่งความสัมพันธ์สายเลือด”

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล (2557) “ครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์เป็นทางเลือกแรกของระบบสวัสดิการเด็กในประเทศไทย เนื่องจากสามารถรักษาความสัมพันธ์ทางสายเลือด และลดผลกระทบด้านอารมณ์จากการพรากครอบครัวเดิมของเด็กได้ดีที่สุด”

กล่าวโดยสรุป “ครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์” เป็นรูปแบบการดูแลเด็กที่รัฐและชุมชนให้การยอมรับอย่างกว้างขวาง โดยเป็นการจัดสวัสดิการในลักษณะที่เด็กได้อยู่กับญาติใกล้ชิด เพื่อคงไว้ซึ่งความมั่นคงทางอารมณ์ ความต่อเนื่องของสายสัมพันธ์ และลดผลกระทบจากการแยกจากครอบครัวเดิม ทั้งนี้ การดำเนินงานของครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์ในประเทศไทย มีทั้งระบบสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐและความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมในระดับครอบครัวและชุมชน

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาเรื่องการทำงานตามโครงการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ กรณีเครือญาติอุปถัมภ์ กรณีศึกษา สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนครนายก ผู้ศึกษาใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเป็นการศึกษาแนวทางการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนโครงการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ กรณี เครือญาติอุปถัมภ์ ของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนครนายก ตลอดจน อุปสรรคและข้อจำกัดการดำเนินงานทั้งในมิติหน่วยงานรัฐ และเครือญาติที่รับเป็นครอบครัวอุปถัมภ์ และแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ กรณี เครือญาติอุปถัมภ์ การศึกษาครั้งนี้ครอบคลุมการวิเคราะห์อุปสรรคและข้อจำกัดกระบวนการดำเนินโครงการในแต่ละขั้นตอนทั้งในมิติของรัฐ และเครือญาติที่รับเป็นครอบครัวอุปถัมภ์ เพื่อเสนอแนวทางให้สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนครนายกนำไปปรับใช้กับกระบวนการดำเนินโครงการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น รายละเอียดได้แบ่งออกดังนี้

- 3.1 ผู้ให้ข้อมูลหลัก
- 3.2 เครื่องมือใช้ในการวิจัย
- 3.3 กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยครั้งนี้ ใช้เกณฑ์การคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling)

ส่วนที่ 1 นักสังคมสงเคราะห์ชำนาญการ ผู้ปฏิบัติงานสังกัด กลุ่มการพัฒนาสังคมและสวัสดิการ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนครนายก โดยการดำเนินการตามโครงการจัดหาครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์ จะมีเจ้าหน้าที่ 1 คนในการดำเนินการตั้งแต่ขั้นตอนที่ 1 ถึงขั้นตอนที่ 8

ส่วนที่ 2 ครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์จำนวน 8 ครอบครัว โดยบริบทครอบครัวมีความแตกต่างกัน เช่น อายุ เพศ อาชีพ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปการะและเด็ก เป็นต้น

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) กำหนดประเด็นคำถามเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ มีการเตรียมแนวคำถามการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า สามารถยืดหยุ่นได้ ลักษณะคำถามปลายเปิดแบบกว้าง เพื่อให้มีจุดยืนของประเด็นที่ต้องสัมภาษณ์ ลักษณะของคำถาม แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลทั่วไป โดยถามในประเด็นต่อไปนี้

ครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์ พื้นที่อาศัย เพศ อายุ สถานภาพทางการสมรส จำนวนบุตร ความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปการะและเด็ก

ส่วนที่ 2 เป็นการสัมภาษณ์ปลายเปิด ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนโครงการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ กรณี เครือญาติอุปถัมภ์ ตลอดจน อุปสรรคและข้อจำกัดการดำเนินงาน ทั้งในมิติหน่วยงานรัฐ และเครือญาติที่รับเป็นครอบครัวอุปถัมภ์ และแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ กรณี เครือญาติอุปถัมภ์ ของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนครนายก

3.3 กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโครงการครอบครัวอุปถัมภ์ ข้อระเบียบกฎหมายต่างๆ การศึกษาข้อมูลเหล่านี้ช่วยให้ผู้วิจัยเข้าใจกรอบโครงการ บริบท และปัจจัยที่ส่งผลการดำเนินโครงการในภาพรวม โดยผู้วิจัยได้ระบุข้อมูลคำถามจากกระบวนการดำเนินโครงการจัดหาครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์ อุปสรรคและข้อจำกัดการดำเนินงานของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนครนายก ทั้งในมิติหน่วยงานรัฐ และเครือญาติที่รับเป็นครอบครัวอุปถัมภ์ และแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ กรณี เครือญาติอุปถัมภ์ โดยก่อนการสัมภาษณ์ ผู้สัมภาษณ์จะทราบถึงวัตถุประสงค์ ขอบเขตของการศึกษาและการขออนุญาตบันทึกเสียงหรือบันทึกข้อมูลจากการสัมภาษณ์เมื่อสิ้นสุดการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะถอดเสียงการบันทึกไปยังผู้ให้สัมภาษณ์ตรวจสอบข้อมูลดังกล่าวให้มีความถูกต้องและเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยรวบรวมวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ นักสังคมสงเคราะห์ที่ปฏิบัติหน้าที่ในสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนครนายก และครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data Analysis) ซึ่งมุ่งเน้นการทำความเข้าใจบริบท บทบาท และประสบการณ์ของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการ

ครอบครัวอุปถัมภ์ โดยเฉพาะในกรณีของ เครือญาติอุปถัมภ์ ผู้วิจัยใช้กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. การถอดเทปคำสัมภาษณ์ ผู้วิจัยดำเนินการถอดเทปเสียงการสัมภาษณ์อย่างละเอียด และครบถ้วน โดยถอดออกมาเป็นข้อความปรับคำพูดให้มีการเข้าใจได้ง่ายขึ้น และเปรียบเทียบเนื้อหาได้อย่างเป็นระบบ

2. การอ่านและทำความเข้าใจข้อมูล เพื่อให้เกิดความเข้าใจในเนื้อหาอย่างลึกซึ้งโดยใช้ระเบียบวิธีเชิงพรรณนาเพื่ออธิบายผลการการศึกษาเพื่อวิเคราะห์และอธิบายผลการศึกษา ทั้งในด้านเนื้อหา รูปแบบ และจากข้อมูลที่รวบรวมมา โดยมุ่งเน้นการตีความตามความหมายของผู้ให้ข้อมูล สังเคราะห์สาระสำคัญ และเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยอย่างเป็นระบบ

บทที่ 4

ผลการวิจัย

งานวิจัย “การศึกษาการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ กรณีเครือข่าย
อุปถัมภ์ กรณีศึกษา สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนครนายก”
วัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ กรณี เครือข่าย
อุปถัมภ์ 2) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ กรณี
เครือข่ายอุปถัมภ์ โดยในบทนี้จะเป็นการนำเสนอผลการวิจัยซึ่งได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากนักสังคม
สงเคราะห์ชำนาญการ ปฏิบัติงานในสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด
นครนายก และครอบครัวเครือข่ายอุปถัมภ์จำนวน 42 ครอบครัว โดยจำแนกผลการวิจัย ดังนี้

4.1 การดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวเครือข่ายอุปถัมภ์

การดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวเครือข่ายอุปถัมภ์ อยู่ภายใต้การกำกับ
ดูแลของกรมกิจการเด็กและเยาวชน ในการกำหนดแนวทาง หลักเกณฑ์ และมาตรฐานในการ
จัดบริการครอบครัวอุปถัมภ์ทั่วประเทศ โดยสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
จังหวัด ทำหน้าที่เป็นหน่วยปฏิบัติในระดับพื้นที่รับผิดชอบการดำเนินโครงการในเชิงปฏิบัติ ทั้งนี้
การศึกษาค้นคว้าครอบคลุมการวิเคราะห์อุปสรรคและข้อจำกัดกระบวนการดำเนินโครงการในแต่ละ
ขั้นตอนทั้งในมิติของรัฐ เพื่อเสนอแนวทางให้สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
จังหวัดนครนายกนำไปปรับใช้กับกระบวนการดำเนินโครงการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

4.1.1 ขั้นตอนการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวเครือข่าย อุปถัมภ์

ตาราง 1 ขั้นตอนการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวเครือข่ายอุปถัมภ์ 8 ขั้นตอน

ขั้นตอนการดำเนินงาน	รายละเอียดขั้นตอนการดำเนินงานตาม โครงการจัดหาครอบครัวเครือข่ายอุปถัมภ์
การดำเนินงานขั้นตอนที่ 1	ประชาชนแสดงความจำนง ขอรับอุปการะเด็กแบบครอบครัวอุปถัมภ์
การดำเนินงานขั้นตอนที่ 2	รับเรื่องตรวจสอบหลักฐาน (แสดงหลักฐานต่อเจ้าหน้าที่ สัมภาษณ์ ข้อมูลเบื้องต้น
การดำเนินงานขั้นตอนที่ 3	เยี่ยมบ้าน/สอบถามสภาพความเป็นอยู่ของเด็ก/ประเมินสภาพความ เหมาะสมของผู้ขอ

ขั้นตอนการดำเนินงาน	รายละเอียดขั้นตอนการดำเนินงานตาม โครงการจัดหาครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์
การดำเนินงานขั้นตอนที่ 4	ขออนุมัติให้เป็นผู้อุปการะเด็กแบบครอบครัวอุปถัมภ์
การดำเนินงานขั้นตอนที่ 5	แจ้งผลการอนุมัติให้เป็นผู้อุปการะเด็กทราบเป็นลายลักษณ์อักษร
การดำเนินงานขั้นตอนที่ 6	ติดตามการเลี้ยงดูเด็กแบบครอบครัวอุปถัมภ์ ประเมินพัฒนาการเด็ก ปีละ 2 ครั้ง/เยี่ยมบ้านติดตามการเลี้ยงดูเด็ก
การดำเนินงานขั้นตอนที่ 7	รายงานการเลี้ยงดูเด็กแบบครอบครัวอุปถัมภ์
การดำเนินงานขั้นตอนที่ 8	การยุติการอุปการะเด็กแบบครอบครัวอุปถัมภ์

อ้างอิงจาก คู่มือการดำเนินงานและมาตรการจ่ายเงินอุดหนุนช่วยเหลือค่าเลี้ยงดูเด็กใน
ครอบครัวอุปถัมภ์ ศูนย์อำนวยการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม กรมกิจการเด็กและเยาวชน , 2568

4.1.2 อุปสรรคและข้อจำกัด

4.1.2.1 อุปสรรคและข้อจำกัดมิติของรัฐ

ขั้นตอนที่ 1 ประชาชนแสดงความจำนง ขอรับอุปการะเด็กแบบครอบครัว อุปถัมภ์

“ประชาชนที่เข้ามาอาจจะไม่ได้มาด้วยเจตนาขอรับการช่วยเหลือแบบเงินจาก
ครอบครัวอุปถัมภ์ เพราะส่วนใหญ่คนที่เข้ามาขอรับการช่วยเหลือปกติทั่วไป เช่น การรับเงิน
สงเคราะห์ หรืออาจจะมีเรื่องพฤติกรรม หรือครอบครัวทอดทิ้งไปไม่ได้ดูแลบางครอบครัวต้องการ
การสนับสนุนในเรื่องของเงินหรืออย่างอื่นกับหน่วยงาน แต่จะไม่ได้เข้ามาบอกตรงๆว่าเป็น
ครอบครัวอุปถัมภ์ ขั้นตอนตรงนี้จะไม่ค่อยมีปัญหาแต่หลังจากที่เข้ามายื่นเรื่องและไปเยี่ยมบ้านถึง
จะประเมินได้ว่าครอบครัวนี้ต้องการความช่วยเหลืออะไร จะเป็นเงินสงเคราะห์ หรือเงินครอบครัว
อุปถัมภ์หรือเรื่องของกองทุนคุ้มครองเด็ก ว่าเหมาะสมหรือเป็นไปตามหลักเกณฑ์หรือไม่ ”

(นักสังคมสงเคราะห์ชำนาญการ, 2568)

จากการสัมภาษณ์พบว่า ในทางปฏิบัติไม่ได้มีปัญหาอุปสรรค ประชาชนส่วนใหญ่ที่เข้ามา
ติดต่อกับหน่วยงานอาจยังไม่มีความเข้าใจอย่างชัดเจนถึงระเบียบ หลักเกณฑ์ และวัตถุประสงค์
เฉพาะของโครงการครอบครัวอุปถัมภ์ (กรณีเครือญาติ) โดยเฉพาะในประเด็นที่ว่าโครงการ
ดังกล่าวมีเป้าหมายเพื่อการจัดหาครอบครัวที่มีคุณสมบัติเหมาะสมตามที่กฎหมายและระเบียบ
กำหนด เพื่อดูแลเด็กอย่างยั่งยืน ไม่ใช่เพียงเพื่อขอรับการช่วยเหลือด้านการเงินในลักษณะทั่วไป

อีกทั้ง ประชาชนจำนวนหนึ่งที่เข้ามาติดต่อกับหน่วยงาน มักมีเจตนาเพื่อขอรับความช่วยเหลือประเภทอื่น อาทิ เงินสงเคราะห์เด็กหรือครอบครัว หรือเข้ามาในบริบทของปัญหาภายในครอบครัว เช่น การเลี้ยงดูที่ไม่เหมาะสม การทอดทิ้ง หรือพฤติกรรมของเด็ก ซึ่งการระบุเจตนาของครอบครัวว่ามีความต้องการจะเข้าร่วมโครงการครอบครัวอุปถัมภ์หรือไม่นั้น มักไม่ปรากฏอย่างชัดเจนในครั้งแรกของการมาติดต่อ

ขั้นตอนที่ 2 การรับเรื่องตรวจสอบหลักฐาน (แสดงหลักฐานต่อเจ้าหน้าที่)

สัมภาษณ์ ข้อมูลเบื้องต้น

“เบื้องต้นจะเป็นการสัมภาษณ์ความเป็นอยู่ การดูแลเด็ก พัฒนาการเด็ก ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ขอกับเด็ก ในเรื่องการตรวจสอบเอกสาร แบบคำขอแสดงความจำนงการขอดูแลเด็กแบบครอบครัวอุปถัมภ์ หนังสือที่เซ็นขอรับเด็กแบบครอบครัวอุปถัมภ์ แบบคำขอรับเงินอุปถัมภ์จากหน่วยงานรัฐ และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง แบบรายงานสออสสภาพความเป็นอยู่ ความเหมาะสมของครอบครัวอุปการะ เพราะส่วนหนึ่งของโครงการครอบครัวอุปถัมภ์ พ่อแม่จะต้องไม่ได้มีการส่งเสียเลี้ยงดู หรือพ่อแม่มีความเป็นทุกข์คนลภาพ หรือผู้พิการ จึงไม่สามารถเลี้ยงดูได้ ซึ่งก็เป็นขั้นตอนในการพิจารณา และในการการรับเด็กเป็นครอบครัวอุปถัมภ์ทางสมาชิกในครอบครัวสนับสนุนหรือต่อต้านไหม พร้อมให้การดูแลไปด้วยกันหรือไม่อย่างไร ในส่วนข้อสำคัญ ก็จะมีในเรื่องของข้อตกลง ที่ระบุไว้ว่าใครดูแลใคร จะดูแลในลักษณะแบบใด ทั้งสุขภาพกาย สุขภาพจิต การศึกษา การรักษาพยาบาล เป็นต้น”

(นักสังคมสงเคราะห์ชำนาญการ, 2568)

จากการสัมภาษณ์พบว่า เจ้าหน้าที่ต้องยึดหลักข้อเท็จจริงในการพิจารณาและตรวจสอบข้อมูลว่าเป็น “ครอบครัวเครือญาติ” ตามที่กฎหมายกำหนด เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา และต้องดำเนินการตรวจสอบสถานะของเด็กให้เป็นไปตามคุณสมบัติที่กำหนด ได้แก่ เด็กที่พ่อแม่ไม่สามารถเลี้ยงดูได้เนื่องจากภาวะทางสังคม เศรษฐกิจ สุขภาพ หรือสาเหตุอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อความสามารถในการเลี้ยงดูอย่างเหมาะสม กระบวนการนี้จึงเป็นขั้นตอนสำคัญในการคัดกรองและกลั่นกรองครอบครัวที่จะเข้ามาทำหน้าที่ดูแลเด็กให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการ และให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อคุ้มครองสวัสดิภาพของเด็กให้ได้รับการดูแลภายใต้สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมจากเครือญาติที่มีความพร้อมและความเข้าใจในบทบาทของตนเอง

ขั้นตอนที่ 3 การเยี่ยมบ้าน/สออสสภาพความเป็นอยู่ของเด็ก/ประเมินสภาพความเหมาะสมของผู้ขอฯ

“เราจะต้องสอบถามความเป็นอยู่ ต้องรู้ให้ได้ว่าคนที่ดูแลเด็กเป็นอย่างไร ประวัติเด็ก พ่อแม่เป็นอย่างไร เด็กจัดอยู่ในประเภทไหน เช่น เด็กที่พึงได้รับการสงเคราะห์ เด็กที่พึงได้รับคุ้มครอง สวัสดิภาพ หรือเด็กที่พ่อแม่ต้องจำคุก ต้องหาสาเหตุให้ได้ว่าเด็กที่มาจัดอยู่ในกลุ่มประเภทไหน และข้อมูลของ ผู้อุปการะเป็นใคร เกี่ยวพันอย่างไร หรือไม่มีความสัมพันธ์เป็นญาติเลย ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับครอบครัว ในเรื่องของความสัมพันธ์กับครอบครัวเด็กเป็นอย่างไร สมาชิกในครอบครัวกับความสัมพันธ์กับเด็กเป็นอย่างไร หากเด็กได้รับการดูแลจากที่แล้วจะเป็นอย่างไรโดยต้องประเมินทั้งครอบครัว ในส่วนของการเยี่ยมบ้าน ทางเจ้าหน้าที่มีภาระงานหลายด้าน แพลนไว้ว่าจะลงเยี่ยม แต่พอมีงานแทรกก็ไม่ได้ไปตามแพลนที่เราวางไว้ และครอบครัวอุปถัมภ์ไม่ได้อยู่ในพื้นที่เดียว แต่ต้องกระจายไปทุกอำเภอในพื้นที่ เด็กแต่ละคนไม่ได้อยู่ในพื้นที่เดียวกัน การเยี่ยมเยียนต่างๆก็ค่อนข้างที่จะยาก โดยเฉพาะมีการเปลี่ยนเบอร์มือถือ และไม่ได้แจ้ง จะทำให้ยากต่อการติดต่อหรือเปลี่ยนที่อยู่ ก็ทำให้ยากต่อการติดตามเขา และการลงไปเยี่ยมอาจจะด้วยมีเวลาจำกัด ทำให้ได้ข้อมูลไม่เต็มที่ หรืออาจจะมีการสื่อสารประสานงานช่องทางอื่นเพิ่มเติม และพี่เองก็มาใหม่ พึ่งย้ายมา ในบริบทพื้นที่ที่ไม่ได้กว้างหรอก แต่เรายังไม่ได้ทำความรู้จักทั้ง 42 ครอบครัว เราก็ใช้วิธีการโทร แต่พอย้อนกลับไปถึงเบอร์โทรมันไม่ได้เป็นเบอร์ปัจจุบันซึ่งไม่สามารถติดต่อได้ ก็ทำให้เรายากต่อการติดต่อเขาอีก”

(นักสังคมสงเคราะห์ชำนาญการ, 2568)

จากการสัมภาษณ์พบว่า มีข้อจำกัดสำคัญในด้านการเข้าถึงข้อมูลและการติดตามผล โดยเฉพาะในกรณีที่เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบเป็นบุคลากรใหม่ ซึ่งยังไม่คุ้นเคยกับพื้นที่และครอบครัวที่อยู่ในระบบทั้งหมด ทั้งนี้ การสอบถามความเป็นอยู่มีเป้าหมายเพื่อประเมินข้อมูลพื้นฐานอย่างรอบด้าน เช่น ประวัติเด็ก สถานภาพของพ่อแม่ และการจำแนกประเภทเด็กตามหลักเกณฑ์ อาทิ เด็กที่พึงได้รับการสงเคราะห์ เด็กที่พึงได้รับการคุ้มครองสวัสดิภาพ หรือเด็กที่ผู้ปกครองต้องโทษจำคุก ปัญหาสำคัญที่สะท้อนจากภาคปฏิบัติ คือข้อจำกัดด้านเวลา ภาระงานแทรกซ้อน และความยากในการวางแผนการลงพื้นที่จริง เนื่องจากครอบครัวอุปถัมภ์กระจายอยู่ในหลายอำเภอ และบางกรณีไม่สามารถติดต่อได้เพราะมีการเปลี่ยนหมายเลขโทรศัพท์หรือย้ายที่อยู่โดยไม่แจ้งหน่วยงาน นอกจากนี้ การลงพื้นที่ในเวลาจำกัดอาจทำให้เจ้าหน้าที่ไม่สามารถเก็บข้อมูลได้อย่างสมบูรณ์ ส่งผลต่อคุณภาพของการประเมินครอบครัว

ขั้นตอนที่ 4 การขออนุมัติให้เป็นผู้อุปการะเด็กแบบครอบครัวอุปถัมภ์

“หลังจากการเยี่ยมบ้านและประเมินแล้วว่าเข้าระเบียบหลักเกณฑ์เราจะต้องขออนุมัติให้การช่วยเหลือ ก็คือขออนุมัติให้คนนี้เป็นผู้อุปการะเด็กแบบครอบครัวอุปถัมภ์ โดยอธิบดีกรมกิจการเด็กและเยาวชน มอบอำนาจให้ พมจ. อยู่แล้ว โดยการพิจารณาก่อนให้การช่วยเหลือ ครอบครัวจะต้องมีเอกสารของเด็ก ซึ่งเราจะรู้ได้ใจว่าเด็กอยู่กับเขาจริง ถ้าไม่มีไม่มาแสดงยืนยันตัวตนหรือเด็กไม่มีสัญชาติไทย หรือภูมิลำเนาไม่ได้อยู่ในพื้นที่จังหวัดนครนายก ก็ไม่สามารถให้ได้”

(นักสังคมสงเคราะห์ชำนาญการ, 2568)

จากการสัมภาษณ์พบว่า แบบประเมินครอบครัวและการสัมภาษณ์หากไม่พบพฤติกรรมเสี่ยงหรือปัจจัยที่เป็นอันตรายต่อเด็ก ก็จะมีการตรวจสอบตามข้อเท็จจริงและหากเข้าเงื่อนไขของโครงการ เจ้าหน้าที่จะดำเนินงานตามกระบวนการต่อไป

ขั้นตอนที่ 5 การแจ้งผลการอนุมัติให้ผู้อุปการะเด็กทราบ เป็นลายลักษณ์อักษร

“หลังจากขั้นตอนการอนุมัติแล้วก็จะมีการทำหนังสือ แจ้งให้ทราบว่าเราได้พิจารณาให้เป็นครอบครัวอุปถัมภ์ โดยจะได้รับเงินสนับสนุนเดือนละ 2,000 บาท ตั้งแต่เดือนไหนเป็นต้นไป และมีการแจ้งเงื่อนไข เช่น เด็กจะต้องอยู่ในระบบการศึกษา จะมีการติดตามทุกๆ 6 เดือน และถ้าเด็กอายุครบถึง 18 ปีบริบูรณ์ เดือนนั้นก็จะไม่ได้รับ โดยปัญหาในขั้นตอนนี้คือในหัวยังไมครบ 6 เดือน หากเด็กหลุดออกจากระบบการศึกษา หรือมีการตั้งครรรภ์ ผู้อุปถัมภ์จะไม่แจ้ง ซึ่งทางเจ้าหน้าที่จะรู้เมื่อครบกำหนดต้องลงติดตาม”

(นักสังคมสงเคราะห์ชำนาญการ, 2568)

จากการสัมภาษณ์พบว่า หลังจากการอนุมัติ มีการทำหนังสือแจ้งเงื่อนไข แต่ภายหลังจากการทำเอกสารเสร็จสิ้น ได้รับการอนุมัติให้เป็นครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์แล้ว บางครอบครัวอาจมีปัญหาวางอย่างที่เป็นปัจจัยทำให้หลุดระเบียบการเป็นครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์ ซึ่งกรณีนี้ครอบครัวไม่ได้แจ้งเจ้าหน้าที่ก่อนถึงระยะลงไปติดตาม

ขั้นตอนที่ 6 การติดตามการเลี้ยงดูเด็กแบบครอบครัวอุปถัมภ์ ประเมินพัฒนาการเด็กปีละ 2 ครั้ง/ การเยี่ยมบ้าน ติดตามการเลี้ยงดู

“การเยี่ยมบ้านติดตามเป็นข้อกำหนดที่กระทรวงกำหนดไว้อยู่แล้ว ว่าเราจะต้องติดตามเยี่ยมบ้านเด็ก แต่จริงๆแล้วก็จะมีการโทรถ้าเบอร์ศัพทใช้ได้ จะโทรทุกเดือน เพื่อย้ำว่าผู้อุปการะเด็กไม่ได้เสียชีวิต ในเรื่องการติดตาม จะติดตามประเมินผลพัฒนาการเด็กแต่ละช่วงวัย โดยกระทรวงกำหนดแบบประเมินพัฒนาการไว้อยู่ ว่าช่วงวัยนี้ประเมินอย่างไร และการเยี่ยมบ้านติดตาม

ครอบครัว และประเมินความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้อุปการะเป็นอย่างไรบ้าง ปัญหาที่พบคือ เบอร์โทรส่วนมากติดต่อไม่ได้”

(นักสังคมสงเคราะห์ชำนาญการ, 2568)

จากการสัมภาษณ์พบว่า ในทางปฏิบัติกลับพบข้อจำกัดและอุปสรรคหลายประการ โดยเฉพาะภาระงานของเจ้าหน้าที่ที่มีจำนวนมาก ทำให้ไม่สามารถลงพื้นที่เยี่ยมบ้านได้ตามแผนที่กำหนดทุกครอบครัว จึงมีการใช้วิธีการโทรศัพท์เพื่อติดตามสถานะของผู้อุปการะและเด็ก ซึ่งข้อจำกัดสำคัญที่ส่งผลต่อการติดตาม ได้แก่ ปัญหาการเปลี่ยนแปลงเบอร์โทรศัพท์โดยไม่แจ้งหน่วยงาน การย้ายที่อยู่ของครอบครัวอุปถัมภ์โดยไม่มีข้อมูลอัปเดต และระยะทางที่ครอบครัวกระจายอยู่ในพื้นที่ต่างอำเภอ ซึ่งเพิ่มความยากลำบากในการลงพื้นที่จริง อีกทั้งเวลาที่มีอย่างจำกัดอาจทำให้การเก็บข้อมูลในแต่ละครั้งไม่สมบูรณ์ ส่งผลต่อคุณภาพของการประเมิน

ขั้นตอนที่ 7 การรายงานการเลี้ยงดูเด็กแบบครอบครัวอุปถัมภ์ ปีละ 1 ครั้ง

“การรายงานผลกลับไปที่กระทรวง ปีละ 1 ครั้ง ซึ่งคือการรายงานสรุปภาพรวมขั้นตอนทั้งหมดตามแบบฟอร์มของกระทรวงรวมถึงผลการเลี้ยงดูในแต่ละครอบครัวเป็นอย่างไร”

(นักสังคมสงเคราะห์ชำนาญการ, 2568)

จากการสัมภาษณ์พบว่า การรายงานผลการดำเนินงานโครงการครอบครัวอุปถัมภ์เป็นกระบวนการที่กำหนดโดยกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยเจ้าหน้าที่ต้องจัดทำรายงานสรุปภาพรวมของขั้นตอนการดำเนินงานทั้งหมดในรอบปี หน่วยงานจะรายงานผลการเลี้ยงดูและสภาพความเป็นอยู่ของเด็กในแต่ละครอบครัวตามแบบฟอร์มที่กระทรวงกำหนดไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้สามารถติดตามและประเมินผลการดำเนินงานได้อย่างเป็นระบบ

ขั้นตอนที่ 8 การยุติการอุปการะเด็กแบบครอบครัวอุปถัมภ์

“กรณีต้องมีการยุติการอุปการะคือ คือ 1) ยุติเมื่อเด็กอายุครบ 18 ปีบริบูรณ์ 2) เมื่อลงไปเยี่ยมเด็กและพบว่ามีปัญหาสาเหตุอื่นๆ เช่น การตั้งครรภ์ ซึ่งกรณีตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ และยังมี ความสนใจอยากเรียนต่ออยู่ ก็จะได้ยุติ แต่จะเป็นการช่วยเหลือแทน 3) เด็กที่ออกจาก การศึกษา ไม่ได้เรียนต่อ หรือผู้อุปการะแจ้งว่าไม่สามารถให้การอุปการะได้ต่อแล้ว ก็จะมี ยุติการ อุปการะตามกระบวนการขั้นตอนต่อไป 4) เด็กเสียชีวิต โดยต้องดูว่าเหตุเกิดจากอะไรเป็นอุบัติเหตุ หรือจากการกระทำของครอบครัว 5) ภาระทางเศรษฐกิจหรือครอบครัวมากขึ้นไม่เต็มใจหรือขาด เจตนาารมณ์ในการดูแลต่อ 6) กระทำ ความรุนแรง หรือละเลยเด็ก 7) ใช้เด็กในการแสวงหา ผลประโยชน์ มีปัญหา ยาเสพติดหรือสิ่งผิดกฎหมาย 8) เด็กมีความขัดแย้ง หรือรู้สึกไม่ปลอดภัยใน ครอบครัว”

(นักสังคมสงเคราะห์ชำนาญการ, 2568)

จากการสัมภาษณ์พบว่า การยุติการอุปถัมภ์ คือกระบวนการสิ้นสุดการดูแลเด็กในครอบครัวอุปถัมภ์ โดยเฉพาะแบบเครือญาติตามระยะเวลาที่กำหนด หรือเนื่องจากมีเหตุจำเป็นบางประการ ซึ่งการยุติฯ ต้องดำเนินการอย่างรอบคอบโดยคำนึงถึงผลประโยชน์สูงสุดของเด็ก ซึ่งการยุติการอุปถัมภ์ไม่ใช่ “การลงโทษ” แต่คือการจัดการเพื่อให้เด็กได้รับการดูแลที่เหมาะสมที่สุด โดยหากยุติจากกรณีมีความเสี่ยงหรืออันตรายต่อเด็ก จะต้องรีบดำเนินการภายใต้การคุ้มครองตามกฎหมาย

ตาราง 2 สรุปผลการศึกษาอุปสรรคและข้อจำกัดในการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ กรณีเครือญาติอุปถัมภ์

ขั้นตอนการดำเนินงาน	รายละเอียด	อุปสรรคและข้อจำกัดในการดำเนินงาน
ขั้นตอนที่ 1	ประชาชนแสดงความจำนง ขอรับอุปการะเด็กแบบครอบครัวอุปถัมภ์	ประชาชนที่เข้ามาติดต่อกับหน่วยงาน อาจยังไม่มี ความเข้าใจอย่างชัดเจนถึงระเบียบ หลักเกณฑ์ และวัตถุประสงค์เฉพาะของโครงการครอบครัวอุปถัมภ์ (กรณีเครือญาติ) โดยเฉพาะในประเด็นที่ว่าโครงการดังกล่าวมีเป้าหมายเพื่อจัดหาครอบครัวที่มีคุณสมบัติเหมาะสมตามที่กฎหมายและระเบียบกำหนด เพื่อดูแลเด็กอย่างยั่งยืน ไม่ใช่เพียงเพื่อขอรับการช่วยเหลือด้านการเงินในลักษณะทั่วไป
ขั้นตอนที่ 2	การรับเรื่องตรวจสอบหลักฐาน (แสดงหลักฐานต่อเจ้าหน้าที่) สัมภาษณ์ข้อมูลเบื้องต้น	ในขั้นตอนนี้ไม่พบอุปสรรคและข้อจำกัด เป็นการตรวจสอบตามระเบียบของกระทรวงฯ

ขั้นตอนการดำเนินงาน	รายละเอียด	อุปสรรคและข้อจำกัดในการดำเนินงาน
ขั้นตอนที่ 3	การเยี่ยมบ้าน/สอบสภาพความเป็นอยู่ของเด็ก/ประเมินสภาพความเหมาะสมของผู้ขอฯ	การเข้าถึงข้อมูลและการติดตามผล และเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบเป็นบุคลากรใหม่ ซึ่งยังไม่คุ้นเคยกับพื้นที่และครอบครัวในจังหวัดนครนายก และข้อจำกัดด้านเวลา ภาระงานแทรกซ้อน และความยากในการวางแผนการลงพื้นที่จริง เนื่องจากครอบครัวอุปถัมภ์กระจายอยู่ในหลายอำเภอ และบางกรณีไม่สามารถติดต่อได้ เพราะมีการเปลี่ยนหมายเลขโทรศัพท์ หรือย้ายที่อยู่โดยไม่แจ้ง
ขั้นตอนที่ 4	การขออนุมัติให้ผู้อุปการะเด็กแบบครอบครัวอุปถัมภ์	ในขั้นตอนนี้ไม่พบอุปสรรคและข้อจำกัด หากไม่พบความเสี่ยงจะดำเนินการตามกระบวนการ
ขั้นตอนที่ 5	การแจ้งผลการอนุมัติให้ผู้อุปการะเด็กทราบ เป็นลายลักษณ์อักษร	มีปัจจัยบางอย่างที่ทำให้ครอบครัวฯ หลุดระเบียบการเป็นครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์ครอบครัวไม่ได้แจ้งเจ้าหน้าที่ก่อนถึงระยะลงไปติดตาม
ขั้นตอนที่ 6	การติดตามการเลี้ยงดูเด็กแบบครอบครัวอุปถัมภ์ ประเมินพัฒนาการเด็กปีละ 2 ครั้ง/ การเยี่ยมบ้าน ติดตามการเลี้ยงดู	การติดต่อสื่อสาร เพื่อติดตามสถานะของผู้อุปการะและเด็ก ข้อจำกัดสำคัญคือ การเปลี่ยนเบอร์โทรศัพท์โดยไม่แจ้งหน่วยงาน และพื้นที่ครอบครัวกระจายอยู่ในพื้นที่ต่างอำเภอ ซึ่งเพิ่มความยากลำบากในการลงพื้นที่ อีกทั้งเวลาที่มีอย่างจำกัดอาจทำให้การเก็บข้อมูลในแต่ละส่งผลกระทบต่อคุณภาพของการประเมิน

ขั้นตอนการดำเนินงาน	รายละเอียด	อุปสรรคและข้อจำกัดในการดำเนินงาน
ขั้นตอนที่ 7	การรายงานการเลี้ยงดูเด็กแบบครอบครัว อุปถัมภ์ ปีละ 1 ครั้ง	ไม่มี อุป ส ร ร ค และ ข้อ จ ำ กั ด ดำเนินการตามระเบียบฯ
ขั้นตอนที่ 8	การยุติการอุปการะเด็กแบบครอบครัว อุปถัมภ์	ไม่มีอุปสรรคและข้อจำกัด หากแต่มี ปัจจัยบางอย่างที่ทำให้ครอบครัวฯ ผิดเงื่อนไขของโครงการครอบครัว เครือญาติอุปถัมภ์จะต้องดำเนินการ ยุติไป

สรุป จากการศึกษาการดำเนินงานโครงการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ กรณีเครือญาติอุปถัมภ์ ของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนครนายก พบว่า ในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการมีรายละเอียดและอุปสรรคที่สะท้อนถึงความท้าทายในการปฏิบัติงานจริง โดยเฉพาะในด้านการบริหารจัดการเจ้าหน้าที่ การสื่อสารกับครอบครัว และการปรับตัวให้เข้ากับสภาพพื้นที่และข้อมูลที่เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ ในขั้นตอนที่ 3 คือการเยี่ยมบ้าน สอดสภาพความเป็นอยู่ของเด็ก และประเมินความเหมาะสมของผู้ขอรับอุปการะ พบว่าเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายในพื้นที่นครนายก เป็นบุคลากรที่ย้ายมาจากจังหวัดอื่น ทำให้ยังไม่คุ้นเคยกับบริบทของพื้นที่ อีกทั้งต้องดูแลครอบครัวอุปถัมภ์ถึง 42 ครอบครัว ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกรณีที่ได้รับเด็กอุปการะตั้งแต่ยังเล็ก ทำให้ข้อมูลเดิมมีความเก่า และอาจไม่สะท้อนสถานการณ์ปัจจุบันได้อย่างแท้จริง การประสานงานในการนัดหมายเยี่ยมบ้านยังมีข้อจำกัด เนื่องจากแบบฟอร์มติดต่อมีเพียงเบอร์โทรศัพท์ ทำให้การเข้าถึงครอบครัวเป็นไปอย่างยากลำบาก และกระทบต่อการประเมินสภาพแวดล้อมในการดูแลเด็ก สำหรับขั้นตอนที่ 5 คือการแจ้งผลการอนุมัติให้ผู้อุปการะเด็กทราบอย่างเป็นทางการลายลักษณ์อักษร หลังจากผ่านการพิจารณาแล้ว จะมีการออกหนังสือแจ้งผลพร้อมเงื่อนไขที่เกี่ยวข้อง แต่ในบางกรณีพบว่าหลังได้รับอนุมัติและดำเนินการเอกสารเรียบร้อยแล้ว ครอบครัวบางรายอาจประสบปัญหาหรือมีการเปลี่ยนแปลงบางอย่างที่ส่งผลกระทบต่อคุณสมบัติในการเป็นครอบครัวอุปถัมภ์ เช่น สถานะทางเศรษฐกิจ ความพร้อมทางด้านเวลา หรือปัจจัยอื่นที่ไม่ได้แจ้งให้เจ้าหน้าที่ทราบก่อนถึงรอบการลงพื้นที่ติดตาม ทำให้เกิดปัญหาในการควบคุมคุณภาพการดูแลเด็กในระยะยาว และ ใน ขั้นตอนที่ 6 ซึ่งเป็นกระบวนการติดตามการเลี้ยงดูเด็กและประเมินพัฒนาการปีละ 2 ครั้ง ผ่านการเยี่ยมบ้านและการสังเกตพฤติกรรมเด็ก พบว่ายังคงมีปัญหาเรื่อง

การสื่อสารที่เป็นอุปสรรคต่อการติดตามอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในกรณีที่เจ้าหน้าที่ไม่สามารถติดต่อครอบครัวได้ตามกำหนด ทำให้กระทบต่อการประเมินด้านความปลอดภัย ความเป็นอยู่ และพัฒนาการของเด็กในภาพรวม

โดยสรุปจากการศึกษาทั้งหมด พบว่าแม้โครงการจะมีขั้นตอนที่ชัดเจนตามระเบียบของกระทรวง แต่การดำเนินงานในทางปฏิบัติยังมีข้อจำกัดจากปัจจัยภายนอกหลายประการ โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงของบุคลากร ความล่าช้าในการประสานงาน และการขาดข้อมูลที่ทันสมัย ซึ่งเป็นประเด็นที่ควรได้รับการพัฒนาและสนับสนุนในเชิงระบบเพื่อให้การดูแลเด็กในครอบครัวเครือญาติเป็นไปอย่างยั่งยืนและปลอดภัย

4.1.2.2 อุปสรรคและข้อจำกัดมิติของครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์

ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์ จำนวน 8 ครอบครัว โดยบริบทครอบครัวมีความแตกต่างกัน อาทิ เพศ อายุ จำนวนบุตร เขตอำเภอที่อาศัยอยู่ และความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์กับเด็ก ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำครอบครัวที่ไม่มีความสัมพันธ์ทางสายโลหิต เพื่อมาสะท้อนให้เห็นถึงอุปสรรคและข้อจำกัดของครอบครัว และแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานตามโครงการฯ ซึ่งการศึกษบริบทของครอบครัวทั้งแบบมีความสัมพันธ์ทางสายโลหิตและไม่มีสายสัมพันธ์ทางสายโลหิต จึงเป็นโอกาสให้มองเห็นมิติของความหลากหลายในการดำเนินชีวิตจริงของครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์ และจะช่วยให้การวิเคราะห์อุปสรรคและข้อจำกัดมีความลึกซึ้งรอบด้านมากขึ้น อันจะเป็นประโยชน์ในการออกแบบนโยบายหรือกลไกสนับสนุนที่มีความยืดหยุ่นและสอดคล้องกับความเป็นจริงของสังคม โดยผู้วิจัยจะนำเสนอผลการศึกษา ดังนี้

ผู้อุปการะเด็กครอบครัวที่ 1 อายุ 45 ปี เพศชาย อาชีพ ค้าขาย

“ช่วงนี้เศรษฐกิจไม่ค่อยดี ขายของอาจจะยากนิดหนึ่ง และเป็นห่วงเรื่องการเรียน เพราะเขาเป็นเด็กเรียนดี แต่กำลังส่งเรามีไม่มากพอ”

จากการสัมภาษณ์พบว่า สถานการณ์ทางเศรษฐกิจที่ชะลอตัวส่งผลโดยตรงต่อรายได้ของครอบครัว โดยเฉพาะในครัวเรือนที่พึ่งพารายได้จากการค้าขายเป็นหลัก ซึ่งรายได้ที่ไม่แน่นอนและลดลงในช่วงเวลานี้ก่อให้เกิดข้อจำกัดด้านกำลังทรัพย์ในการดำรงชีวิต รวมถึงการลงทุนในด้านการศึกษาของเด็ก แม้ว่าผู้ปกครองจะเล็งเห็นถึงความสามารถทางการเรียนของเด็กและมีความตั้งใจที่จะส่งเสริม แต่ข้อจำกัดทางเศรษฐกิจทำให้การสนับสนุนด้านการศึกษาไม่สามารถดำเนินไปได้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้ยังมีภาระในการดูแลสมาชิกครอบครัวอื่น ๆ ร่วมด้วย จึงยิ่งซ้ำเติมภาระของครัวเรือนและส่งผลกระทบต่อกายภาพในการพัฒนาเด็กอย่างเหมาะสมในระยะยาว

ผู้อุปการะเด็กครอบครัวที่ 2 อายุ 42 ปี เพศหญิง อาชีพ รับจ้าง

“ภาระค่าใช้จ่ายเยอะขึ้น เขาเป็นเด็กมัธยมแล้ว ให้เงินวันละ 100 บาท บางที่นั้งร้องไห้หาไม่ทันและที่บ้านก็มีคนพิการ”

จากการสัมภาษณ์พบว่า ครอบครัวต้องเผชิญกับภาระค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันจำนวนมาก โดยเฉพาะในครัวเรือนที่มีสมาชิกอยู่ในวัยเรียนระดับมัธยม ซึ่งจำเป็นต้องใช้ค่าใช้จ่ายรายวันที่เพิ่มขึ้นตามช่วงวัย ทั้งในด้านการเดินทาง อาหาร และกิจกรรมทางการศึกษา การจัดสรรเงินรายวันจึงอาจไม่เพียงพอกับความจำเป็นของเด็ก ส่งผลให้เด็กเกิดความเครียดและความกังวลใจ นอกจากนี้ ครอบครัวยังต้องแบกรับภาระในการดูแลสมาชิกที่เป็นผู้พิการ ซึ่งเป็นปัจจัยซ้ำเติมภาระทางเศรษฐกิจและแรงงานภายในครัวเรือน และกลายเป็นข้อจำกัดสำคัญที่กระทบต่อศักยภาพในการดูแลและส่งเสริมพัฒนาการของเด็กได้อย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง

ผู้ดูแลเด็กครอบครัวที่ 3 อายุ 27 ปี เพศหญิง อาชีพธุรการโรงเรียน

“พยายามเลี้ยงเขาเป็นอย่างดี แต่ห่วงเรื่องสุขภาพ การหาหมอแต่ละครั้งก็มีค่าใช้จ่ายที่มากขึ้น”

จากการสัมภาษณ์พบว่า แม้ครอบครัวจะตั้งใจดูแลเด็กอย่างดีที่สุด และเงินช่วยเหลือรายเดือนจากภาครัฐนั้นก็พอช่วยแบ่งเบาภาระในระดับหนึ่ง แต่เมื่อเด็กเข้าสู่ระดับมัธยม ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ก็เพิ่มขึ้นตาม เช่น ค่าหนังสือเฉพาะทาง ค่าอุปกรณ์เรียนเพิ่มเติม ค่ากิจกรรม และค่าพาหนะ ครอบครัวจึงต้องแบกรับค่าใช้จ่ายมากขึ้น ซึ่งอาจกระทบต่อความสามารถในการดูแลเด็กอย่างเต็มที่ในด้านการเรียนและการพัฒนาอื่น ๆ

ผู้ดูแลเด็กครอบครัวที่ 4 อายุ 57 ปี เพศหญิง อาชีพ ค้าขาย

“เงิน 2,000 บาท ก็ช่วยได้ พอโตขึ้นค่าใช้จ่ายก็เพิ่มขึ้นตาม และเราเป็นคนหาเงินคนเดียว ขายดอกไม้บ้างเดือนก็ขายได้ บางเดือนก็ขายไม่ได้ ก็จะได้ช่วงวันพระ หลังวันพระก็ไม่มีคนซื้อ”

จากการสัมภาษณ์พบว่า ครัวเรือนต้องเผชิญกับข้อจำกัดด้านรายได้จากอาชีพอิสระซึ่งไม่แน่นอนและขึ้นอยู่กับช่วงเวลาและฤดูกาล โดยเฉพาะในกรณีของผู้ดูแลที่ประกอบอาชีพขายดอกไม้ ซึ่งมีรายได้เพียงบางช่วง เช่น ในวันพระ ขณะที่วันอื่น ๆ กลับไม่มีรายได้ที่แน่นอนหรือเพียงพอ นอกจากนี้ ภาระในการหารายได้ยังคงตกอยู่กับบุคคลเพียงคนเดียวในครัวเรือน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ซ้ำเติมภาระเปราะบางทางเศรษฐกิจของครอบครัว ทั้งนี้ เมื่อเด็กมีอายุมากขึ้น ความต้องการใช้จ่ายในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านการศึกษาและการดำรงชีวิตประจำวันย่อมเพิ่มขึ้นตามวัย แต่ความสามารถในการจัดสรรทรัพยากรกลับไม่สามารถรองรับภาระที่เพิ่มขึ้นได้ จึงสะท้อนถึงข้อจำกัดเชิงโครงสร้างในด้านเศรษฐกิจที่มีผลกระทบต่อการเลี้ยงดูเด็ก

ผู้ดูแลเด็กครอบครัวที่ 5 อายุ 65 ปี เพศหญิง อาชีพ ทำนา

“เขาเป็นเด็กสมาธิสั้น และตอนนี้เป็นวัยรุ่น เราพูดกับเขามากไม่ได้ อาจจะไม่ถูกใจ มีอารมณ์ฉุนเฉียว ตอนนี้ก็พาไปหาหมอ ก็จะมีเรื่องค่ารักษาพยาบาล ค่ายาต่างๆ และมีค่ารถรับส่งนักเรียนต่อเดือน เดือนละ 800 บาท พอเขาโตขึ้น ค่าใช้จ่ายก็สูงขึ้น”

จากการสัมภาษณ์พบว่า ครอบครัวต้องเผชิญกับข้อจำกัดทั้งในด้านเศรษฐกิจและด้านจิตสังคมในการดูแลเด็กที่มีลักษณะเฉพาะทางพฤติกรรม โดยเฉพาะในกรณีเด็กที่มีภาวะสมาธิสั้น และอยู่ในช่วงวัยรุ่น ซึ่งเป็นช่วงวัยที่มีความเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์และพฤติกรรมอย่างชัดเจน ส่งผลให้การสื่อสารภายในครอบครัวเป็นไปอย่างยากลำบาก ผู้ดูแลไม่สามารถใช้วิธีการพูดคุยหรือแสดงความห่วงใยได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากต้องระวังการตอบสนองทางอารมณ์ของเด็กซึ่งอาจแปรปรวนหรือรุนแรง นอกจากนี้ ภาระทางเศรษฐกิจยังเป็นอุปสรรคสำคัญ เนื่องจากเด็กจำเป็นต้องเข้ารับการรักษอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ครอบครัวต้องแบกรับค่าใช้จ่ายด้านค่ารักษาพยาบาล ค่ายา รวมถึงค่าพาหนะในการเดินทางไปโรงเรียน ซึ่งมีค่าใช้จ่ายประจำทุกเดือน เมื่อรวมกับภาระค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นตามวัยของเด็กแล้ว จึงส่งผลต่อความสามารถในการจัดสรรทรัพยากรของครอบครัวอย่างชัดเจน และอาจส่งผลกระทบต่อพัฒนาเด็กทั้งในด้านสุขภาพกาย จิตใจ และการศึกษาในระยะยาว

ผู้ประกอบการเด็กครอบครัวที่ 6 อายุ 52 ปี เพศหญิง อาชีพ ค้าขาย

“เงินสนับสนุนที่ได้มาไม่พอหรอก แต่เข้าใจว่าเป็นการช่วยส่วนหนึ่ง บ้าเองก็ขายของทุกวัน ก็พยายามหาให้เขากินครบ 3 มื้อ รวมขนม นมต่างๆ บ้าให้ไม่เคยขาดเพราะเขายังเล็กมาก ก็ต้องกิน”

จากการสัมภาษณ์พบว่า ครอบครัวผู้ดูแลเด็กต้องเผชิญกับข้อจำกัดทางด้านเศรษฐกิจจากรายได้ไม่แน่นอน เนื่องจากประกอบอาชีพค้าขายแบบรายวัน ขณะเดียวกันเงินอุดหนุนจากภาครัฐที่ได้รับ แม้จะมีส่วนช่วยบรรเทาภาระค่าใช้จ่ายบางส่วน แต่ก็ยังไม่เพียงพอต่อความจำเป็นพื้นฐานในการเลี้ยงดูเด็ก โดยเฉพาะในช่วงปฐมวัยซึ่งเป็นช่วงที่มีความต้องการทางโภชนาการสูง เด็กต้องได้รับอาหารครบมื้อ รวมถึงผลิตภัณฑ์เสริม เช่น นมและขนม ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายประจำที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แม้ผู้ดูแลจะพยายามจัดสรรทรัพยากรอย่างเต็มความสามารถ แต่ข้อจำกัดด้านรายได้ยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญที่ส่งผลการดูแลเด็กอย่างเหมาะสม

ผู้ประกอบการเด็กครอบครัวที่ 7 อายุ 65 ปี เพศหญิง อาชีพ รับจ้าง

“เด็กกำลังโตเปลี่ยนลำดับชั้น จากอนุบาลเป็นประถมศึกษา ค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นกว่าเดิม บ้าทำนา เป็นนาเช่าได้ก็ไม่เยอะเพราะเราต้องเอาไปใช้หนี้ ถ้ามีไม่พอก็เราก็ต้องกู้เขาก่อน”

จากการสัมภาษณ์พบว่า ครอบครัวต้องเผชิญกับภาระค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นตามพัฒนาการ และระดับการศึกษาใหม่ของเด็ก ซึ่งการเปลี่ยนจากระดับอนุบาลเข้าสู่ระดับประถมศึกษานำมาซึ่ง ค่าใช้จ่ายเพิ่มเติม เช่น ค่าเครื่องแบบ อุปกรณ์การเรียน และค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับกิจกรรมทางการศึกษา ในขณะที่เดียวกันผู้ดูแลมีรายได้จากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมในลักษณะเช่าพื้นที่ทำนา ซึ่งให้ผลตอบแทนไม่สูงนัก อีกทั้งยังมีภาระหนี้สินที่ต้องชำระอย่างต่อเนื่อง ทำให้รายได้สุทธิที่สามารถนำมาใช้เลี้ยงดูเด็กมีอยู่อย่างจำกัด เมื่อรายได้ไม่เพียงพอ ครอบครัวจึงต้องพึ่งพา การกู้ยืม ซึ่งสะท้อนถึงความเปราะบางทางเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงในการดำรงชีวิตประจำวัน และการสนับสนุนด้านการศึกษาของเด็กอย่างต่อเนื่อง

ผู้อุปการะเด็กครอบครัวที่ 8 อายุ 53 ปี เพศหญิง อาชีพ รับจ้าง

“เรามีน้อยแต่ก็พยายามเลี้ยงดูเขาเป็นอย่างดี ไม่เคยให้อุด แต่ห่วงเรื่องการช่วยเหลือตัวเอง เขาสามารถขึ้น แต่ไม่รู้เรื่องเข้าใจที่เราสื่อสาร ตอนนี้อยู่ประถมศึกษาตอนปลายแล้ว อย่างเข้าห้องน้ำก็จะทำความสะอาดให้ตัวเองไม่ได้ ถ้าอยู่บ้านบ้างก็ทำให้ตลอด”

จากการสัมภาษณ์พบว่า ครอบครัวมีข้อจำกัดด้านรายได้ แต่ยังสามารถจัดสรรทรัพยากร เพื่อดูแลเด็กได้อย่างสม่ำเสมอและเหมาะสมกับความจำเป็นพื้นฐาน เด็กมีภาวะสมาธิสั้นแต่สามารถตอบสนองต่อการสื่อสารได้ดี อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่พบคือการพัฒนาทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน ซึ่งยังต้องการเวลาและการส่งเสริมเพิ่มเติม โดยเฉพาะในกิจวัตรบางอย่างที่ยังไม่สามารถทำได้อย่างอิสระ เช่น การดูแลสุขอนามัยหลังเข้าห้องน้ำ สถานการณ์นี้สะท้อนถึงความท้าทายในการดูแลเด็กที่มีความต้องการเฉพาะด้าน ซึ่งผู้ดูแลสามารถจัดการได้อย่างต่อเนื่อง แต่ยังต้องการการสนับสนุนในเชิงระบบเพื่อส่งเสริมพัฒนาการของเด็กให้สอดคล้องกับช่วงวัย

ตาราง 3 สรุปอุปสรรคและข้อจำกัดการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ กรณีเครือญาติอุปถัมภ์ มิติเครือญาติอุปถัมภ์

ลำดับครอบครัว	ข้อจำกัดด้านเศรษฐกิจ	ข้อจำกัดด้านช่องว่างระหว่างวัย	ข้อจำกัดด้านทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน
ครอบครัวที่ 1	✓		
ครอบครัวที่ 2	✓		
ครอบครัวที่ 3	✓		
ครอบครัวที่ 4	✓		

ลำดับครอบครัว	ข้อจำกัดด้านเศรษฐกิจ	ข้อจำกัดด้านช่องว่างระหว่างวัย	ข้อจำกัดด้านทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน
ครอบครัวที่ 5	✓	✓	
ครอบครัวที่ 6	✓		
ครอบครัวที่ 7	✓		
ครอบครัวที่ 8	✓		✓

สรุปผลการศึกษาพบว่า อุปสรรคและข้อจำกัดในการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ กรณีเครือญาติอุปถัมภ์ มีติดครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์ ประกอบด้วย 1) ข้อจำกัดด้านเศรษฐกิจ 2) ข้อจำกัดช่องว่างความเข้าใจระหว่างวัย 3) ข้อจำกัดด้านทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

1) ข้อจำกัดด้านเศรษฐกิจ กล่าวคือ ปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นรากฐานสำคัญที่ส่งผลต่อความสามารถของครอบครัวในการจัดสรรทรัพยากรให้กับเด็กอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะในครอบครัวที่มีรายได้น้อยหรือไม่มีรายได้ประจำ เช่น ครอบครัวที่ประกอบอาชีพค้าขายรายวัน เกษตรกร หรือทำงานรับจ้างทั่วไป มีรายได้ไม่สม่ำเสมอ ครอบครัวมักประสบปัญหาในการบริหารจัดการค่าใช้จ่ายพื้นฐาน เช่น ค่าอาหาร ค่ารักษาพยาบาล ค่าเดินทาง ค่าการศึกษา และค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับเด็กโดยเฉพาะ ทำให้บางครอบครัวต้องใช้วิธีกู้ยืมเงินหรือหมุนเวียนหนี้สินเพื่อดำรงชีวิต นอกจากนี้ เมื่อเด็กเข้าสู่ช่วงวัยเรียน โดยเฉพาะในระดับประถมหรือมัธยมต้น ค่าใช้จ่ายต่อคนเพิ่มขึ้นตามความจำเป็น เช่น ค่าเครื่องแบบ ค่าเดินทาง ค่าหนังสือ อุปกรณ์การเรียน หรือแม้แต่ค่าอาหารกลางวัน ทำให้ภาระทางเศรษฐกิจของผู้ดูแลเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ แม้จะมีเงินอุดหนุนจากภาครัฐ แต่จำนวนที่ได้รับมักไม่ครอบคลุมต่อค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะในกรณีของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ เช่น ต้องรับการรักษา หรือต้องใช้ยาต่อเนื่อง ค่าใช้จ่ายในส่วนนี้มักเกินขีดความสามารถของครัวเรือนที่จะรองรับได้

2) ช่องว่างความเข้าใจระหว่างวัย โดยเฉพาะในครอบครัวที่ผู้ดูแลเป็นปู่ ย่า ตา ยาย หรือญาติผู้ใหญ่ ซึ่งมักมีวิธีคิด ค่านิยม และรูปแบบการสื่อสารที่ต่างจากเด็กโดยสิ้นเชิง ส่งผลให้เกิดความคลาดเคลื่อนในการตีความพฤติกรรมและความต้องการของเด็ก ผู้ใหญ่บางรายอาจมองว่าเด็กมีพฤติกรรมต่อต้าน ไม่เชื่อฟัง หรือขาดความรับผิดชอบ ขณะที่เด็กกลับรู้สึกที่ไม่ได้รับความเข้าใจหรือการยอมรับในสิ่งที่ตนพยายามสื่อสาร ช่องว่างระหว่างวัยนี้ยังสัมพันธ์กับทักษะการ

สื่อสารทางอารมณ์และพฤติกรรม เช่น ผู้ดูแลอาจเน้นการอบรมแบบใช้คำสั่งหรือวิธีการลงโทษ ในขณะที่เด็กในยุคปัจจุบันมักตอบสนองต่อการพูดคุยแบบเปิดใจและการให้เหตุผล การขาดทักษะในการปรับรูปแบบการสื่อสารให้เหมาะสมกับวัยเด็กจึงทำให้เกิดความตึงเครียดในครอบครัว เกิดการสื่อสารผิดพลาดซ้ำซ้อน และอาจกระทบต่อพฤติกรรมของเด็กในระยะยาว ทั้งในด้านการแสดงออก ความมั่นใจในตนเอง และการพัฒนาความสัมพันธ์กับผู้อื่น

3) ข้อจำกัดด้านทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน เป็นสิ่งสำคัญของพัฒนาการเด็กที่แสดงถึงความสามารถในการดูแลตนเอง การจัดการชีวิต และพึ่งพาตนเองตามวัย ทักษะเหล่านี้ครอบคลุมตั้งแต่กิจวัตรต่างๆ เช่น การแปรงฟัน อาบน้ำ แต่งตัว และดูแลความสะอาด ไปจนถึง การเตรียมของใช้สำหรับโรงเรียน และการแก้ไขปัญหาเบื้องต้นในชีวิตประจำวัน เด็กที่มีพัฒนาการสมวัยจะสามารถเรียนรู้และฝึกฝนทักษะเหล่านี้ได้อย่างต่อเนื่อง แต่ในกรณีของเด็กที่มีภาวะสมาธิสั้น หรือมีข้อจำกัดทางพัฒนาการ การเรียนรู้ทักษะเหล่านี้อาจเป็นไปอย่างล่าช้า ต้องอาศัยการฝึกซ้ำและการสนับสนุนอย่างใกล้ชิดจากผู้ดูแล ข้อจำกัดหลักในด้านนี้คือ การขาดความต่อเนื่องในการฝึกฝน ขาดแนวทางการส่งเสริมทักษะอย่างเป็นระบบ หรือผู้ดูแลบางรายอาจไม่มีเวลาและองค์ความรู้ที่เพียงพอในการจัดกิจกรรมหรือฝึกเด็กอย่างเหมาะสม นอกจากนี้ บริบทของโรงเรียนและชุมชนอาจไม่ได้จัดเตรียมสิ่งแวดล้อมหรือเครื่องมือที่เอื้อต่อการฝึกทักษะชีวิตของเด็กที่มีความต้องการเฉพาะ เช่น ไม่มีครูเฉพาะทาง นักกิจกรรมบำบัด หรือเจ้าหน้าที่ให้คำแนะนำกับครอบครัว ทำให้เด็กบางรายยังไม่สามารถปฏิบัติกิจกรรมพื้นฐานด้วยตนเองได้แม้อยู่ในช่วงวัยที่ควรพึ่งพาตนเองแล้ว ซึ่งอาจกระทบต่อความภาคภูมิใจในตนเองของเด็กและความพร้อมในการดำเนินชีวิตในสังคม

อุปสรรคและข้อจำกัดทั้ง 3 มิติดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความซับซ้อนของระบบการดูแลเด็กภายในครอบครัว ที่ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงเรื่องปัจจัยทางเศรษฐกิจเท่านั้น หากแต่ยังรวมถึงมิติของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและทักษะการดำรงชีวิตที่ต้องการการสนับสนุนแบบองค์รวม การพัฒนาแนวทางแก้ไขเชิงนโยบายควรเน้นการบูรณาการระบบสวัสดิการครอบครัว การสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของผู้ดูแลในระดับชุมชนและการเชื่อมโยงกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเสริมสร้างระบบดูแลเด็กที่ครอบคลุม เข้าถึงได้ และมีความยั่งยืนในระยะยาว

4.2 ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์

4.2.1 ข้อเสนอมิติรัฐ

“การจัดอบรมให้กับครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์ หมายความว่า ให้เขาได้เรียนรู้และเข้าใจ บางทีการที่รับเงินเด็กครอบครัวอุปถัมภ์ไป ก็ไม่ได้หมายความว่าเงินจะถึงเด็ก 100% บางคนก็เอาไปใช้ส่วนตัว หรือใช้ในการดำรงชีพปกติ ซึ่งกรมก็อาจจะต้องมีการจัดประชุมจัดอบรมเพื่อสร้างความเข้าใจให้กับครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์ยิ่งขึ้น ให้เขาได้เรียนรู้ว่าคนรับเงิน ไม่ใช่แค่รับเงินอย่างเดียว ไม่ใช่เอาเงินไปแต่ไม่ดูแลเด็กอย่างเต็มศักยภาพ และในส่วนเรื่องครอบครัวอุปถัมภ์จริงๆ แล้วเงิน 2,000 บาทก็ไม่ได้ช่วย บางครอบครัวมันก็ช่วย แต่บางครอบครัวมีเด็กมากกว่า 1 คน ควรจะมีการพัฒนาระเบียบให้เปิดกว้างมากขึ้น ถ้าเขาดูแลเด็กมากกว่า 2 คนขึ้นไป เราอาจจะตีกรอบไม่ใช่ให้แค่ 1 คนในบ้าน อาจจะเพิ่มมากกว่านั้นแต่อาจจะไม่เกินกี่คนก็ว่ากันไปแต่มีกรอบให้ชัดเจนมากขึ้น เพื่อให้ครอบครัวสามารถดูแลเด็กได้ เพราะเด็ก 1 คนมีค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง อาจจะมีการปรับหรือเพิ่มอัตราเงินให้ครอบครัวที่มีเด็กมากขึ้น ประเมินตามสภาพปัญหาความเดือดร้อนจริงของแต่ละครอบครัว..”

(นักสังคมสงเคราะห์ชำนาญการ ,2568)

จากการสัมภาษณ์พบว่า ข้อเสนอแนะคือ ควรการจัดอบรมให้ครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์ ถือเป็นกิจกรรมสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และทักษะที่จำเป็นให้กับครอบครัวอุปถัมภ์ในการดูแลเด็กให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ให้ครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ทักษะ และการลงมือปฏิบัติจริง เข้าใจบทบาทหน้าที่ และความสำคัญของการดูแลเด็กในครอบครัวอุปถัมภ์เพื่อส่งเสริมทักษะด้านการเลี้ยงดูเด็กให้เหมาะสมกับวัย ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญาและเพื่อพัฒนาเครือข่ายการช่วยเหลือ สนับสนุน และการติดตามร่วมกันและแลกเปลี่ยนความเห็น สะท้อนปัญหาอย่างเปิดกว้าง เป็นการเชื่อมโยงระหว่างครอบครัวอุปถัมภ์และหน่วยงานรัฐ

4.2.2 ข้อเสนอมิติของครอบครัวอุปถัมภ์

ผู้อุปการะเด็กครอบครัวที่ 1 อายุ 45 ปี เพศชาย อาชีพ ค้าขาย

“อยากให้รัฐสนับสนุนทุนการศึกษา เพราะเขาเป็นเด็กเรียนดี แต่เงื่อนไขโครงการที่ไม่สามารถรับทุนเพิ่มได้ แต่ก็อยากฝากไว้เพื่อเป็นข้อเสนอครับ”

จากการสัมภาษณ์พบว่า อยากให้มีการสนับสนุนทุนการศึกษาสำหรับเด็กในครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์ โดยเฉพาะกรณีที่เด็กมีผลการเรียนดี มีความสามารถ หรือมีความจำเป็นเฉพาะด้าน เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กสามารถเข้าถึงทุนเพิ่มเติมได้อย่างเหมาะสม โดยไม่ถูกจำกัดด้วยเงื่อนไขของโครงการ เพื่อให้การสนับสนุนมีความสอดคล้องกับศักยภาพของเด็ก และช่วยลดภาระ

ทางเศรษฐกิจของครอบครัวผู้ดูแล ตลอดจนส่งเสริมให้เด็กได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง และเท่าเทียม

ผู้อุปการะเด็กครอบครัวที่ 2 อายุ 42 ปี เพศหญิง อาชีพ รับจ้าง

“อยากให้เพิ่มค่าใช้จ่ายในการสนับสนุนเด็กตามระดับชั้น และช่วยเหลือเป็นของอุปโภคบริโภคด้วยก็จะดีค่ะ”

จากการสัมภาษณ์พบว่า อยากให้รัฐควรปรับหลักเกณฑ์การจัดสรรงบประมาณตามระดับชั้นเรียนโดยคำนึงถึงภาระค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น เช่น ค่าอุปกรณ์การเรียน ค่าพาหนะ และค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมพัฒนาการ และอยากให้ช่วยเหลือเป็นสิ่งของอุปโภค-บริโภค เพื่อสร้างหลักประกันด้านโภชนาการและคุณภาพชีวิตที่เพียงพอ การผสมผสานระหว่างการสนับสนุนทางการเงินและสิ่งของช่วยเหลือจะช่วยลดภาระครอบครัว เพิ่มโอกาสการเข้าถึงบริการทางการศึกษา และส่งเสริมให้เด็กได้รับการดูแลทั้งด้านร่างกาย จิตใจ เป็นอย่างดี

ผู้อุปการะเด็กครอบครัวที่ 3 อายุ 27 ปี เพศหญิง อาชีพ ธุรการโรงเรียน

“ถ้าสนับสนุนเป็นช่วงชั้นได้ก็จะดีค่ะ ตอนนี้เขาก็อยู่ช่วงประถมศึกษาตอนต้น”

จากการสัมภาษณ์พบว่า ควรมีการสนับสนุนตามช่วงชั้นการศึกษา เพื่อให้ความช่วยเหลือด้านทรัพยากรและบริการมีความสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงในแต่ละช่วงวัย โดยเฉพาะช่วงประถมศึกษาตอนต้น ซึ่งถือเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านสำคัญของเด็กจากการเรียนรู้ผ่านการเล่นเข้าสู่ระบบการเรียนรู้ในห้องเรียนที่เป็นทางการมากขึ้น เด็กในวัยนี้มีพัฒนาการทางภาษา การคิดพื้นฐาน และทักษะทางสังคมที่เติบโตอย่างรวดเร็ว ซึ่งการสนับสนุนแยกตามระดับชั้น เช่น ระดับก่อนวัยเรียน ระดับประถมต้น-ปลาย และระดับมัธยมศึกษา เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อบริบทของเด็กแต่ละกลุ่มได้อย่างเหมาะสม

ผู้อุปการะเด็กครอบครัวที่ 4 อายุ 57 ปี เพศหญิง อาชีพ ค้าขาย

“ก็อยากให้มีการเพิ่มเงินตามช่วงชั้น เพราะค่าใช้จ่ายแต่ละช่วงชั้นมันไม่เท่ากัน”

จากการสัมภาษณ์พบว่า การสนับสนุนค่าใช้จ่ายสำหรับเด็กในครอบครัวอุปถัมภ์ควรมีความยืดหยุ่นและเหมาะสมกับช่วงวัยของเด็ก เนื่องจากแต่ละระดับชั้น เช่น อนุบาล ประถม หรือ มัธยม มีค่าใช้จ่ายที่แตกต่างกัน ควรมีการปรับรูปแบบการช่วยเหลือแยกตามช่วงชั้นการศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับภาระที่ครอบครัวต้องรับผิดชอบจริงในแต่ละช่วงวัยของเด็ก จะช่วยให้การช่วยเหลือมีประสิทธิภาพมากขึ้น ลดภาระครอบครัว และทำให้เด็กได้รับโอกาสในการเรียนรู้และพัฒนาได้อย่างเต็มที่ตามวัย

ผู้อุปการะเด็กครอบครัวที่ 5 อายุ 65 ปี เพศหญิง อาชีพ ทำนา

“คิดว่าการพิจารณาค่าใช้จ่ายตามช่วงระดับชั้นถือเป็นสิ่งที่ดี ตอนนี้อยู่ระดับมัธยมแล้ว หากมีการได้ต่างจากระดับชั้นอื่นก็ดีค่ะ จริงๆก็อยากเสนอเป็นของเครื่องใช้ แต่กลัวไม่ถูกใจเขา วัยต่างกันความคิดเลยไม่เหมือนกัน”

จากการสัมภาษณ์พบว่า ควรมีการจัดสรรงบประมาณช่วยเหลือแยกตามช่วงชั้น เพื่อให้สอดคล้องกับต้นทุนจริงที่เพิ่มขึ้นในแต่ละระดับ และในบริบทของครอบครัวอุปถัมภ์ ผู้ดูแลมีอายุห่างจากเด็กมาก การเข้าใจความต้องการของเด็กอาจมีข้อจำกัด ทั้งในแง่ของรสนิยมไลฟ์สไตล์ และการเลือกใช้สิ่งของหรือความสนใจของเด็กในช่วงวัยรุ่น ผู้ดูแลอาจมีความตั้งใจในการสนับสนุนอย่างเต็มที่ แต่ขาดความมั่นใจว่า การเลือกสิ่งของแทนเด็กจะตรงใจหรือเหมาะสมกับบริบทของวัยรุ่น ทั้งนี้ การลดช่องว่างระหว่างวัยไม่เพียงช่วยให้การสนับสนุนมีประสิทธิภาพมากขึ้นเท่านั้น แต่ยังเป็นสิ่งสำคัญในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างเด็กและผู้ดูแลอีกด้วย

ผู้อุปการะเด็กครอบครัวที่ 6 อายุ 52 ปี เพศหญิง อาชีพ ค้าขาย

“อยากให้มีการช่วยเหลือที่ตัวเองเลยเกี่ยวกับการศึกษาและค่าใช้จ่ายทั่วไปสำหรับเด็กปฐมวัย”

จากการสัมภาษณ์พบว่า เป็นการสะท้อนความคาดหวังของผู้ดูแลเด็กในครอบครัวเครือข่ายอุปถัมภ์ที่ต้องการให้การสนับสนุนจากรัฐมุ่งเน้นไปที่การตอบสนองความต้องการของตัวเด็กอย่างแท้จริง โดยเฉพาะในช่วงปฐมวัย ซึ่งเป็นช่วงที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา การลงทุนอย่างเหมาะสมในช่วงวัยนี้จึงถือเป็นพื้นฐานสำคัญของการเติบโตที่มีคุณภาพครอบคลุมทั้งด้านการศึกษาและค่าใช้จ่ายพื้นฐานในชีวิตประจำวัน เช่น ค่าอาหาร อุปกรณ์การเรียน ของใช้จำเป็น และการส่งเสริมพัฒนาการที่เหมาะสมกับช่วงวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเด็กปฐมวัย ซึ่งอยู่ในช่วงอายุ 0-6 ปี การสนับสนุนควรครอบคลุมตั้งแต่การเข้าถึงศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก การจัดหาอุปกรณ์การเรียนรู้แบบเล่นเพื่อเสริมสร้างทักษะพื้นฐาน การดูแลโภชนาการ และการตรวจสุขภาพอย่างสม่ำเสมอ เป็นต้น

ผู้อุปการะเด็กครอบครัวที่ 7 อายุ 65 ปี เพศหญิง อาชีพ รับจ้าง

“ช่วงเปิดเทอมของภาคการเรียนใหม่ อยากให้สนับสนุนส่วนนี้ เป็นค่าใช้จ่ายที่ดี ของเครื่องใช้ที่เกี่ยวกับการเรียนก็ดีค่ะ”

จากการสัมภาษณ์พบว่า สะท้อนให้เห็นถึงความต้องการที่ชัดเจนของครอบครัวเครือข่ายอุปถัมภ์ในช่วงเวลาสำคัญของปีการศึกษา ซึ่งมักมีการใช้จ่ายจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นค่าชุดนักเรียน รองเท้า สมุดหนังสือ หรืออุปกรณ์การเรียนอื่น ๆ ที่ต้องเตรียมพร้อมให้เด็ก โดยการช่วยเหลือในลักษณะนี้จะช่วยเติมเต็มช่วงเวลาที่ค่าใช้จ่ายสูงเป็นพิเศษ และยังเป็นการเสริมแรง

ให้ครอบครัวรู้สึกว่ามีระบบคอยสนับสนุนในจังหวะที่จำเป็นจริง ๆ โดยเฉพาะสำหรับครอบครัวที่มีรายได้น้อยหรือรายได้ไม่แน่นอน การจัดการสนับสนุนที่เหมาะสมตามช่วงเวลาอย่างช่วงเปิดเทอม จึงถือเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถช่วยให้เด็กมีความพร้อมทางการศึกษา

ผู้อุปการะเด็กครอบครัวที่ 8 อายุ 53 ปี เพศหญิง อาชีพ รับจ้าง

“อยากให้เราเยี่ยมบ่อยๆ สร้างความคุ้นเคย ไม่จำเป็นต้องเอาของมาให้ แค่อยากให้มีความสนิทกัน ดูแลพัฒนาการของเขา”

จากการสัมภาษณ์พบว่า ครอบครัวไม่ได้คาดหวังแค่การมอบของหรือความช่วยเหลือด้านสิ่งของเท่านั้น แต่ต้องการให้เจ้าหน้าที่หรือคนที่เกี่ยวข้องเข้ามาใกล้ชิด พูดคุย สร้างความคุ้นเคยกับเด็ก และติดตามดูแลพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง การมาเยี่ยมเป็นครั้งคราว แม้ไม่ได้ทำอะไรมาให้ ก็ยังมีความหมาย เพราะทำให้ครอบครัวรู้สึกว่าไม่ได้ดูแลเด็กตามลำพัง มีคนที่สนใจและห่วงใยเด็กอยู่ การพูดคุยหรือสังเกตพฤติกรรมเด็กในแต่ละครั้งก็ช่วยให้เข้าใจเด็กมากขึ้น ทั้งในเรื่องการเรียนรู้ ความรู้สึก หรือพัฒนาการในชีวิตประจำวัน

ตาราง 4 สรุปแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ กรณีเครือญาติอุปถัมภ์ มิติเครือญาติอุปถัมภ์

ลำดับ ครอบครัว	การสนับสนุนปรับ เงินอุดหนุนให้ สอดคล้องกับช่วง วัยทางการศึกษา	การสนับสนุน เครื่องอุปโภค- บริโภค เพิ่มเติม	การส่งเสริมความรู้ ทักษะ และการอบรมครอบครัว ครอบครัวเครือญาติ อุปถัมภ์
ครอบครัวที่ 1	✓		
ครอบครัวที่ 2	✓	✓	
ครอบครัวที่ 3	✓		
ครอบครัวที่ 4	✓		
ครอบครัวที่ 5	✓		✓
ครอบครัวที่ 6	✓	✓	
ครอบครัวที่ 7	✓		
ครอบครัวที่ 8		✓	✓

สรุปผลการศึกษาพบว่า ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ กรณี เครือญาติอุปถัมภ์ ประกอบด้วย 1) การสนับสนุนปรับเงินอุดหนุนให้สอดคล้องกับช่วงวัยและทางการศึกษา 2) การสนับสนุนเครื่องอุปโภค-บริโภคเพิ่มเติม 3.การส่งเสริมความรู้ ทักษะ และการอบรมครอบครัวครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์ อธิบายได้ ดังนี้

1. การสนับสนุนปรับเงินอุดหนุนให้สอดคล้องกับช่วงวัยทางการศึกษา การปรับเงินอุดหนุนให้สอดคล้องกับช่วงวัยและภาระการศึกษา เป็นข้อเสนอที่สะท้อนความจริงในชีวิตประจำวันของครอบครัวอุปถัมภ์อย่างชัดเจน เพราะแม้ว่าเด็กทุกคนจะได้รับเงินอุดหนุนในอัตราเดียวกัน แต่ในความเป็นจริงต้นทุนในการเลี้ยงดูเด็กย่อมแตกต่างกันตามวัยและระดับการศึกษา เด็กเล็กอาจมีค่าใช้จ่ายพื้นฐาน เช่น อาหาร นม เสื้อผ้า หรือของใช้ประจำวัน แต่เมื่อเด็กโตขึ้น โดยเฉพาะในระดับมัธยมต้นถึงมัธยมปลาย ค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน ทั้งค่าเดินทาง ค่าเรียนพิเศษ ค่าหนังสือเฉพาะทาง ค่าสื่อการเรียนรู้ การที่ยังคงใช้หลักเกณฑ์เงินสนับสนุนในอัตราเดียว ไม่ว่าจะเด็กอายุ 6 หรือ 16 ปี ทำให้ครอบครัวที่รับเลี้ยงดูเด็กโต ต้องแบกรับภาระมากกว่าอย่างชัดเจนโดยอาจพิจารณาแบ่งเป็นช่วงวัย เช่น ระดับประถมศึกษา (6–11 ปี) มัธยมต้น (12–14 ปี) มัธยมปลาย (15–18 ปี)

2.การสนับสนุนเครื่องอุปโภค-บริโภคเพิ่มเติม ถือเป็นอีกหนึ่งประเด็นที่ครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์จำนวนมากสะท้อนความต้องการร่วมกัน โดยชี้ให้เห็นว่าการดูแลเด็กในชีวิตประจำวันไม่เพียงแต่ต้องมีทักษะหรือความเข้าใจเท่านั้น แต่ยังต้องมีทรัพยากรพื้นฐานที่เพียงพอสำหรับการดำรงชีวิตของเด็ก เช่น อาหาร ของใช้ส่วนตัว อุปกรณ์สุขอนามัย และอุปกรณ์การเรียนรู้ขั้นพื้นฐาน จากการศึกษา พบว่าผู้ดูแลหลายครอบครัว โดยเฉพาะผู้สูงอายุหรือครอบครัวที่มีรายได้น้อย มักเผชิญกับความไม่แน่นอนของรายได้ ทำให้การจัดหาเครื่องอุปโภค-บริโภคที่จำเป็นต่อเด็กเป็นไปอย่างจำกัด ซึ่งการสนับสนุนในด้านเครื่องอุปโภค-บริโภคจึงไม่ใช่เพียงเรื่องของความช่วยเหลือ แต่เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยเติมเต็มโครงสร้างการดูแลเด็กในระบบครอบครัวอุปถัมภ์ให้มั่นคง ช่วยลดภาระครอบครัว และส่งเสริมให้เด็กมีชีวิตประจำวันที่ปลอดภัย มีสุขภาพที่ดี และมีโอกาสพัฒนาอย่างสมวัย.

3. การส่งเสริมความรู้ ทักษะ และการอบรมครอบครัวครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์ ข้อเสนอจากหลายครอบครัวชี้ให้เห็นว่า ผู้ดูแลจำนวนมากต้องการการสนับสนุนทางความรู้และทักษะ ในการเลี้ยงดูเด็กยุคใหม่ โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมวัยรุ่น การสื่อสารระหว่างวัย หรือเด็กที่มีความพิเศษ และการปรับตัวของผู้ดูแล เช่น ยายที่อายุห่างจากเด็กมาก หรือไม่ใช่สายเลือดโดยตรง หน่วยงานภาครัฐควรมีการดำเนินการจัดอบรมภายใต้โครงการจัดหา

ครอบครัวอุปถัมภ์ กรณีเครือญาติอุปถัมภ์ โดยเน้นเรื่องที่น่าไปใช้ได้จริง เช่น วิธีสร้างความสัมพันธ์ที่ดี การสื่อสารกับเด็กวัยรุ่น การเข้าใจพฤติกรรมเด็กพิเศษ ตลอดจนแนวทางดูแลในชีวิตประจำวัน เพื่อให้ครอบครัวมีความมั่นใจและสามารถดูแลเด็กได้อย่างเหมาะสม

บทที่ 5

สรุปผล ข้อเสนอแนะ และแนวทางการพัฒนา

5.1 สรุปผล

5.1.1 สรุปผลขั้นตอนการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์

การดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์โดยสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ซึ่งมีบทบาทสำคัญในฐานะหน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบในการขับเคลื่อนโครงการให้เป็นไปตามนโยบายของกรมกิจการเด็กและเยาวชน ในการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เด็กที่ประสบภาวะยากลำบาก หรือถูกทอดทิ้ง ได้รับการดูแลในครอบครัวที่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติที่มีความมั่นคงปลอดภัย และเหมาะสมกับการเจริญเติบโตอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละขั้นตอนของการดำเนินงาน พบว่ามีรายละเอียดที่สะท้อนถึงทั้งกระบวนการที่ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงข้อจำกัดหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้นจริงในการปฏิบัติงานในบริบทของจังหวัดนครนายก อันเป็นข้อมูลที่สามารถนำไปใช้ประกอบการวิเคราะห์เพื่อพัฒนารูปแบบการดำเนินงานให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้นต่อไป สามารถสรุปรายละเอียดของการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนได้ดังนี้ ในขั้นตอนที่ 1 เริ่มจากการที่ประชาชนแสดงความจำนงขอรับอุปการะเด็กในรูปแบบของครอบครัวอุปถัมภ์ ซึ่งในทางปฏิบัติพบว่าไม่มีปัญหาอุปสรรคที่ชัดเจนในกระบวนการรับคำขอโดยตรงจากประชาชน อย่างไรก็ตาม ประชาชนส่วนใหญ่ที่เข้ามาติดต่อกับหน่วยงานมักยังขาดความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับระเบียบ หลักเกณฑ์ และวัตถุประสงค์เฉพาะของโครงการครอบครัวอุปถัมภ์ (กรณีเครือญาติ) เมื่อได้รับคำร้องจากประชาชนแล้ว ต่อไปขั้นตอนที่ 2 การรับเรื่องและตรวจสอบหลักฐาน โดยประชาชนผู้แสดงความจำนงจะต้องแสดงหลักฐานต่อเจ้าหน้าที่ พร้อมเข้าสู่กระบวนการสัมภาษณ์เบื้องต้น เพื่อให้เจ้าหน้าที่สามารถพิจารณาว่าผู้ยื่นคำขอเป็น “ครอบครัวเครือญาติ” ตามที่กฎหมายกำหนดหรือไม่ ซึ่งโดยทั่วไปหมายถึงผู้ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดทางสายเลือด เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า หรืออา ขณะเดียวกัน จะมีการตรวจสอบสถานะของเด็กว่าอยู่ในเกณฑ์ที่พ่อแม่ไม่สามารถเลี้ยงดูได้ด้วยเหตุผลด้านสังคม เศรษฐกิจ สุขภาพ หรือปัจจัยอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อความสามารถในการดูแล กระบวนการนี้จึงนับเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญยิ่งต่อการคัดกรองครอบครัวที่จะเข้ามาทำหน้าที่ดูแลเด็กให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการ และเป็นไปตามแนวทางของกระทรวงการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์ ถัดมาเป็นขั้นตอนที่ 3 การเยี่ยมบ้าน การสอบถามความเป็นอยู่ของเด็ก และ

การประเมินความเหมาะสมของครอบครัวผู้ขอรับอุปการะ ซึ่งถือเป็นอีกหนึ่งขั้นตอนสำคัญในการประเมินความพร้อมของครอบครัวผู้ขอรับเด็กมาเลี้ยงดู อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติยังพบอุปสรรคบางประการ โดยเฉพาะบริบทของพื้นที่ที่อาจอยู่ห่างไกล ระบบการติดต่อสื่อสารที่ไม่ต่อเนื่อง และแบบฟอร์มข้อมูลเดิมของผู้อุปถัมภ์รายเก่าไม่มีการอัปเดตเป็นปัจจุบัน ส่งผลให้เบอร์ติดต่อบางรายไม่สามารถใช้ได้ และเกิดความล่าช้าในการประสานเพื่อลงพื้นที่เยี่ยมบ้าน ทำให้การวางแผนและการดำเนินการติดตามไม่สามารถทำได้อย่างเต็มประสิทธิภาพตามระยะเวลาที่กำหนด เมื่อกระบวนการประเมินความพร้อมของครอบครัวผ่านการพิจารณาเรียบร้อยแล้ว จะเข้าสู่ขั้นตอนที่ 4 การขออนุมัติให้เป็นผู้อุปการะเด็กแบบครอบครัวอุปถัมภ์ โดยเจ้าหน้าที่จะติดตามตรวจสอบสภาพความเป็นอยู่ของครอบครัวที่แสดงความจำนงขอเป็นครอบครัวอุปถัมภ์ก่อนเข้าสู่กระบวนการอนุมัติ ซึ่งหากไม่พบพฤติกรรมเสี่ยงหรือปัจจัยที่เป็นอันตรายต่อเด็ก จะดำเนินการตามกระบวนการขั้นตอนที่ 5 ซึ่งหลังจากได้รับการอนุมัติแล้ว หน่วยงานจะดำเนินการแจ้งผลอย่างเป็นทางการโดยจัดทำหนังสือแจ้งผลการอนุมัติเป็นลายลักษณ์อักษรส่งถึงครอบครัวที่ได้รับการพิจารณา พร้อมแนบเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น แนวทางปฏิบัติ บทบาทหน้าที่ของครอบครัวอุปถัมภ์ ข้อกำหนดในการติดตามผล และหลักเกณฑ์การรับเงินอุดหนุน ทั้งนี้ ยังพบปัญหาอุปสรรคที่ตามมาคือ เมื่อบางครอบครัวมีปัญหาบางประการที่ทำให้หลุดเงื่อนไข กฎเกณฑ์ของโครงการ ซึ่งกรณีเช่นนี้ครอบครัวเครือข่ายอุปถัมภ์ไม่มีการแจ้งประสานมาที่หน่วยงานแม้ว่าจะยังไม่ถึงรอบระยะเวลาติดตาม ถัดไปขั้นตอนที่ 6 คือ การติดตามการเลี้ยงดูเด็กและการประเมินพัฒนาการเด็กปีละ 2 ครั้ง ขั้นตอนนี้ยังประสบกับข้อจำกัดหลายประการ เช่น ปัญหาการติดต่อสื่อสารที่ไม่ต่อเนื่อง เบอร์ติดต่อเปลี่ยนแปลงโดยไม่ได้แจ้งเจ้าหน้าที่ ซึ่งการสื่อสารที่ไม่ต่อเนื่องยังส่งผลกระทบต่อบุคลากรใหม่ที่มาทำงานแทน แลจะทำให้เกิดความล่าช้าในการประสานเพื่อลงพื้นที่เยี่ยมบ้าน ทำให้การวางแผนและดำเนินการติดตามไม่สามารถทำได้อย่างเต็มประสิทธิภาพตามระยะเวลาที่กำหนด ต่อมาในขั้นตอนที่ 7 คือ การรายงานผลการเลี้ยงดูเด็กแบบครอบครัวอุปถัมภ์ปีละ 1 ครั้ง ซึ่งถือเป็นกระบวนการสรุปภาพรวมของการดำเนินโครงการในแต่ละปี โดยรายงานจะครอบคลุมจำนวนครอบครัวที่ได้รับการพิจารณา จำนวนเด็กที่อยู่ในระบบผลการประเมินสภาพความเป็นอยู่ ข้อค้นพบจากการติดตาม และข้อเสนอแนะในการดำเนินงานต่อไป สุดท้ายคือขั้นตอนที่ 8 การยุติการอุปการะเด็กแบบครอบครัวอุปถัมภ์ ซึ่งอาจเกิดขึ้นจากหลายกรณี เช่น เด็กถึงเกณฑ์อายุ ครอบครัวเดิมสามารถรับกลับไปดูแลได้ หรือครอบครัวอุปถัมภ์ประสบปัญหาด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ หรือสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้อต่อการเลี้ยงดูเด็กอย่างเหมาะสม กระบวนการยุติจะต้องดำเนินการด้วยความรอบคอบ มีการประเมินสถานการณ์อย่างละเอียด โดยเฉพาะในกรณี

ที่การยุติเกิดจากความขัดแย้งระหว่างเด็กกับครอบครัว เจ้าหน้าที่จำเป็นต้องพิจารณาแนวทางที่ปลอดภัยและเป็นประโยชน์สูงสุดต่อเด็ก เช่น การส่งต่อเข้าสู่ระบบการดูแลอื่น หรือการจัดหาครอบครัวเครือญาติรายใหม่ให้ดูแลต่อไป เอกสารการยุติจะต้องจัดทำอย่างเป็นทางการ มีรายละเอียดของเหตุผล บันทึกผลการติดตาม และแนวทางดูแลเด็กในอนาคต เพื่อใช้เป็นหลักฐานในการตรวจสอบและประเมินผลโครงการในระยะยาว อย่างไรก็ตาม การยุติความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับครอบครัวอุปถัมภ์ในบางกรณีย่อมมีความซับซ้อนทางอารมณ์ เนื่องจากความผูกพันที่ได้ก่อตัวขึ้นตลอดระยะเวลาที่อยู่ร่วมกัน เจ้าหน้าที่จึงควรให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมทางจิตใจ พุดคุยให้คำปรึกษาอย่างรอบด้าน และดำเนินการติดตามด้านจิตสังคมต่อเนื่อง แม้เด็กจะพ้นจากระบบอุปถัมภ์

5.1.2 อุปสรรคและข้อจำกัดการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์

5.1.2.1 อุปสรรคและข้อจำกัดมิติของรัฐ

จากการศึกษาการดำเนินงานโครงการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ กรณีเครือญาติอุปถัมภ์ของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนครนายก พบว่า ในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการมีรายละเอียดและอุปสรรคที่สะท้อนถึงความท้าทายในการปฏิบัติงานจริง โดยเฉพาะในด้านการบริหารจัดการเจ้าหน้าที่ การสื่อสารกับครอบครัว และการปรับตัวให้เข้ากับสภาพพื้นที่และข้อมูลที่เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ ในขั้นตอนที่ 3 คือการเยี่ยมบ้าน สอบสภาพความเป็นอยู่ของเด็ก และประเมินความเหมาะสมของผู้ขอรับอุปการะ พบว่าเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายในพื้นที่นครนายก เป็นบุคลากรที่ย้ายมาจากจังหวัดอื่น ทำให้ยังไม่คุ้นเคยกับบริบทของพื้นที่ อีกทั้งต้องดูแลครอบครัวอุปถัมภ์ถึง 42 ครอบครัว ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกรณีที่ได้รับเด็กอุปการะตั้งแต่วัยเล็ก ทำให้ข้อมูลเดิมมีความเก่า และอาจไม่สะท้อนสถานการณ์ปัจจุบันได้อย่างแท้จริง การประสานงานในการนัดหมายเยี่ยมบ้านยังมีข้อจำกัด เนื่องจากแบบฟอร์มติดต่อมีเพียงเบอร์โทรศัพท์ ทำให้การเข้าถึงครอบครัวเป็นไปได้ยากลำบาก และกระทบต่อการประเมินสภาพแวดล้อมในการดูแลเด็ก สำหรับขั้นตอนที่ 5 คือการแจ้งผลการอนุมัติให้ผู้อุปการะเด็กทราบอย่างเป็นทางการลายลักษณ์อักษร หลังจากผ่านการพิจารณาแล้ว จะมีการออกหนังสือแจ้งผลพร้อมเงื่อนไขที่เกี่ยวข้อง แต่ในบางกรณีพบว่าหลังได้รับอนุมัติและดำเนินการเอกสารเรียบร้อยแล้ว ครอบครัวบางรายอาจประสบปัญหาหรือมีการเปลี่ยนแปลงบางอย่างที่ส่งผลกระทบต่อคุณสมบัติในการเป็นครอบครัวอุปถัมภ์ เช่น สถานะทางเศรษฐกิจ ความพร้อมทางด้านเวลา หรือปัจจัยอื่นที่ไม่ได้แจ้งให้เจ้าหน้าที่ทราบก่อนถึงรอบการลงพื้นที่ติดตาม ทำให้เกิดปัญหาในการควบคุมคุณภาพการ

ดูแลเด็กในระยะยาว และ ใน ขั้นตอนที่ 6 ซึ่งเป็นกระบวนการติดตามการเลี้ยงดูเด็กและประเมินพัฒนาการปีละ 2 ครั้ง ผ่านการเยี่ยมบ้านและการสังเกตพฤติกรรมเด็ก พบว่ายังคงมีปัญหาเรื่องการสื่อสารที่เป็นอุปสรรคต่อการติดตามอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในกรณีที่เจ้าหน้าที่ไม่สามารถติดต่อครอบครัวได้ตามกำหนด ทำให้กระทบต่อการประเมินด้านความปลอดภัย ความเป็นอยู่ และพัฒนาการของเด็กในภาพรวม ซึ่งแม้โครงการจะมีขั้นตอนที่ชัดเจนตามระเบียบของกระทรวง แต่การดำเนินงานในทางปฏิบัติยังมีข้อจำกัดจากปัจจัยภายนอกหลายประการ โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงของบุคลากร ความล่าช้าในการประสานงาน และการขาดข้อมูลที่ทันสมัย ซึ่งเป็นประเด็นที่ควรได้รับการพัฒนาและสนับสนุนในเชิงระบบเพื่อให้การดูแลเด็กในครอบครัวเครือข่ายเป็นไปอย่างยั่งยืนและปลอดภัย

5.1.2.2 อุปสรรคและข้อจำกัดมิติของครอบครัวเครือข่ายอุปถัมภ์

สรุปผลได้ว่า อุปสรรคและข้อจำกัดในการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ กรณีเครือข่ายอุปถัมภ์ ประกอบด้วย 3 ด้านหลัก ได้แก่ 1) ข้อจำกัดด้านเศรษฐกิจ กล่าวคือ ปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นรากฐานสำคัญที่ส่งผลต่อความสามารถของครอบครัวในการจัดสรรทรัพยากรให้กับเด็กอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะในครอบครัวที่มีรายได้น้อยหรือไม่มีรายได้ประจำ เช่น ครอบครัวที่ประกอบอาชีพค้าขายรายวัน เกษตรกร หรือทำงานรับจ้างทั่วไป มีรายได้ไม่สม่ำเสมอ ครอบครัวมักประสบปัญหาในการบริหารจัดการค่าใช้จ่ายพื้นฐาน เช่น ค่าอาหาร ค่ารักษาพยาบาล ค่าเดินทาง ค่าการศึกษา และค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับเด็กโดยเฉพาะ ทำให้บางครอบครัวต้องใช้วิธีกู้ยืมเงินหรือหมุนเวียนหนี้สินเพื่อดำรงชีวิตนอกจากนี้ เมื่อเด็กเข้าสู่ช่วงวัยเรียน โดยเฉพาะในระดับประถมหรือมัธยมต้น ค่าใช้จ่ายต่อคนเพิ่มขึ้นตามความจำเป็น เช่น ค่าเครื่องแบบ ค่าเดินทาง ค่าหนังสือ อุปกรณ์การเรียน หรือแม้แต่ค่าอาหารกลางวัน ทำให้ภาระทางเศรษฐกิจของผู้ดูแลเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ แม้จะมีเงินอุดหนุนจากภาครัฐ แต่จำนวนที่ได้รับมักไม่ครอบคลุมต่อค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะในกรณีของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ เช่น ต้องรับการรักษา หรือต้องใช้ยาต่อเนื่อง ค่าใช้จ่ายในส่วนนี้มักเกินขีดความสามารถของครัวเรือนที่จะรองรับได้ 2) ช่องว่างความเข้าใจระหว่างวัย โดยเฉพาะในครอบครัวที่ผู้ดูแลเป็นปู่ ย่า ตา ยาย หรือญาติผู้ใหญ่ ซึ่งมักมีวิถีคิด ค่านิยม และรูปแบบการสื่อสารที่ต่างจากเด็กโดยสิ้นเชิง ส่งผลให้เกิดความคลาดเคลื่อนในการตีความพฤติกรรมและความต้องการของเด็ก ผู้ใหญ่บางรายอาจมองว่าเด็กมีพฤติกรรมต่อต้าน ไม่เชื่อฟัง หรือขาดความรับผิดชอบ ที่ตนพยายามสื่อสาร ช่องว่างระหว่างวัยนี้ยังสัมพันธ์กับทักษะการสื่อสารทางอารมณ์และพฤติกรรม เช่น ผู้ดูแลอาจเน้นการอบรมแบบใช้คำสั่งหรือวิธีการลงโทษ ในขณะที่เด็กในยุค

ปัจจุบันมักตอบสนองต่อการพูดคุยแบบเปิดใจและการให้เหตุผล การขาดทักษะในการปรับรูปแบบการสื่อสารให้เหมาะสมกับวัยเด็กจึงทำให้เกิดความตึงเครียดในครอบครัว เกิดการสื่อสารผิดพลาดซ้ำซ้อน และอาจกระทบต่อพฤติกรรมของเด็กในระยะยาว ทั้งในด้านการแสดงออก ความมั่นใจในตนเอง และการพัฒนาความสัมพันธ์กับผู้อื่น 3) ข้อจำกัดด้านทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน เป็นสิ่งสำคัญของพัฒนาการเด็กที่แสดงถึงความสามารถในการดูแลตนเอง การจัดการชีวิต และพึ่งพาตนเองตามวัย ทักษะเหล่านี้ครอบคลุมตั้งแต่กิจวัตรต่างๆ เช่น การแปรงฟัน อาบน้ำ แต่งตัว และดูแลความสะอาด ไปจนถึง การเตรียมของใช้สำหรับโรงเรียน และการแก้ไขปัญหาเบื้องต้นในชีวิตประจำวัน เด็กที่มีพัฒนาการสมวัยจะสามารถเรียนรู้และฝึกฝนทักษะเหล่านี้ได้อย่างต่อเนื่อง แต่ในกรณีของเด็กที่มีภาวะสมาธิสั้น หรือมีข้อจำกัดทางพัฒนาการ การเรียนรู้ทักษะเหล่านี้อาจเป็นไปได้ช้า ต้องอาศัยการฝึกซ้ำและการสนับสนุนอย่างใกล้ชิดจากผู้ดูแล ข้อจำกัดหลักในด้านนี้คือ การขาดความต่อเนื่องในการฝึกฝน ขาดแนวทางการส่งเสริมทักษะอย่างเป็นระบบ หรือผู้ดูแลบางรายอาจไม่มีเวลาและองค์ความรู้ที่เพียงพอในการจัดกิจกรรมหรือฝึกเด็กอย่างเหมาะสม นอกจากนี้ บริบทของโรงเรียนและชุมชนอาจไม่ได้จัดเตรียมสิ่งแวดล้อมหรือเครื่องมือที่เอื้อต่อการฝึกทักษะชีวิตของเด็กที่มีความต้องการเฉพาะ เช่น ไม่มีครูเฉพาะทาง นักกิจกรรมบำบัด หรือเจ้าหน้าที่ให้คำแนะนำกับครอบครัว ทำให้เด็กบางรายยังไม่สามารถปฏิบัติกิจกรรมพื้นฐานด้วยตนเองได้แม้อยู่ในช่วงวัยที่ควรพึ่งพาตนเองแล้ว ซึ่งอาจกระทบต่อความภาคภูมิใจในตนเองของเด็กและความพร้อมในการดำเนินชีวิตในสังคม

อุปสรรคและข้อจำกัดทั้ง 3 มิติดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความซับซ้อนของระบบการดูแลเด็กภายในครอบครัว ที่ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงเรื่องปัจจัยทางเศรษฐกิจเท่านั้น หากแต่ยังรวมถึงมิติของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและทักษะการดำรงชีวิตที่ต้องการการสนับสนุนแบบองค์รวมการพัฒนาแนวทางแก้ไขเชิงนโยบายควรเน้นการบูรณาการระบบสวัสดิการครอบครัว การสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของผู้ดูแลในระดับชุมชนและการเชื่อมโยงกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเสริมสร้างระบบดูแลเด็กที่ครอบคลุม เข้าถึงได้ และมีความยั่งยืนในระยะยาว

5.2 หลักการทางวิชาการที่นำมาใช้

5.2.1 แนวคิด “Project Operation” (การดำเนินงานของโครงการ)

การดำเนินงานของโครงการ” (Project Operation) เป็นกระบวนการที่สำคัญในระบบบริหารจัดการโครงการ ซึ่งหมายถึงขั้นตอนในการเปลี่ยนแผนงานหรือโครงการให้กลายเป็นการปฏิบัติจริง ผ่านการจัดการงาน การจัดสรรทรัพยากร การควบคุมกระบวนการ และการประเมินผล เพื่อให้โครงการบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยมีลักษณะเป็นกระบวนการที่มีระบบ มีการ

กำหนดเป้าหมายชัดเจน และมีการติดตามผลอย่างต่อเนื่อง ในทางวิชาการ แนวคิดนี้ได้รับการกล่าวถึงอย่างกว้างขวางในด้านการบริหารโครงการ (Project Management) และการบริหารเชิงปฏิบัติการ (Operations Management) ซึ่งมุ่งเน้นที่การจัดการในระดับ การลงมือทำมากกว่าระดับนโยบาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของการบริหารโครงการของรัฐ โครงการสังคม หรือโครงการพัฒนาต่าง ๆ

องค์ประกอบสำคัญของ Project Operation (6 ด้านหลัก)

1. Context Analysis – การวิเคราะห์บริบทวิเคราะห์เงื่อนไขหรือปัจจัยแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินโครงการ เช่น เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง นโยบายระดับชาติ ความเชื่อของชุมชน หรือสภาพทางภูมิศาสตร์

2. Structural Analysis – การวิเคราะห์โครงสร้างการบริหาร ศึกษาโครงสร้างองค์กรที่รับผิดชอบ กลไกในการบริหารจัดการ ระบบความรับผิดชอบ การประสานงานระหว่างหน่วยงาน หรือความพร้อมของทรัพยากร เช่น งบประมาณ บุคลากร และเครื่องมือ

3. Operational Process Analysis – การวิเคราะห์กระบวนการดำเนินงานตรวจสอบลำดับขั้นตอนในการดำเนินงานจริง ว่ามีความสอดคล้องกับแผนหรือไม่ แต่ละขั้นตอนดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่ มีความล่าช้า ความซ้ำซ้อน หรือปัญหาใด ๆ หรือไม่

4. Output & Outcome Analysis – การวิเคราะห์ผลผลิตและผลลัพธ์เปรียบเทียบระหว่างผลที่วางแผนไว้กับสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ทั้งในเชิงผลผลิต (จำนวนกิจกรรมที่เกิดขึ้น) และผลลัพธ์ (การเปลี่ยนแปลงของกลุ่มเป้าหมาย เช่น ความพึงพอใจ พฤติกรรม หรือคุณภาพชีวิต)

5. Constraint Analysis – การวิเคราะห์ข้อจำกัดวิเคราะห์อุปสรรคและข้อจำกัดในการดำเนินงาน เช่น ทรัพยากรไม่เพียงพอ ขั้นตอนราชการซับซ้อน กฎหมายไม่เอื้อต่อการปฏิบัติ ข้อมูลไม่ทันสมัย หรือความร่วมมือไม่เต็มที่จากชุมชน

6. Development Strategy Analysis – การวิเคราะห์แนวทางพัฒนาเสนอทางเลือกในการปรับปรุงโครงการ โดยใช้ข้อมูลจากการวิเคราะห์ทั้ง 5 ด้านก่อนหน้า เช่น การใช้เทคโนโลยี การอบรมเจ้าหน้าที่ การพัฒนากลไกการประเมินผล หรือการปรับกระบวนการใหม่ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

5.2.1.1 การนำแนวคิด Project Operation วิเคราะห์การศึกษาอุปสรรคและข้อจำกัดการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์

โดยผู้วิจัยนำแนวคิด Project Operation (การดำเนินงานของโครงการ) วิเคราะห์การดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์ ดังนี้ 1. การวิเคราะห์บริบท (Context

Analysis) ในขั้นตอนการแสดงความจำนงของประชาชน ขั้นตอนที่ 1 พบว่าประชาชนที่เข้ามาติดต่อกับหน่วยงานส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจเป้าหมายของโครงการอย่างชัดเจน หลายครอบครัวเข้ามาโดยมีเจตนาเพื่อขอความช่วยเหลือด้านอื่น ๆ เช่น เงินสงเคราะห์ครอบครัว หรือการดูแลเด็กชั่วคราว จึงไม่สามารถระบุได้ชัดเจนว่าเหมาะสมกับโครงการครอบครัวอุปถัมภ์หรือไม่ สถานการณ์นี้สะท้อนให้เห็นถึงบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่ยังขาดการประชาสัมพันธ์ที่ครอบคลุม โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกล ขณะที่ขั้นตอนการรับเรื่องและตรวจสอบหลักฐาน ขั้นตอนที่ 2 และการเยี่ยมบ้าน ขั้นตอนที่ 3 ได้รับผลกระทบจากข้อมูลที่ล้าสมัย และการขาดการประสานงานอย่างเป็นระบบกับชุมชน 2. การวิเคราะห์โครงสร้าง (Structural Analysis) ในระดับจังหวัด โครงสร้างการบริหารโครงการยังมีลักษณะรวมศูนย์โดยที่เจ้าหน้าที่ 1 คนต้องดูแลหลายครอบครัวในหลายอำเภอ มากถึง 42 ครอบครัว ทำให้ไม่สามารถเยี่ยมบ้านและติดตามเด็กได้อย่างทั่วถึง รวมถึงการบริหารจัดการเรื่องเอกสาร การอนุมัติ ขั้นตอนที่ 4 และการแจ้งผล ขั้นตอนที่ 5 ยังต้องพึ่งพากระบวนการเอกสารที่ใช้เวลานาน ขณะที่การสื่อสารกับครอบครัวยังพึ่งพาเบอร์โทรศัพท์เป็นหลัก ซึ่งเมื่อมีการเปลี่ยนเบอร์หรือย้ายที่อยู่ เจ้าหน้าที่จะไม่สามารถติดต่อได้ 3. การวิเคราะห์กระบวนการดำเนินงาน (Operational Process Analysis) ในขั้นตอนการเยี่ยมบ้านและประเมิน ขั้นตอนที่ 3 แม้จะมีแบบฟอร์มประเมินที่ชัดเจน แต่ด้วยข้อจำกัดเรื่องเวลาและจำนวนเจ้าหน้าที่ ทำให้ไม่สามารถลงพื้นที่เก็บข้อมูลได้อย่างทั่วถึง นอกจากนี้ขั้นตอนการติดตามพัฒนาการเด็กปีละ 2 ครั้ง ขั้นตอนที่ 6 มักไม่สามารถทำได้ครบตามกำหนด เนื่องจากครอบครัวเปลี่ยนเบอร์โทรศัพท์ ไม่แจ้งที่อยู่ใหม่ หรือกระจายอยู่ในพื้นที่ห่างไกล ขณะที่การรายงานผล ขั้นตอนที่ 7 เป็นการสรุปภาพรวมโดยใช้ข้อมูลเดิม 4. การวิเคราะห์ผลผลิตและผลลัพธ์ (Output & Outcome Analysis) แม้จะมีผลผลิตชัดเจน เช่น จำนวนครอบครัวที่ได้รับอนุมัติ และเด็กที่อยู่ในระบบ แต่ผลลัพธ์จริงด้านคุณภาพชีวิตเด็กกลับยังมีความไม่แน่นอน เช่น บางครอบครัวมีปัญหาเรื่องการหลุดออกจากระบบการศึกษา หรือเด็กมีพฤติกรรมเสี่ยงโดยที่เจ้าหน้าที่ไม่ทราบ เนื่องจากไม่ได้รับแจ้งก่อนระหว่างรอบการติดตาม ปัญหานี้สะท้อนความไม่สอดคล้องกันระหว่างผลผลิตเชิงปริมาณกับผลลัพธ์เชิงคุณภาพในระยะยาว 5. การวิเคราะห์ข้อจำกัด (Constraint Analysis) ข้อจำกัดหลัก ได้แก่ 1) การเปลี่ยนแปลงเจ้าหน้าที่ 2) การบริหารภาระงานที่ไม่สมดุล 3) ระบบสื่อสารกับครอบครัวอุปถัมภ์ที่ยังเป็นแบบดั้งเดิม 4) ข้อมูลเด็กและครอบครัวไม่ทันสมัย และ 5) ความไม่เข้าใจในบทบาทของครอบครัวอุปถัมภ์จากฝั่งประชาชน ปัจจัยเหล่านี้ทำให้แต่ละขั้นตอนสะดุด ไม่สามารถสร้างผลลัพธ์ที่ยั่งยืนได้ 6. การเสนอแนวทางพัฒนา (Development Strategy Analysis) ควรมีการสนับสนุนให้มีเจ้าหน้าที่เฉพาะกิจที่รับผิดชอบโครงการในแต่ละอำเภอ เพิ่มการใช้เทคโนโลยี

สารสนเทศ เช่น ระบบฐานข้อมูลเด็กออนไลน์ การแจ้งเปลี่ยนเบอร์โทรหรือที่อยู่ผ่านแอปพลิเคชัน และระบบติดตามที่ใช้แพลตฟอร์มออนไลน์เพื่อรายงานผลแบบ real-time นอกจากนี้ ควรมีการอบรมครอบครัวอุปถัมภ์อย่างสม่ำเสมอเกี่ยวกับหน้าที่ ความรับผิดชอบ และเงื่อนไขของโครงการ รวมถึงสร้างระบบเฝ้าระวังความเสี่ยงเชิงรุกที่สามารถแจ้งเตือนเมื่อมีความผิดปกติ เช่น เด็กหลุดจากระบบการศึกษา หรือปัญหาทางพฤติกรรมที่กระทบต่อการอุปการะในระยะยาว

5.2.2 แนวคิดการบริหารจัดการ (Management Concept)

การบริหารจัดการ หมายถึง กระบวนการในการวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ การควบคุม และการประเมินผล เพื่อให้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด (เช่น คน งบประมาณ เวลา) ถูกใช้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดในการบรรลุเป้าหมายขององค์กรหรือโครงการ

องค์ประกอบหลักของแนวคิดการบริหารจัดการ

- 1.การวางแผน (Planning) การกำหนดเป้าหมาย กลยุทธ์ และแผนการดำเนินงานในระยะสั้น กลาง และยาว รวมถึงการเตรียมทรัพยากรและประเมินความเสี่ยง
- 2.การจัดองค์การ (Organizing) การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ การกำหนดบทบาทของบุคลากร และการสร้างโครงสร้างการทำงานที่เหมาะสม รวมถึงการจัดทีมงานและการประสานงาน
- 3.การสั่งการหรือการนำองค์กร (Leading/Directing) สร้างแรงจูงใจ การสื่อสาร การตัดสินใจ และการนำบุคลากรให้มุ่งสู่เป้าหมายร่วมกัน
- 4.การควบคุม (Controlling) ตรวจสอบ เปรียบเทียบผลการดำเนินงานกับเป้าหมาย และการปรับปรุงกระบวนการทำงาน รวมถึงการบริหารความเสี่ยง
- 5.การประเมินผลและการปรับปรุง (Evaluating/Improving) การสะท้อนผลลัพธ์ของการดำเนินงาน วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน และนำบทเรียนมาพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

5.2.2.1 การนำแนวคิดการบริหารจัดการ (Management Concept) วิเคราะห์แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ กรณีเครือญาติอุปถัมภ์

โดยผู้วิจัยนำแนวคิด การบริหารจัดการ (Management Concept) วิเคราะห์แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์ ดังนี้ 1. การวางแผน (Planning) การวางแผนในโครงการนี้หมายถึงการกำหนดเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ในการดำเนินงาน การวางแผนอบรม การจัดสรรทรัพยากร และการเตรียมรับมือกับความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นในกระบวนการคุ้มครองเด็ก จากการเก็บข้อมูลภาคสนามและการสัมภาษณ์ พบว่าหน่วยงานในพื้นที่ยังไม่มี การจัดอบรมหรือสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับครอบครัวเครือญาติ

อุปถัมภ์อย่างเป็นระบบ ส่งผลให้เกิดความคลาดเคลื่อนระหว่างเจตนารมณ์ของโครงการกับการปฏิบัติจริง กล่าวคือ ครอบครัวบางส่วนรับเงินอุดหนุนแต่ไม่สามารถแสดงบทบาทการดูแลเด็กได้อย่างเต็มศักยภาพ เพราะขาดความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติที่ถูกต้องต่อบทบาทครอบครัวอุปถัมภ์ สะท้อนถึงการขาดการวางแผนในเชิงองค์รวม โดยเฉพาะแผนการอบรมที่ควรมีความต่อเนื่องและครอบคลุมทั้งระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว เช่น หลักสูตรอบรมเชิงปฏิบัติการ การดูแลเด็กตามช่วงวัย การเสริมทักษะเชิงอารมณ์และสังคม หรือแม้แต่การจัดทำคู่มือการดูแลเด็กอุปถัมภ์ที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ นอกจากนี้ควรมีการประเมินความเสี่ยงของแต่ละครอบครัว เช่น ภาระทางเศรษฐกิจ จำนวนเด็กที่ดูแล และสถานภาพทางจิตสังคม เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการจัดกลุ่มอบรมให้สอดคล้องกับปัญหาจริง

2. การจัดองค์การ (Organizing) กระบวนการจัดองค์การหมายถึงการแบ่งงาน กำหนดบทบาทหน้าที่ของแต่ละหน่วยงาน กำหนดโครงสร้างการรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ และการจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ การดำเนินงานในปัจจุบันพบว่า เจ้าหน้าที่มักมีภาระงานจำนวนมาก โดย 1 คนต้องดูแลหลายครอบครัว ทำให้ไม่สามารถลงพื้นที่เยี่ยมบ้านหรือติดตามเด็กได้อย่างทั่วถึง จากข้อมูลที่ได้จากการศึกษา พบว่าการจัดอบรมยังไม่มีกรอบหมายความรับผิดชอบเฉพาะให้แก่เจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น การเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ วิทยากรด้านพัฒนาเด็ก หรือจิตแพทย์เด็กมาร่วมในการออกแบบและดำเนินการอบรม นอกจากนี้ควรมีการจัดทีมเจ้าหน้าที่เฉพาะกิจในแต่ละอำเภอ และสนับสนุนงบประมาณเฉพาะกิจเพื่อดำเนินกิจกรรมอบรมให้ครอบครัวที่ดูแลเด็กหลายคนหรือมีภาวะพิเศษได้เข้าถึงบริการอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม

3. การสั่งการหรือการนำองค์การ (Leading / Directing) บทบาทของหน่วยงานรัฐไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการออกคำสั่งหรือบริหารเชิงเทคนิคเท่านั้น แต่ยังต้องสามารถทำหน้าที่เป็นผู้นำในการจูงใจ สื่อสารสร้างความเข้าใจ และสร้างแรงจูงใจในระดับครอบครัวได้อย่างมีประสิทธิภาพ หน่วยงานรัฐจึงควรสร้างเครื่องมือในการนำองค์การที่ไม่ใช่การควบคุมเท่านั้น แต่ต้องเป็นการโน้มน้าวผ่านการเสริมพลัง (Empowerment) เช่น การนำเสนอกรณีศึกษาเชิงบวก (Positive Case Study) การเชิญครอบครัวต้นแบบมาแบ่งปันประสบการณ์ หรือการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ครอบครัวสามารถเสนอปัญหาและทางออกของตนเองได้อย่างเปิดกว้าง ทั้งนี้เพื่อลดช่องว่างทางอำนาจระหว่างภาครัฐกับครอบครัว และเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในการดูแลเด็กอย่างแท้จริง

4. การควบคุม (Controlling) การควบคุมในบริบทของโครงการนี้หมายถึงการติดตาม ตรวจสอบ และเปรียบเทียบผลการดำเนินงานกับเป้าหมาย รวมถึงการบริหารจัดการความเสี่ยงที่เกิดขึ้นในกระบวนการเลี้ยงดูเด็ก ข้อมูลจากผลการศึกษาพบว่า การติดตามและการประเมินพัฒนาการของ

เด็กส่วนใหญ่อาศัยการโทรศัพท์สอบถามหรือแบบสอบถามที่ไม่มีการตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพ ส่งผลให้ข้อมูลไม่สะท้อนความเป็นจริง เช่น เด็กบางคนหลุดออกจากระบบการศึกษา หรือประสบปัญหาพฤติกรรมโดยไม่มีการรายงานอย่างเป็นระบบ ดังนั้น ควรมีการพัฒนาระบบควบคุมที่มีประสิทธิภาพ เช่น การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการติดตาม (Child Welfare Dashboard) ระบบเตือนภัยล่วงหน้าเมื่อมีการเปลี่ยนเบอร์โทรศัพท์หรือที่อยู่ และการจัดทำ checklist ที่ครอบคลุมต้องรายงานทุกไตรมาส รวมถึงการส่งทีมเจ้าหน้าที่ลงพื้นที่แบบสุ่มเพื่อตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างข้อมูลในระบบกับสภาพจริง 5. การประเมินผลและการปรับปรุง (Evaluating / Improving) จากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ สะท้อนว่า ครอบครัวยังมีความเข้าใจผิดเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของเงินอุดหนุน และการดูแลเด็กยังเป็นไปตามแนวทางการเลี้ยงดูส่วนตัวมากกว่าการใช้หลักวิชาชีพหรือแนวทางการพัฒนาเด็กตามช่วงวัย การประเมินผลจึงควรครอบคลุมทั้งระดับครอบครัว (micro level) และระดับนโยบาย (macro level) โดยอาศัยการประเมินก่อนและหลังการอบรม การติดตามผลสัมฤทธิ์ในเชิงพฤติกรรมของเด็ก และการรับฟังเสียงสะท้อนจากครอบครัวผู้เข้าร่วม รวมถึงการประเมินผลลัพธ์ในระยะยาว เช่น สถานะทางการศึกษาของเด็ก ความสัมพันธ์ในครอบครัว หรือความสามารถในการดำรงชีวิตของเด็กหลังจากระบบอุปถัมภ์ ในส่วนของการปรับปรุงเชิงนโยบาย ควรมีการปรับอัตราการสนับสนุนให้ยืดหยุ่นตามจำนวนเด็กในครอบครัว หรือพัฒนาระเบียบใหม่ที่เปิดโอกาสให้ครอบครัวที่มีศักยภาพสามารถรับดูแลเด็กมากกว่า 1 คน โดยมีเกณฑ์ประเมินความเหมาะสมอย่างรัดกุมสรุบทันที กระบวนการบริหารจัดการทั้ง 5 ขั้นตอนในโครงการจัดหาครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของโครงการ การพัฒนาแผนงานที่ครอบคลุมและยืดหยุ่น การจัดสรรทรัพยากรที่เหมาะสม การนำองค์กรที่เน้นการสร้างแรงจูงใจและการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงระบบการติดตามและประเมินผลที่ตอบสนองต่อข้อมูลเชิงลึก จะช่วยส่งเสริมการดูแลเด็กในครอบครัวอุปถัมภ์ได้อย่างมีคุณภาพและยั่งยืนต่อไป

5.3 ข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนา

5.3.1 ข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ กรณีเครือญาติอุปถัมภ์

5.3.1.1 มิติหน่วยงานรัฐ

จากผลการศึกษาข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ กรณีเครือญาติอุปถัมภ์ พบว่า ควรมีการจัดอบรมให้กับครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์ เนื่องจากครอบครัวเครือญาติส่วนใหญ่ยังขาดทักษะ ความรู้ และความมั่นใจในการเลี้ยง

ดูแลอย่างเหมาะสมกับช่วงวัยและบริบทสังคมปัจจุบัน ดังนั้น การจัดอบรมจึงเป็นกลไกที่สำคัญในการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพให้กับครอบครัว แนวทางที่ควรดำเนินการ คือ 1) หน่วยงานภาครัฐควรจัดให้มี แผนอบรมระยะยาวอย่างน้อยปีละ 1-2 ครั้ง โดยออกแบบเนื้อหาหลักสูตรให้สอดคล้องกับช่วงวัยของเด็กและสถานการณ์เฉพาะของแต่ละครอบครัว เช่น การดูแลเด็กเล็ก การสื่อสารกับวัยรุ่น การแก้ไขพฤติกรรมเด็ก การดูแลสุขภาพจิต ฯลฯ การอบรมเหล่านี้ควรมีระบบติดตามผลหลังอบรม และจัดให้มีการประเมินทักษะการนำความรู้ไปใช้จริงในครัวเรือน 2) การปรับรูปแบบการอบรมให้มีความยืดหยุ่น หากครอบครัวบางรายไม่สามารถเดินทางเข้าร่วมอบรมได้เนื่องจากปัญหาเรื่องเวลา ระยะทาง หรือภาระงานของผู้ดูแล เช่น จัดอบรมในพื้นที่ชุมชนใกล้บ้าน เช่น ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหรือโรงเรียน การจัดอบรมออนไลน์หรือผ่านแอปพลิเคชันที่เข้าถึงง่าย 3) การพัฒนาเนื้อหาในรูปแบบคลิปวิดีโอสั้นหรือบทเรียนออนไลน์ที่เปิดให้เข้าชมได้ตลอดเวลา โดยรูปแบบที่ยืดหยุ่นจะช่วยเพิ่มการมีส่วนร่วมของครอบครัว โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทหรือผู้ดูแลที่มีข้อจำกัดด้านเวลา ทั้งยังช่วยประหยัดงบประมาณและเพิ่มประสิทธิภาพการกระจายความรู้ 4) การเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานและภาคีเครือข่าย ซึ่งการบูรณาการหน่วยงานจะช่วยเสริมองค์ความรู้จากหลากหลายมิติ เช่น การจัดการพฤติกรรมเด็ก (โดยครูแนะแนว) การให้คำปรึกษาด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิต (โดยพยาบาลหรือจิตแพทย์) และการจัดการความสัมพันธ์ในครอบครัว (โดยนักสังคมสงเคราะห์) นอกจากนี้ยังสามารถดึงภาคเอกชนเข้ามาสนับสนุนทรัพยากร เช่น วัสดุอุปกรณ์ สื่อการเรียนรู้ หรืองบประมาณสนับสนุน ทั้งนี้ การจัดอบรมให้แก่ครอบครัวเครือข่ายอุปถัมภ์คือเครื่องมือสำคัญในการเสริมสร้างศักยภาพและเพิ่มคุณภาพการดูแลเด็กในระดับครัวเรือน หน่วยงานของรัฐควรยกระดับระบบการอบรมให้มีลักษณะต่อเนื่อง เข้าถึงได้ง่าย และสอดคล้องกับชีวิตจริงของครอบครัวในระยะยาว หากหน่วยงานภาครัฐสามารถออกแบบระบบอบรมที่มีคุณภาพ มีการติดตามผล และสร้างความร่วมมือกับภาคีอย่างจริงจัง จะสามารถสร้างเครือข่ายครอบครัวอุปถัมภ์ที่มีศักยภาพและยั่งยืนได้อย่างแท้จริง อันจะส่งผลดีต่อพัฒนาการของเด็ก และความมั่นคงของระบบสวัสดิการครอบครัวในประเทศไทยในอนาคต

5.3.1.2 มิติครอบครัวเครือข่ายอุปถัมภ์

จากผลการศึกษา ข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานตามโครงการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์ กรณี เครือข่ายอุปถัมภ์ ประกอบด้วย 1) การสนับสนุนปรับเงินอุดหนุนให้สอดคล้องกับช่วงวัยและทางการศึกษา 2) การสนับสนุนเครื่องอุปโภค-บริโภคเพิ่มเติม 3) การส่งเสริมความรู้ ทักษะ และการอบรมครอบครัวครอบครัวเครือข่ายอุปถัมภ์ โดยผู้วิจัยขอเสนอ ข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนาอธิบายได้ ดังนี้ 1. การสนับสนุนปรับเงินอุดหนุนให้สอดคล้อง

กับช่วงวัยและสถานะทางการศึกษา ปัจจุบันเงินอุดหนุนรายเดือนที่ครอบครัวเครือข่ายอุปถัมภ์ได้รับยังคงเป็นอัตราเดียว โดยไม่คำนึงถึงภาระค่าใช้จ่ายที่เปลี่ยนแปลงตามวัยของเด็ก เด็กเล็กอาจมีค่าใช้จ่ายในด้านนม ผ้าอ้อม หรือค่ารักษาพยาบาล ส่วนเด็กวัยเรียนมีภาระในด้านค่าเดินทาง ค่าอุปกรณ์การเรียน หรือค่าเสื้อผ้าเครื่องแบบ ขณะที่เด็กวัยรุ่นอาจต้องการค่าใช้จ่ายสำหรับกิจกรรมพัฒนาทักษะหรือค่าใช้จ่ายเรื่องต่างๆตามช่วงวัย ดังนั้น จึงควรมีการปรับโครงสร้างเงินอุดหนุนให้สะท้อนต้นทุนการเลี้ยงดูในแต่ละช่วงวัย เช่นวัยทารกและก่อนวัยเรียน (0-6 ปี) วัยเรียน (7-14 ปี) และวัยรุ่น (15-18 ปี) แนวทางนี้จะช่วยให้ครอบครัวสามารถวางแผนค่าใช้จ่ายอย่างเหมาะสม เพิ่มโอกาสในการดูแลเด็กให้ครบถ้วนทุกมิติ และสร้างแรงจูงใจในการรับภาระดูแลเด็กในระยะยาว

2. การสนับสนุนเครื่องอุปโภค-บริโภคเพิ่มเติม จากการศึกษาพบว่า ครอบครัวเครือข่ายอุปถัมภ์จำนวนมากเป็นครอบครัวรายได้น้อย หรือมีสมาชิกหลายช่วงวัย จึงประสบปัญหาการจัดหาสิ่งของจำเป็น เช่น ข้าวสาร อาหารแห้ง ยารักษาโรค ผ้าอ้อมเด็ก หรืออุปกรณ์ดูแลเด็กเล็ก ซึ่งเงินอุดหนุนเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตในแต่ละเดือน แนวทางคือ การจัดสรรเครื่องอุปโภค-บริโภคเพิ่มเติมในรูปแบบ "ชุดสนับสนุนครอบครัว" เช่น ถุงยังชีพประจำเดือนหรือรายไตรมาส ดำเนินการโดยสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานในพื้นที่ที่มีเครือข่ายสาธารณประโยชน์ การสนับสนุนในลักษณะนี้จะช่วยลดภาระค่าใช้จ่าย และเพิ่มคุณภาพชีวิตพื้นฐานของครอบครัวอุปถัมภ์ รวมทั้งช่วยให้เด็กได้รับความมั่นคงทางโภชนาการและสุขอนามัยในชีวิตประจำวันอย่างต่อเนื่อง

3. การส่งเสริมความรู้ ทักษะ และการอบรมครอบครัวเครือข่ายอุปถัมภ์ แม้ครอบครัวเครือข่ายอุปถัมภ์จะมีความรักและตั้งใจเลี้ยงดูเด็กอย่างดีที่สุด แต่พบว่าหลายครอบครัวยังขาดความรู้ด้านพัฒนาการเด็ก วิธีสื่อสารกับเด็กในแต่ละช่วงวัย จึงควรมีการอบรมหรือกิจกรรมเชิงปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอในระดับชุมชน เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะในการดูแลเด็ก โดยควรร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ เช่น นักสังคมสงเคราะห์ ครูแนะแนว หรือเจ้าหน้าที่สหวิชาชีพ โดยเนื้อหาการอบรมควรครอบคลุมหัวข้อสำคัญ เช่น เทคนิคการเลี้ยงดูตามพัฒนาการการสื่อสารเชิงบวกในครอบครัว การส่งเสริมสุขภาพจิตเด็กและผู้ดูแลการบริหารรายได้ภายในครัวเรือน ในทัศนะของผู้วิจัยนั้น ข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนาในมิติครอบครัวทั้ง 3 ประการนี้ ชี้ให้เห็นว่า ครอบครัวเครือข่ายอุปถัมภ์ต้องการการสนับสนุนที่ครอบคลุมทั้งด้านเศรษฐกิจ ความมั่นคงในชีวิตประจำวัน และความรู้ในการดูแลเด็กอย่างเข้าใจในบริบทของยุคสมัยปัจจุบันนี้ หากหน่วยงานรัฐสามารถดำเนินการตามแนวทางที่เสนออย่างจริงจัง ย่อมจะช่วยให้ครอบครัวสามารถทำหน้าที่ดูแลเด็กได้อย่างยั่งยืน เพื่อให้เด็กเติบโตในสภาพแวดล้อมที่มีคุณภาพ

บรรณานุกรม

- กมลทิพย์ พิพิฑกุล. (2563). การปรับตัวและปัจจัยที่สัมพันธ์กับการปรับตัวของผู้ประกอบการเด็กแบบครอบครัวอุปถัมภ์ของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนครนายก [การค้นคว้าอิสระสังคมศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์]. ปณิทิติวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กรมกิจการเด็กและเยาวชน. (2559). *กำหนดอัตราและหลักเกณฑ์การจ่ายเงินช่วยเหลือเลี้ยงดูเด็กแก่ครอบครัวอุปถัมภ์ และหรือช่วยเหลือเครื่องอุปโภคบริโภคแก่เด็กตามความจำเป็น*. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2568, จาก <http://law.m-society.go.th/law2016/law/view/790>
- กรมกิจการเด็กและเยาวชน. (2560). *คู่มือการดำเนินงานครอบครัวอุปถัมภ์*. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2568, จาก https://www.dcy.go.th/webnew/uploadchild/plc/download/file_th_201728111012101.pdf
- กรมกิจการเด็กและเยาวชน. (2560). *สถานการณ์ด้านเด็กและเยาวชนปี 2560*. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2568, จาก <https://www.dcy.go.th/webnew/main/service.php?id=14>
- กรมกิจการเด็กและเยาวชน. (2564). *รายงานผลการดำเนินงานโครงการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์*. กรุงเทพฯ: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- กรมกิจการเด็กและเยาวชน. (2565). *แผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยการเลี้ยงดูทดแทนสำหรับเด็ก*. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2568, จาก <https://www.unicef.org/thailand/media/10146/file/National%20Action%20Plan%20of%20Alternative%20Care%20TH.pdf>
- กรมกิจการเด็กและเยาวชน. (2565). *รายงานการพัฒนาเด็กและเยาวชน ประจำปี 2565*. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2568, จาก https://www.dcy.go.th/public/mainWeb/file_download/1695112662206-750049857.pdf
- กรมพัฒนารัฐบาลดิจิทัล. (2564). *คู่มือการบริหารโครงการภาครัฐอย่างมีประสิทธิภาพ (Project Management Guide)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ.
- กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ. (2560). *คู่มือการดำเนินงานโครงการครอบครัวอุปถัมภ์*. กรุงเทพฯ: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2562). *คู่มือการบริหารโครงการสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2568, จาก <https://www.dla.go.th>

- กรุงเทพธุรกิจ. (2566). *ทำความเข้าใจ 'ครอบครัวอุปถัมภ์' ต่างจาก 'ครอบครัวบุญธรรม' อย่างไร*. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2568, จาก <https://www.bangkokbiznews.com/health/social/1062129>
- ชินสุภา คำวงศ์. (2561). "บทบาทของนักสังคมสงเคราะห์ในการคัดเลือกครอบครัวอุปถัมภ์". *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 35(2), 112-125.
- จินตนา วัฒนสมบัติ. (2561). การประยุกต์แนวคิดการบริหารโครงการในงานพัฒนาชุมชน. *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*, 9(2), 112-130. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2568, จาก <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/polscicmujournal>
- ชลธิชา ภูมิจันทร์. (2565). การบริหารโครงการตามแนวคิด PMBOK กับการพัฒนาแผนงานขององค์กร. *วารสารบริหารธุรกิจ*, 14(1), 75-90. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2568, จาก <https://tci-thaijo.org/index.php/bajournal>
- ภาคพร เจียรธัญมณีกุล. (2564). ปัญหาอุปสรรค และแนวทางการพัฒนาบริการครอบครัวอุปถัมภ์แบบเครือข่ายของสถานรองรับเด็ก กรมกิจการเด็กและเยาวชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ [การค้นคว้าอิสระสังคมศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์]. บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ภาณุพล ทองดี. (2563). กระบวนการดำเนินงานและปัญหาอุปสรรคในการจัดบริการครอบครัวอุปถัมภ์ของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด [การค้นคว้าอิสระสังคมศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์]. บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มาตาลักษณ์ เสริมธากุล. (2562). *การคุ้มครองสิทธิเด็กภายใต้หลักประโยชน์สูงสุดของเด็กในกฎหมายไทย*. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2568, จาก <https://journal.law.tu.ac.th/>
- รุ่งรัตน์ สุขะเดชะ. (2563). *การอบรมเลี้ยงดูเด็กของครอบครัวไทย*. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2568, จาก <https://he01.tci-thaijo.org/index.php/nah/article/download/183265/163887/>
- ศูนย์อำนวยการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม. (2563). *สถิติผลการดำเนินงานโครงการจัดหาครอบครัวทดแทนประจำปีงบประมาณ 2563*. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2568, จาก http://www.dcy.go.th/webnew/oppnews/?p=news_view&id=4302
- สถาบันพระปกเกล้า. (2562). *การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม: แนวคิดและการประยุกต์ใช้ในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักวิจัยและพัฒนา.

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2560). *แนวคิดและหลักการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่*. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2568, จาก <https://www.opdc.go.th>
- สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2564). *อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child - CRC)*. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2568, จาก <http://www.nhrc.or.th/Human-RightsKnowledge/International-Human-Rights-Affairs/International-Law-of-humanrights.aspx>
- สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, กองกฎหมาย. (2551). *ระเบียบกรมประชาสงเคราะห์ ว่าด้วยการสงเคราะห์เด็กแบบครอบครัวอุปถัมภ์ พ.ศ. 2544*. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2568, จาก <http://law.msociety.go.th/law2016/law/view/140>
- สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนครนายก. (2563). *ข้อมูลทั่วไปของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนครนายก*. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2568, จาก <http://nakhonnayok.m-society.go.th>
- สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนครนายก. (2566). *รายงานผลการดำเนินงานครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์ประจำปี 2566*. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2568, จาก <https://nakhonnayok.m-society.go.th/>
- สุธีรา ปัญญาภู. (2562). การประยุกต์ใช้แนวคิดการบริหารจัดการในองค์การสาธารณะ. *วารสารการบริหารและพัฒนา*, 8(1), 45–60. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2568, จาก <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/mbd>
- สุพัตรา สุภาพ. (2563). แนวคิดการบริหารจัดการสมัยใหม่กับการจัดการภาครัฐไทย. *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์*, 10(1), 77–94. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2568, จาก <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/polscicmujournal>
- องค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ. (2557). *การศึกษาทบทวนด้านการเลี้ยงดูทดแทนในประเทศไทยนโยบายสู่การปฏิบัติโดยมุ่งเน้นเด็กที่ได้รับผลกระทบจากเชื้อเอชไอวี/เอดส์ (CABA)*. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2568, จาก <https://alternativecarethailand.com/th/wp-content/uploads/2019/03/Unicef-Review-of-Alternative-Care-Thai.pdf>

บรรณานุกรม

ประวัติผู้เขียน

